ॐ

श्री गणेशाय नमः ॥

अथ धातु आनन्त

ते अथ परस्मैपदानि नव

यो ह्यो मंगलार्थश्च संज्ञाधिकारार्थश्च वर्तमाना तितस्

अन्ती त्यादिषु पतिष्ठन्ते यानि तदर्थं प्रत्ययान्तकासिप्या

मस्तेषु यानि यानि नव वचनानि तानि परस्मैपदसंज्ञा

नि भवन्ति परस्मैपदसंज्ञायाः प्रयोजनम् प्रोक्ताका

तेरिपरस्मैपदमित्यादिषु तथायाः सार्वधातुकासिप्या

नः आगायमधिकारः एवमात्मने अ

यमपि संज्ञाधिकारा वर्तमानाते आते अन्ते इत्यादिषु

पतिष्ठन्ते वर्तमानादीनां यानि परानि नव वचना

नेतान्यात्मनेपदसंज्ञानि भवन्ति आत्मनेपदसंज्ञा

याः प्रयोजनम् आत्मनेपदानि भावकर्मणोरित्यादि

श्रीगणेशाय अथ समाप्तमतः

रस्मैपदानामात्मनेपदानां चैयानि त्रीणि त्रीणि वचना
नितानि प्रथममध्यमोत्तमसंज्ञानि भवन्ति तितस्
अन्ति इति प्रथमः सिथस्थ इति मध्यमः मिवस्मस्
इत्युत्तमः इति परस्मैपदानाम् आत्मनेपदानां यथा
ते आते अन्ते इति प्रथमः से आथे ध्वे इति मध्यमः ए
वहे महे इत्युत्तमः एवं सप्तम्यादिष्वपि ज्ञेयम् प्रथमम
ध्यमोत्तमानां पुरुषसंज्ञापि वोद्धव्या युगपद्वचने पः
रः पुरुषाणामिति पुरुषग्रहणाद्गृह्यते प्रथममध्य
मोत्तमसंज्ञया क्रमप्रयोजनम् नाम्निप्रयुज्यमानेऽपि
प्रथमः युष्मदि मध्यमः अस्मद्युत्तमः इत्यादिषु

युगपद्वचने परः पुरुषाणाम् ॥ प
रिभाषेयम् प्रथममध्यमोत्तमानां युगपद्वचने
तुल्यकालमभिधाने सति यः परः पुरुषः स एव भव
तीति परिभाष्यते एकस्मिन्नर्थे नाम यदा सान्नि हि
ते भवति युष्मदस्मदी च नदा प्रथममध्यमोत्तमा अ
नियमेन प्राप्नुवन्तीति नियमः क्रियते स च त्वं च अ
हं च पचामः स च त्वं च पचथः त्वं च अहं च पचावः
डुपचष् पाके डुपचादः डुत्रवधात्रिमाभिन्यर्थः षव
रः षानवन्याभिधातिष्यन्ति इत्यर्थः अकारश्चानुन
सिकार्थः वर्तमाना मस् थस् वस् अन्तिकरणाः
तेरीत्वत् नकारः सनि च विकरणेरित्यर्थः अस्य च दी
दीर्घः रसकारयोर्विसर्गः नाम्निप्रयुज्यमा
नेऽपि प्रथमः
नाम्निप्रयुज्यमानेऽपि तिथा

३

नोः उत्तमः एकशो भवति अपिशब्दादप्रयुज्यमानेऽपि ।
स पचति तौ पचतः ते पचन्ति पच् वर्त्तमाना ति तस्
अन्ति अन्ति असन्ध्यक्षरयोरस्य तेन लोपश्च **यु**
ष्मदि मध्यमः युष्मदि प्रयुज्यमाने सति धातो
र्मध्यमः एकशो भवति अपिशब्दादप्रयुज्यमानेऽपि त्वं
पचसि युवां पचथः यूयं पचथ **अस्मद्यु**
त्तमः अस्मदि प्रयुज्यमाने सति धातोरुत्तमः ।
एकशो भवति अपिशब्दादप्रयुज्यमानेऽपि अहं पचा
मि आवां पचावः वयं पचामः वर्त्तमाना मिवस् मा
स् अन्ति अस्य वमोर्दीर्घः **अदाप्योर्दा**
डुदाञ् दाने दाण् दाने देङ् रक्षणे दो अवखण्ड
ने दाप् लवने इत्येते चत्वारः डुधाञ् दानधारणयोः धेट् पाने
धारूपौ द्वौ षण्णामियं संज्ञा दाधा इत्येते द्वे रूपे दासंज्ञे
भवतः अदाप् दाप् दैप् वर्जयित्वा दासंज्ञायाः प्रयो
जनम् दामागायतीत्यादौ दीयते च धीयते दाधा
वर्त्तमाना ते सार्वधातुके परे णकारो न णकारः
उवर्णोच्चारितो यादित्यर्थः सन्ध्यक्षरान्तानामा ।
कारोऽविकरणे इत्येनयोरात्वम् दामागायति पि
वति स्थापयति जिह्वातीनामीकारो भञ्जनादावित्याका
रस्येत्वम् डुधाञोऽदत्ववन्नादिमणितार्थः ञकार
इज्यजादेरुभयमित्यर्थः ङकार आत्मनेपदार्थः ण
कारो णोपदेशेत्यर्थः अदाविति किम् दायन्ते ब्री
हयः दायन्ते भाजनानि दाप्लवणे देव धीयते ॥

पकारइत्यर्थः वर्त्तमानाआत्मनेपदंष्यथमङ्क्षवक्
वचने अन्ति सन्ध्यक्षराणांनामाकारादिकारणो सर्वे
धातुकेषणत्वाकारोनणकारइत्यर्थः अस्मन्यन्तरयो
रस्मन्नेनल्लोपस्त्रत्वकारलोपः क्रियाभावो
धातुः क्रियाभावयतिव्यापारंप्रतिपादयतिसः
धातुसंज्ञोभवति धातुसंज्ञायाःप्रयोजनं धातोश्च
हेतावित्यादिश्च भवति अस्ति जुहोति भूसत्तायां।
अदभक्षणे हुदानादानयोः वर्त्तमानाति भुवः अन्वि
नाम्यन्तयोर्धातुविकरणयोर्गुणः अदः अन्वि अदादे
र्लुग्विकरणस्य अदादेर्घोषीरोग्यमइतिदस्यतः जु
होतेः अन्वि जुहोत्यादेःश्चेतिलुक् जुहोत्यादीनांसार्व
धातुकेइतिद्विर्वचनम् होजइतिहस्यजः नाम्यन्तयोरि
तिगुणः क्रियाभावइतिकिम् भूः वा काले
अधिकारोयम् यतऊर्ध्वंयदुद्ध्यामस्तत्रकालइत्युप
तिष्ठते तासांसंज्ञाभिः कालविशेषइष्यतेः आपाद
मधिकारः संप्रतिवर्त्तमाना संप्रतिवर्त्त
मानेकालेवर्त्तमानाविभक्तिर्भवति पचति पचतः।
पचन्ति पच् वर्त्तमानातिनस्य अन्ति अन्वि अस्मन्ध्य
ल्लोपः स्मेनातीते स्मयाहेनयोगसति
धातोरतीतेकालेवर्त्तमानाविभक्तिर्भवति इतिस्मभा
नाब्रवीति इतिस्मउपाध्यायः कथयति ब्रूञ्व्यक्तायां
वाचि कथवाकथ्रवन्तो वर्त्तमानातिब्रुवः अन्वि अदा
देर्लुक् ब्रुवईङ्बचनादिरितीङ् उकारइत्संज्ञोर्थः ना

सन्नयोरितिगुणः कथः श्रुतदेशेतीन् नकारइति ॥
लिङ्गस्यानेकाक्षरस्येत्यर्थः अस्यचलोपः कथिइतिस्थिते
तेधातवइतिधातुसंज्ञायांसन्यावृत्तमानानि अवि ॥
नाम्यन्तयोरितिगुणः परोक्षा धातो
रतीतेकालेपरोक्षाविभक्तिर्भवति चकारवामन्तरू
पजस्तरपश्चिद्वीबलेः जघानसमरेकंसंयत्तसेप्रद्व
येनमः उक्तंअकरणो ह्यअकरणो हन्तिस्मात्मा
परोक्षा अट् टकारआकारात्टडोइत्यर्थः चापरोक्षा
वेकीपिनसन्तस्थितिद्विर्वं अभ्यासस्यादिव्यञ्जन
मवशेष्यमितिनभ्यासलोपः अकार ऋवर्णस्येत्यकार
ऋकारस्य कवर्गस्यचवर्गइतिकस्यचः होजइतिहस्य
जः हनेः अभ्यासाद्घेतिधातुहकारस्यघकारः अस्मा
पधायादीर्घोवृद्धिर्नामिनामितिणवृइतिवृद्धिर्दीर्घो ।
भूतकरणवत्यश्च अद्यतनादिष्वितिधातोः आगः
अकारः सभूतकरणमुच्यते भूतकरणेविद्यतेयासांता भू
तकरणवत्यः धातोरतीतेकालेभूतकरणवत्योविभक्तयो
भवन्ति ह्यस्तन्यद्यतनीक्रियातिपत्त्य इत्यर्थः ह्यस्तनीत्यव
त् अकरात् अहरत् हन् ह्यन् ह्यस्तनीदि इका
रोव्यञ्जनाद्दिस्योरित्यर्थः अद्यतनादिर्ह्यस्तन्यद्यतनीक्रि
यातिपत्तिष्वितिधातोः आगकारागमः हन्तः ततावेस
तिलिङविकरणाः करोतेरितिगुणः ह्यः अनिचावि
करणोइतिगुणः पदान्तेधुटांप्रथमइतिदस्यतः अयन
नीयया अकार्षीत् अहार्षीत् सिजद्यतन्यामितिसिच

इकारचकारौ स्तिविपरस्मै इत्यर्थौ स्तिविपरस्मैस्त्वरान्ता
नामिति वृद्धिः स्तिचइतीट् अहाव्यादिः तिसिन्तास्त्रय
विकारागमस्य सिः षत्वमिति समासः क्रियातिपत्ति
र्यथा अकरिष्यत् अहरिष्यत् क्रियातिपत्तिवत्तिः स्या
त् हन्तृदन्तास्येति इट् गताः षत्वम् भविष्य

न्ति भविष्यन्त्याशीः प्रस्तुताः धातोर्भवि
ष्यतिकाले भविष्यन्ती आशीःप्रस्तुती इत्येता विभ
क्तयो भवन्ति भविष्यन्तीनावत् भविष्यति भूसत्तायां
भविष्यन्तीस्यति इडागमो सार्वधातुकस्यादि व्यञ्जनाश
र्हे यकारादेरिति इट् नाम्यन्तयोरिति गुणः आशीर्य
याभूयात् आशीःपरस्मैपदप्रथमपुरुषैकवचनेया
त् प्रस्तुतीयथा पठिता पठितारौ पठितारः पठअ
कार्यावाचि प्रस्तुतीपरस्मैता तारौ तारस् इडागमः

तासां स्वसंज्ञाभिः कालविशेषः ता
सां परोक्षादीनां विभक्तीनां याः स्वा आत्मीयाः संज्ञाः ता
साम् परोक्षत्वादि विशेषत्वेन पुनः काले परोक्षादा
या विभक्तयो भवन्ति अतो भोः इन्द्रियेभ्यो यत्परम् न
परोक्षम् तथा विधेनीते काले परोक्षा त्रिपुरं ददा
ह दहः दहभस्मीकरणे परोक्षा अद इकार आकारा
द टौ इत्यर्थः णपरोक्षा चेक्कीयितस्य न्तेषु इति द्वि
अभ्यासस्यादिव्यञ्जनमवशेष्यम् अस्योपधायेति दीर्घः।
ह्यः अद्यतनातीतेकाले ह्यस्तनी ह्यः पापमेदवत् ह्यस्
ह्यस्तनीदि अहान्वादि अतिद्युताः ...द्यतनी अनीत॥

सामान्येस्मर्येनेनातीतविशेषेअकार्षीत् अहार्षीत् ।
कृञ् हृञ् अद्यतनीदि अहार्त्वादि: सिजद्यतन्यामिति
सिच् इकारचकारौ सिचिपरस्मैपदेषु सिच इतीइट् सिचि
परस्मैस्वरान्तानामितिवृद्धि: यत्रक्रियायाअतिपत्तिरति:
पत्तिस्तथाविधेनीते कालेक्रियातिपत्तिर्यथा अभोक्ष्यता
भवान्हेतेन सुहृद्यदिमत्समीपे आसिष्यत अजपालनाभ्य
वहारयो: क्रियातिपत्ति: आत्मनेस्यत अहारिष्यादि: नामिनश्चो
पधायालघोरितिगुण: चवर्गस्य किरसवर्णे इतिजस्यक: ।
आसउपदेशाने स्यत अहारिष्यादि: इडागम: आशीरेके ।
भविष्यतिकालेआशी: भूयात् भूसत्तायां आशीर्यात्
श्व:प्रभृतिभविष्यतिकालेश्वस्तनी कर्ता कृञ् श्वस्तनी
तादिगुण: अर्थेनाइट्. अध्ययने इकारश्चात्मनेपदार्थ:
श्वस्तनी आत्मनेपदेता अधिपूर्व: नामिनश्चोरितिगुण:

प्रयोगातस्य प्रयोग: पाठप्रयोग: तस्मा
द्धातो: वर्तमानादीनां विभक्तीनां कालविशेषो भवति
भूमिन्कालेवर्तमानाया विभक्तेर्योविहितास्ततोमया
...मवरादीनामर्थ: यावद्ग्रन्थे प्रारम्भेऽमयेभोक्ष्यते इत्यर्थ: भु
...कालेनाभ्यवहारयो: वर्तमानाते स्वरादुपादे: परोना
शाहु: तस्यरूपादेर्विकरणान्तलोप: चवर्गस्य किरसवर्णे
इतिनस्यङ: **पञ्चम्यनुमतौ** अनुमतिरभ्युपा
गम: अनुमतावर्थे धातो: पञ्चमीभवति पचमत्सूप
देकृञ् अत्सभृति पञ्चमीतु आदि अदादेर्लुग्विकरणस्य
कृञ् पञ्चमीपरस्मैपदप्रथमपुरुषैकवचनेदि तना

रेफः करोतेरिति गुणः अग्रोकारः सार्वधातुके गुणो इ
त्यत्वम् उकारात्त्वेर्निर्हिर्लोपः तद्दिइमेनयोराशिषि
गम्यमानायांपञ्चेतातनातङ्कथः जीवतादिवान् जी
वतुभवान् जीवतात् त्वंजीवतात्त्वं जीवप्राणधारणे
पञ्चमीतुह्योः वक्तव्यमहेतातनाम् णकारोनलाका
रेत्यर्थः आशिषि हेरकारादहृतेरिति हिलोपः अका
रउच्चारणार्थः समर्थनाशिषिच स
मर्थनायामाशिषि चवर्तमानाद्धातोः पञ्चमीभ
वति पौरेयमाकोककर्मण्यध्यवसायः समर्थना आ
शासस्याशिषः सम्प्राप्तिच्छा आशीः समुद्रमपिपि
बामि पर्वतमपिशिरसा धारयामि पापाने पञ्च
मीपरस्मैपदोत्तमपुरुषैकवचनं आनि आशिषि पः
पिवः शानिपिवादेशः धुटू अवस्थाने ध्रियमाणोप
पुरुषेधांतोः स्वरेतानीविनीन् नकार इति लिङ्गस्येत्यर्थः
अस्मापरे निवृद्धिः पञ्चमीआनि आशिषि कानिरत्ता
प्रताः अंशिशिषिदुत्पि चिरंजीवत्वाचिरंनन्दतु जी
वप्राणधारणे टुनादिसमृद्धौ टुआदः ट्वत्तुरू नौदः
रित्यर्थः रकारोनकारागमार्थः अनिदत्तुरम् न
मत्तोलुपपठनोपइति ज्ञापकान्नकारागमः पञ्च
मीतु आशिषि विध्यादिषुसप्तमीच वि
ध्यादिषुसप्तम्यधातोः पञ्चमीभवति सप्तमीच वि
धिनिमन्त्रणामन्त्रणाधीष्टसंप्रश्नप्रार्थनाप्तेषुवि
धादयः अज्ञातपूर्वकंकर्मणप्रवर्तनमधीष्टसंप्रा

ष्टाविचारः प्रार्थनायाञ्च विधेतावत् यावज्जीवमग्नि
होत्रं जुहुयात् सायंप्रातः सन्ध्यामुपासीत इदानादान।
योः सप्तमी यात् अस्ति जुहोत्यादेश्चेति लुक् जुहोत्या
दीनां सार्वधातुके इति द्विर्वे होजः सप्तम्यां चेति गुणाभावः
आमन्त्रणे सप्तमी ईत अस्ति अदादेर्लुक् निमन्त्र
णे इह भुङ्क्तां भवान् भुञ्जीत वा भुज पालनाभ्यवहार।
योः पञ्चमी ताम् सप्तमी ईत रुधादेः परो नम् धातोः
नस्य रुधादेर्विकरणान्तलोपः वर्गे वर्गान्तः आमन्त्र
णे आगच्छतु भवान् आगच्छेद्वा गम्लृ गतौ आप्लृ
वः पञ्चमी तु सप्तमी यात् अस्ति गमिष्यमां छः।
ति सस्य छः लस्य द्विर्भावः अचो ऽध्यप्रथम इति छस्य च
पाघ्राद्यस्य च सप्तम्यां इति पाघाद्यस्य इत्वम् अधीष्टे मा
णवकस्तु पनयनं भवान् उपनयेत वा णीञ् प्रापणे
णोन इति णस्य नः नाम्यन्तस्येति गुणः संप्रश्ने किम
करणमधीये उत छन्दोऽधीयीय वा इङ् अध्ययने अ
धिपूर्वः पञ्चमी ऐ सप्तमी ईय अस्ति लुक् गुणः सम।
न्यां स्वरादावि वर्णो वर्णान्तस्य यानो विश्वावित इयादे
शः प्रार्थनायां कन्यां प्रयच्छतु भवान् प्रयच्छेद्वा दाण्
दाने णाकारो दाणो यच्छ इत्यर्थः प्रपूर्वः पञ्चमी तु स।
प्तमी यात् अस्ति दाणो यच्छः पाघ्राद्यस्य च सप्तम्यां इति
इत्वम् **क्रियासमभिहारे सर्वकालेषु म**
ध्यमैकवचनं पञ्चम्याः पौनःपुन्यं भृशा
र्थी वा क्रियासमभिहारः क्रियासमभिहारे वर्तमाना

धातोः सर्वकालेष्वतीतवर्तमानभविष्यत्सु पञ्चम्याः
समस्थिनो मध्यमपुरुषस्यैकवचने भवति लुनीहि लु
नीहि इत्येव लुनाति लुनीतः लुनन्ति प्रथमत्वेनत्र इमा
वलाविषम् इमे त्रु लाविषु लुनीहि लुनीहि इत्येव अयं
लविष्यति इमौ लविष्यतः इमे लविष्यन्ति लूञ् छेद
ने नश्यादेः श्नादीनां ह्रस्वः उभयेषामीकारो व्यञ्जना
दावदः इत्याकारस्य ईत्वम् गांचाभीह्यर्थेहि स्वपदमि
ति लुनीहि इत्यस्य द्विर्वचनम् अन्तिप्रत्यये श्नादीनां
विकरणस्य इत्यालोपः अद्यतन्यां सिच् सिच इति ईट् इ
डागमः सिचि परस्मै स्वरान्तानामिति वृद्धिः इट ईटी
ति सिज्लोपः तवर्गस्य षट्वर्गात् टवर्ग इति नस्य टः अ
नउस्वरूपः

माङ्योगेऽद्यतनी। माङ्शब्देन
योगे सति धातोरद्यतनी भवति मा कार्षीत् मा हार्षी
त् पूर्वं माथितं न मा मास्मयोगे इत्यडाट्यादिनिषेधः

मास्मयोगे ह्यस्तनी च। मास्मशब्देन
योगे सति धातोरद्यतनी भवति ह्यस्तनी च मास्मका
र्षीत् मास्मकरोत्

वर्तमाना ति तस् अन्ति
सि थस् थ मि वस् मस् ते आते अन्ते
से आथे ध्वे ए वहे महे। त्यादयो वर्तमाना
संज्ञा भवन्ति वर्तमानासंज्ञायाः प्रयोजनम् संप्रति
वर्तमाने त्यादिषु पचति पचतः पचन्ति पचसि पच
थः पचथ पचामि पचावः पचामः पचते पचेते प
चन्ते पचसे पचेथे पचध्वे पचे पचावहे पचामहे प

तुबादयः असन्ध्यक्षरलोपः असवमोदीर्घः याते य
येइतिचेत्याकारस्यइत्वम्   सप्तमी यात् या
ताम् युस् यास् यातम् यात याम् याव ।
याम ईत ईयाताम् ईरन् ईथास् ईयाथा
म् ईध्वम् ईय ईवहि ईमहि   यादादयः स
प्तमीसंज्ञाभवंति सप्तमीसंज्ञायाःप्रयोजनम् विध्या
दिषुसप्तमीचेत्यादिषु पचेत् पचेताम् पचेयुः पचेः प
चेतम् पचेत पचेयम् पचेव पचेम पचेत पचेयाता
म् पचेरन् पचेथाः पचेयाथाम् पचेध्वम् पचेय पचे
वहि पचेमहि पच् यादादयः अन्वि यासाहस्यच सप्त
म्याइतियासाहस्यइत्वम् यामुसोरियामियुसावितिया
मियमस्यइयमादेशः युस् इत्यस्य इयुसादेशः
पञ्चमी तु ताम् अन्तु हि तम् त आनि आ
व आम् ताम् आताम् अन्ताम् स्व आथाम्
ध्वम् ऐ आवहै आमहै   त्वादयः पञ्चमीसं
ज्ञाभवंति पञ्चमीसंज्ञायाःप्रयोजनम् पञ्चम्यनु
मतावित्यादिषु पचतु पचताम् पचन्तु पच पचत
म् पचत पचानि पचाव पचाम पचताम् पचेताम्
पचन्ताम् पचस्व पचेथाम् पचध्वम् पचै पचावहै
पचामहै पच् त्वादयः अन्वि असन्ध्यक्षरलोपः हेर
कारादहन्तेरितिहिलोपः आदाताम् आथा मादेरिति।
आताम् आथामित्येतयोराकारस्यइत्वम्   ह्य
स्तनी दि ताम् अन् सि तम् त अम् व म त

आताम् अन्त थास् आथाम् ध्वम् इ वहि
महि   यादयो ह्यस्तनीसंज्ञा भवन्ति ह्यस्तनीसं
ज्ञया क्वप्रयोजनम् माङ्स्मयोगे ह्यस्तनी चेत्यादिषु अ
पचत् अपचताम् अपचन् अपचः अपचतम् अप
चत अपचम् अपचाव अपचाम अपचत अपचेताम्
अपचन्त अपचथाः अपचेथाम् अपचध्वम् अपचे ।
अपचावहि अपचामहि पच् यादयः इकारोऽञ्जना
दिसेतित्यर्थः पदान्तेधटोऽप्रथमश्च इति दस्यतः रसका
रयोर्विसर्गः अडागमादिः अनि अमन्यस्वरलोपः आ
दातामाथामादेरिः अस्यवमोर्दीर्घः   एवमेवा
द्यतनी एवमेव यादयः दि ताम् अन् सि ।
तम् त अम् वम् म त आताम् अन्त थास् ।
आथाम् ध्वम् इ वहि महि   अद्यतनीसं ।
ज्ञा भवन्ति अद्यतनीसंज्ञया क्वप्रयोजनम् माङ्योगे ऽ
द्यतनीत्यादिषु अपाक्षीत् अपाक्ताम् अपाक्षुः अ
पाक्षीः अपाक्तम् अपाक्त अपाक्षम् अपाक्ष्व अपाक्ष्म
अपक्त अपक्षाताम् अपक्षत अपक्थाः अपक्षाथा
म् अपग्ध्वम् अपक्षि अपक्ष्वहि अपक्ष्महि पच् या
दयः अडागमादिः सिजद्यतन्याम् इकारचकारौ सिचि
परस्मैपदेऽवृद्धिः अस्य च दीर्घः दिस्योः सिच ईतीट् टका
रट्योरीत्यर्थः नकारपकारारयकारेषु धुटस्थधुटी
लिसिज्लोपः अनञ्सिज्भ्यस्त्विदाभ्यां ध्रुवः आत्मा
नेपदानकारादिष्वन्त इत्यस्य नलोपः भुटिचवर्गस्य कि

रसवर्णौ षकारेश्वरोऽन्तनीयस्य तथैरिति कस्य गः
परोक्षा णअ अतुस् उस् थल् अथुस् अ अ
ण व म ए आते इरे से आथे ध्वे ए वहे महे

णादयः परोक्षासंज्ञा भवन्ति परोक्षासंज्ञायाः
प्रयोजनम् चण्परोक्षेत्यादिषु पपाच पेचतुः पेचुः पे
चिथवा पपक्थ पेचथुः पेच पपाचवा पपच पेचिव
पेचिम पेचे पेचाते पेचिरे पेचिषे पेचाथे पेचिध्वे पेचे
पेचिवहे पेचिमहे पच् णादयः टकारश्चाकारादेः
शेऽन्त्यर्थः थलोऽलकारः थलि च सेटीत्यर्थः चण्परोक्षे।
तिद्वित्वे अभ्यासस्यादिव्यञ्जनमवशेष्यमिति चलोपः
अस्योपधे स्यपधादीर्घः उत्तमपुरुषैकवचने अटि।
णल्वोत्तमो वेति तन्वान्तरादा उपधादीर्घः अस्यैका
व्यञ्जनमध्येनादेशादेः परोक्षायामिति थालकारस्य
एत्वं अभ्यासस्य लोपः थलि परे उपदेशेऽत्वत इति त
न्वान्तरादा इट् थलि च सेटीति एत्वाभ्यासलोपौ
श्वस्तनी ता तारौ तारस् तासि तास्थस् ता
स्थ तास्मि तास्वस् तास्मस् ता तारौ तारस्
तासे तासाथे ताध्वे ताहे तास्वहे तास्महे।

तादयः श्वस्तनीसंज्ञा भवन्ति श्वस्तनीसंज्ञाया
प्रयोजनम् भविष्यति भविष्यन्त्याशीःश्वस्तन्यस्या
दिषु पक्ता पक्तारौ पक्तारः पक्तासि पक्तास्थः पक्ता
स्थ पक्तास्मि पक्तास्वः पक्तास्मः पक्ता पक्तारौ पक्ता
रः पक्तासे पक्तासाथे पक्ताध्वे पक्ताहे पक्तास्वहे प

क्तास्महे पच् तादयः चवर्गस्य किः आशीर्यात् या
स्ताम् यासुः यास् यास्तम् यास्त यासम्
यास्व यास्म सीष्ट सीयास्ताम् सीरन् सी
ष्ठाः सीयास्थाम् सीध्वम् सीय सीवहि।
सीमहि यादादयः आशीःसंज्ञा भवन्ति आ
शीःसंज्ञायाः प्रयोजने भविष्यति भविष्यन्त्याशीःश्व
स्तन्यादिषु पच्यात् पच्यास्ताम् पच्यासुः पच्याः।
पच्यास्तम् पच्यास्त पच्यासम् पच्यास्व पच्यास्म प
क्षीष्ट पक्षीयास्ताम् पक्षीरन् पक्षीष्ठाः पक्षीयास्था
म् पक्षीध्वम् पक्षीय पक्षीवहि पक्षीमहि पच् या
दादयः चवर्गस्य किरसवर्णे षत्वम् स्यसे
हितानीत्यादीनि भविष्यन्ती स्यति स्यतः
स्यन्ति स्यसि स्यथः स्यथ स्यामि स्या
वः स्यामः स्यते स्येते स्यन्ते स्यसे स्येथे।
स्यध्वे स्ये स्यावहे स्यामहे स्यसहितानि।
त्यादीनि भविष्यन्तीसंज्ञानि भवन्ति भविष्यन्तीसंज्ञ
याः प्रयोजनं भविष्यति भविष्यन्त्याशीःश्वस्तन्य इ
त्यादिषु पक्ष्यति पक्ष्यतः पक्ष्यन्ति पक्ष्यसि पक्ष्यथः
पक्ष्यथ पक्ष्यामि पक्ष्यावः पक्ष्यामः पक्ष्यते पक्ष्येते।
पक्ष्यन्ते पक्ष्यसे पक्ष्येथे पक्ष्यध्वे पक्ष्ये पक्ष्यावहे प
क्ष्यामहे पच् स्यादयः चवर्गस्य किः षत्वम्
स्यादीनि क्रियातिपत्तिः स्यत् स्यताम् स्यन्
स्यः स्यतम् स्यत स्यम् स्याव स्याम स्यत

स्येतां स्यन्त स्यथाम् स्येथाम् स्यध्वम् स्ये ।
स्यावहि स्यामहि   स्यसादीनामित्यादीनि क्रि-
यातिपत्तिसंज्ञानि भवन्ति क्रियातिपत्तिसंज्ञया ।
कः प्रयोजनम् अड्धात्वादिर्ह्यस्तन्यद्यतनीक्रियाति-
पत्तिष्वित्यादिषु अपक्ष्यत् अपक्ष्यताम् अपक्ष्यन्
अपक्ष्यः अपक्ष्यतम् अपक्ष्यत अपक्ष्यम् अपक्ष्याव ।
अपक्ष्याम अपक्ष्यत अपक्ष्येताम् अपक्ष्यन्त अपक्ष्य-
थाः अपक्ष्येथाम् अपक्ष्यध्वम् अपक्ष्ये अपक्ष्यावहि ।
अपक्ष्यामहि अड्धात्वादिः षत्वम्   षडाद्याः
सार्वधातुकम्   षण्णामद्यतन्यादीनामाद्या
वर्तमाना सप्तमी पञ्चमी ह्यस्तन्यः सार्वधातुकसं-
ज्ञा भवन्ति सार्वधातुकसंज्ञया कः प्रयोजनम् जुहो-
त्यादीनां सार्वधातुके इत्यादिषु जुहोति जुहुयात् जु-
होतु अजुहोत् हु दानादानयोः वर्तमानाति सप्तमी या-
त् पञ्चमी तु ह्यस्तनी दि अपि जुहेर्यादेशेतिलक्ष ।
जुहोत्यादीनां सार्वधातुके इति द्विर्वचनम् नाम्यन्तयो-
र्गुणः   इति लघुवृत्तौ आख्यातप्रकर-
णे परस्मैपादः प्रथमः १   प्रत्ययः परः
परिभाषेयम् इह शास्त्रे य उक्तो वक्ष्यमाणश्च प्रत्ययः
स प्रकृतेः परो भवतीति परिभाष्यते औपगवः अजा ।
कुमारी पचति पचेत् कुम्भकारः उपगोरपत्यम् वा
ऽपत्ये णः णकारो वृद्ध्यर्थः वृद्धिरादौ सणे अजाया
दन्तादाप् वयसि प्रथमे इति ईप्रत्ययः ईकारेतौ

नेत्रोघ्नः ति यान् अपि कृन्न् जम्भमूर्धः कर्मण्यम्
गुप्तिज्किद्भ्यः सन् गुप गोपने तिज नि।
शाने कित निवासे एभ्यः सन्प्रत्ययो भवति जुगुप्सते।
तितिक्षते चिकित्सते अनेन सन् नकारः सन्यवतोऽस्या।
र्थः चपेरोहेति द्वित्वं अभ्यासस्यादिव्यञ्जनमव।
शेष्यम् कवर्गस्य चवर्गः षत्वम् नेयातव इतिधातु।
संज्ञायां सन्यावर्तमाना ते अपि असन्ध्यन्त रलोपः गु
पेर्निन्दायां तिजः क्षमायाम् कितो व्याधिप्रतीकारे स
न्दिह्यते मानबधदान्शान्भ्यो दीर्घश्चाभ्यासस्य
मान पूजायां बध बन्धने दान खण्डने शान तेजने एभ्यः सन्प्रत्ययो
भवति अभ्यासस्य च दीर्घः माने विचारार्थे सन्निष्यते।
शिष्टेभ्यः स्वार्थे मीमांसते बीभत्सते दीदांसते शी
शांसते सन् द्वित्वं अनादिव्यञ्जनलोपः सन्यवतोऽस्य
तिरत्वम् तृतीयादेर्चतुर्थभान्तस्य धातोरादिचतुर्थ
त्वे सीति बस्य भः अनेनाभ्यासस्य दीर्घः मनोरन्त्या
स्वारोऽनुदित्यनुस्वारः अन्तो नेषशिरोप्रथमइतिप
स्यतः धातोर्वा कर्मणस्समन्नादिच्छा।
तिनैककर्तृकात् तस्मन्नाद्यो धातुरि।
च्छतेर्यत्कर्म तेन समेककर्तृकस्तस्माद्वा सन्भवति।
भोक्तुमिच्छति बुभुक्षते भुज पालनाभ्यवहारयोः।
भोक्तुमिच्छतीति वाक्ये कृते इच्छार्थे एककर्तृके प्र
त्ययम् नामिनश्चोपधाया लघोरिति गुणप्राप्तः चव।
र्गस्य किरसवर्णे इति जस्य कः सन् स्तान्तानामनी

तित्ताथकारवमोनिवृत्तिः तस्मिन्निवृत्तेनिमित्ताभा
वेनैमित्तिकस्याप्यभावइति ग्रणादिकार्यमपिनिवर्त
ते भुज् स इति स्थिते चत्परोहेत्तिद्विर्वद्वितीय चा
तुर्थयोरितिभस्यबः ववर्गस्याकिः प्रत्यम् पूर्ववत्स
वन्नादितिवर्तमानात्मनेपदेते अपि असत्यान्तरालो
पः पचे भोक्तुमिच्छतीति वाक्यमपिभवति **ना**
म्न आत्मेच्छायां यिन् नाम्नः कर्मण आत्मेच्छा
यां गम्यमानायां यिन्भवति पुत्रमिच्छत्यात्मनः पु
त्रीयति पदीयति अनेनयिन् इकारनकारौ यि
न्वर्णस्येत्यर्थौ यित्ववर्णस्येति ईत्वम् नेधातवा
इति धातुसंज्ञायां वर्तमानाति अपि **काम्यश्च**
नाम्नः कर्मण आत्मेच्छायां गम्यमानायां का
म्यप्रत्ययोभवति चकारात्पूर्वेण यिन् च पुत्रमि
च्छत्यात्मनः पुत्रकाम्यति पचे पुत्रीयति **उ**
पमानादाचारे उपमानात्कर्मण आचा
रार्थे वा यिन्भवति अपुत्रं पुत्रमिवाचरति पुत्री
यति अश्वं रथमिवाचरति रथीयति **का**
र्तुर्यिः सलोपश्च उपमानात्कर्तुराचा
रेर्थे वा आयिर्भवति सकारस्य च वा लोपः काकः श्ये
नइवाचरति श्येनायते हंसो ब्राह्मण इवाचरति
ब्राह्मणायते उदकं पय इवाचरति पयायते पयः
स्यते अनेन वा सलोपः नामिव्यञ्जनान्तादाये रा
देरिति आलोपः इकारआयन्तावेतयोः इ।

क्वचित्तेच धात्वर्थे नाम्नः कर्मणो धात्वर्थेऽभि
धेये इन् भवति स च कारितसंज्ञः मुण्डं करोति मुण्ड
यति मिश्रयति लवणयति अनेन इन् नकार इति लिङ्गस्याने
कारस्वरार्थः इति लिङ्गस्यानेकाक्षरस्यान्त्यस्वरादेर्लोपः
कारितस्य गुणः धातोश्च हेतौ हेतावर्थे धातोरि
न्भवति स च कारितसंज्ञः कारयति पाठयति इङ्कृञ्करणपठय
कार्यान्नाचिकर्मके पुंक्ते पठन्तं प्रयुङ्क्ते इन् अस्यापतिर्ह्रस्वदीर्घौ
वर्तमानानि अन्ति अतः चुरादेश्च चुरादेर्ग
णात् इन् भवति स च कारितसंज्ञः चोरयति चिन्तयति
लक्षयति स्पृहयति चुर स्तेये चिति स्मृत्याम् लक्ष दर्श
नाङ्कनयोः स्पृह ईप्सायाम् अनेन इन् अस्य च लोपः ।
नामिनश्चोपधाया गुणः इति गुणः अनिदनुबन्धाना
मगुणोऽनुषङ्गलोप इति त्वात् पकारान्नकारागमः इ
तिलिङ्गस्यानेकाक्षरस्यान्त्यस्वरादेर्लोपः
इनेकारे अनेकाक्षरस्य लिङ्गस्यान्त्यस्वरादे
र्लोपो भवति इनि परे पटुमाचष्टे पटयति मिश्रयति
लवणयति प्राक्लाघितम् र ऋतो हलादेर्ल
घोऽजनादेः अजनादेर्लघोर्ऋकारस्य रा
देशो भवति पृथुमाचष्टे प्रथयति मृदुमाचष्टे
म्रदयति भृशमाचष्टे भ्रशयति कृशमाचष्टे क्रशा
यति परिवृढमाचष्टे परिव्रढयति अनेन रादेशः
[illegible] कीर्तितं क्रियायाम्।
[illegible]

हारः क्रियासमभिहारेवर्तमानाद्धातोरेकस्वराद्धला
नादेर्यङ्प्रत्ययागमोभवति सचचेक्रीयितसंज्ञः पुनः
पुनर्यजति भृशं वा यायज्यते पुनःपुनर्ज्वलति भृ
शं वा जाज्वल्यते पुनःपुनः करोति भृशं वा चेक्रीय
ते यजदेवतापूजासङ्गतिकरणदानेषु ज्वलदीप्तौ
डुकृञ्करणे अनेनयङ्प्रत्ययः चण्परोक्षेति द्वित्वं दी
र्घोनागमान्तस्येति दीर्घः कृञः ऋतईदन्तश्चेक्रीयित
इति ईकारागमः रत्वम् चेक्रीयितान्तात् क्रौद्वित्वं गुण
श्चेक्रीयितइत्यभ्यासस्य गुणः आत्मनेपदे ते गु

पूधूपविच्छपणिपनेरायः गुपूरक्षणे धू
पसन्तापे विच्छगतौ पणव्यवहारे स्तुतौच पनच प
भ्य आयप्रत्ययोभवति गोपायति धूपायति विच्छा
यति पणायति पनायते अनेन आयः **तेधात
वः** तेसनादिप्रत्ययान्ताः समुदायाः धातुसंज्ञाभ
वन्ति मतपक्षे गृह्णीकिझःसन्प्रतीयति नामास्नो
क्ष्येयीयिन् शुभकामयति कामयतेतिकामयः क्षोनाय
ते कर्तृगाधिःमलोपश्चेति आधिः **चकास्कास्प्र
त्ययान्तेभ्यआम्परोक्षायाम्** चकास्दी
प्तौ कास्शब्दकुत्सायाम् प्रत्ययान्तेभ्यश्च समुदायेभ्यः
परोक्षायांपरस्यांआम्भवति चकासांचकार कासांच
क्रे परोक्षा ग्रहण अनेनआम् आमःकृञनुप्रयुज्यतेइ
ति आमन्तात्परःकृञ् कृञआण्परोक्षेतिद्वित्वं अका
रऋवर्णस्य कवर्गस्यचवर्गः अस्योपधेतिअकारस्या

वृद्धिः पञ्चत्ययेरत्वम् अप्यार्णेभ्यः जगुप्सांचक्रे ऋ
तीयांचकार प्रत्ययात्मनःशेषेतिवाकाम् एवं प्र
काम्यांचकार पणायांचक्रे पनायांचकार कर्वेत्रा
यितितिश्यापिः   नाम्यादेर्गुरुमतोऽनृच्छः
नाम्यादिर्योगुरुमान्धातुस्तस्मात्परोलायामाम्भ
वति अनृच्छः ऋच्छइन्द्रियप्रलयमूर्तिभावयो
रित्येतंवर्जयित्वा ईहांचक्रे ईक्षांचक्रे ईहचेष्टाया
म् ईक्षदर्शनाङ्कनयोः उञ्छांचकार उञ्छआर्जवे सं
योगेगुरुरितिऋकारस्यगुरुत्वम् अनृच्छइतिकिम्
आनर्छ ऋच्छ अट्‌द्वित्वं अकारऋवर्णस्य अत आ
देः सर्वत्रेतिदीर्घः ऋकारेचेतिनागमः ऋच्छ ऋत इ
तिधातुऋकारस्यगुणः   आसिदय्यायिदरिद्रा
भ्यश्च   आसउपवेशने दयदाननगति रक्षासु
अयगतौ दरिद्रादुर्गतौ एभ्यःपरोलायामाम् भा
वति आसांचक्रे दयांचक्रे पलायांचक्रे दरिद्रांचकार
अयगतौ परापूर्वः उपसर्गस्यायताविति रस्यलत्वम् शेषं
पूर्ववत्   उषविदजागृभ्योवा   उषदाहे
विदज्ञाने जागृनिद्राक्षये एभ्यःपरोलायामाम् भ
वति ओषांचकार विदांचकार जागरांचकार आ
मिविदेर्वेतिगुणाभावः पक्षे उवोष विवेद जजागा
र अट्‌द्वित्वं उपधागुणः अभ्यासस्यासवर्णे इत्यभ्या
सस्यउवृजागर्तेः अस्योपधेतिवृद्धिः अभ्यासस्यह्र
स्वः   भीह्रीभृहुवांसार्वधातुकवच्च   ।

ञिभीभये ञिकारोऽनुबन्धमतिवृद्धीत्यर्थः ह्रील
ज्जायाम् डुभृञ्धारणपोषणयोः डुदाहाङ्गत्यात्रिभ
ञेनतिह्नेत्यर्थः हुदानादानयोः एभ्योपरोक्षायांवा
आम्भवति सच सार्वधातुकवत् सार्वधातुके परे यः
स्कार्यमुक्तम् अमुत्रापि तद्भवतीत्यर्थः बिभा
याञ्चकार जिह्रयाञ्चकार बिभराञ्चकार जुहवा
ञ्चकार अह अनेन आम् अपि श्लौद्वेऽभ्यासस्येति सू
क भृञामादीनामिति द्वित्वे ह्रस्वः द्वितीय चतुर्थ
योरिति भस्य बः ह्रोजः श्लौ अभ्यासस्य अकार अ
र्णस्य तस्य भृञामिदिति इत्वम् नाम्यन्तयो
रिति गुणः कृञनुप्रयोगादि प्राग्वत् पक्षे बिभय जि
ह्राय बभार जुहाव अह असोपधेति वृद्धिः आ
मः कृञ्चानुप्रयुज्यते आमन्तस्य धातोः कृञ्
अनुप्रयुज्यते पश्चात्प्रयुज्यत इत्यर्थः उदाहरणानि
प्रागुक्तानि अस्थैवोपरस्मै आमन्तस्य स
मुदायस्य अस भुवि भूसत्तायामित्येतौ धातू वा
श्चात्प्रयुज्यते आत्मनेपदस्य परस्मैपदादेशश्च भवति
ईक्षामास ईक्षांबभूव ईक्षदर्शनाङ्कनयोः परोक्षा प
नाम्यादेर्गुरुमतोऽनृच्छ इत्याम् अनेनाम्भवो रसयो
गः पूर्वस्य स्वरादेः द्वित्वे अस्येऽभ्यासस्य स्यादेः स
वर्णस्य दीर्घः अदोऽभ्यासस्य ह्रस्वः भवतेरभ्यकारस्य
अकारः द्वितीयचतुर्थयोरिति भस्य बः भवतेर्वा
इति वकारागमः मिजयन्ताम् पा

तोः सिच् भवति अद्यतन्यां परतः अकार्षीत् अहार्षी
त् अचैषीत् अनैषीत् क्रमु क्लमु चिञ् चये णीञ् प्रा
पणे णोनः अद्यतनीदि सिच् सिच इति ईट् सिचि पर
स्मै इति वृद्धिः अज्ञानादिः सत्वम् अभैत्सीत् अच्छै
त्सीत् भिदिर् विदारणे छिदिर् द्वैधीकरणे इकार
रेफाग्रमपदत्वन्धो विकल्पेनात्मनेपदी सिच् अञ्जना
ना नाम नित्यामिति उपधावृद्धिः अचोञ्णिति ञ्णित्यामि
तिदस्य तः अकृत अहृत अद्यतन्यात्मनेपदे न सि
च् तस्य ह्रस्वाद्वानिट इति लोपः अतो हलादेर् इति
भावः सस्यानिटः घिड् व्रान्तामुपधा।
दृशः अनिटः सिड्व्रान्त नाम्युपधात् अदृ
शः दृशिवर्जितात् धातोः सक् भवति अद्यतन्यां प
रतः सिचोबाधः अविक्षत् अलिक्षत् अधुक्षत् वि
श प्रवेशने विष्टदीप्तौ इक्षप्रकृते अद्यतनीदि अ
ज्ञानादिः सक् सकारेण ककार इति ग्रहणाभावार्थः।
तृतीयार्धेद्वच्यमाणस्यानिदस्य धः षढोः कः से इति ष
स्य कः अचोञ्णिति ञ्णित्यामिति च स्य कः सत्वम् अनि
ट् इति किम् अकोषीत् कुष निष्कर्षे इदि सिच् इट् ईट्।
इट् ईटीति सिज्लोपः नाम्युपधायाः इति गुणः शि
ड्व्रान्तादिति किम् अभैत्सीत् भिदिर् विदारणे नाम्यु
पधादिति किम् अधाक्षीत् दह भस्मीकरणे अद्यत
नीदि अज्ञानादिः सिच् ईट् अस्य च दीर्घः उपधादी
र्घः दादेर्धः तृतीयादेर्धढभान्तस्यानिदस्य धः अदो

छेष्वधातोरिति चस्य कः अहयाइतिकिम् अदादीनह
शिष् श्लेषणे अश्लिक्षीदि सिच् ईट् स्फटिकशोणगमो
कारस्य काराणकारागमः एत्वम् अस्य दीर्घः अ
षोढेति या स्य षः षढोः कस्से इति कत्वम् अदादिः
श्रिद्रुस्रुकमिकारितान्तेभ्यश्चण्कर्त
रि श्रिद्रुस्रुकमिकारितान्तेभ्यश्च ण्‌ भवति कर्तृवाचि
न्ये यादाविभ्यः कारितान्तेभ्यश्च ण् भवति कर्तृवाचि
स्यामद्यतन्यां परतः श्रि श्रियत् अद्रुद्रुवत् असुस्रु
वत् अद्यतनीदि अनेन चण् चकारः स्वापेक्षाणीत्या
र्थः णकारेण णकारेत्यर्थः चण्परोक्षेति द्विर्व वच
र्थः णकारेण णकारेत्यर्थः चण्परोक्षेति द्विर्वचना
दाविवर्णोवर्णान्तस्य धातोरियुवाविति इय् उव् अचा
कमत् कम्रुकान्तौ उकार उदनुबन्धवृद्धिशामित्या
र्थः इदादित्वादात्मनेपदम् न चण् कम् द्विर्व
अनादिव्यञ्जनलोपः कवर्गस्य चवर्गः कारितान्तेभ्यः
अचीकरत् अजीहरत् अपीपचत् अपीपठत् कृञ्
हृञ् पच् पठ् ऊर्ध्वेनेपाद्यर्थं एवं हरते पचते पठते
धातोश्चुरादेर्वा इतिइन् अस्योपधे ति ह्रादि दीर्घौदि चा
ण् कारितलोपः इति कृतेष्यानिवदतिवचनात् कृ
हृ पच् पठ् द्विर्व अभ्यासस्यादिव्यञ्जनमवशेष्यमि
त्यनादिव्यञ्जनलोपः अकारऋवर्णस्य कवर्गस्य च
वर्गः हो जः इस्समानलोपोपधायाह्रस्व इत्यणौस्व
याह्रस्वः अलोपे समानस्य सन्वल्लघुनि चण्परे इति
[illegible] दीर्घोलघोः कर्तरी।

तिकिम् अकारएधितांताकैटोदेवदत्तेन ऊर्वस्मायङ्क्ता
नेनेतिवाक्येङ्कते धातोस्मादेनावेति इन् द्वाहिः अद्य।
तनीयात्मनेपदप्रथमपुरुषद्विवचनमाताम् अद्या
त्वादिःसिच् इकारचकारौसिति परस्मादन्यथौ इडाग
मोसार्वधातुकस्येतिइट् गणःघप्रघषत्वम् अस्म
द्वचिद्योतितिलिपिसिचिद्रुः अस्त्वेपतो
वचभाषतोद्योवचिवौद्योअद्यने चादिङः द्यो।
त्वा लिपउपदेहे षिचक्षरणे ह्वेञ् स्पर्धायांशब्देच प
ष्यःकर्तेवाच्येभ्यामपतस्योपरतः अएभवति एका
रोनएकारेस्यर्थः सिचोवाधः पर्यास्थत पर्यास्थेताम्
पर्यास्थन्तपरिपूर्वः अद्यतन्यात्मनेपदप्रथमपुरुषैक
वचनम् त द्विवचनमाताम् वहुवचनमन्त आ
नेनअए अस्तेस्थान्तःइतिथकारागमः आदातामा
प्यामादेतिहृत्वम् अवर्णस्याकारः अवोचत अवो
चताम् अवोचन् वचभाषणे अवोवचिवौ अपादि
ताम् अत अनेनअए अतिवचोरोडुपथायाइस्वपधा
यौभत्वम् असत्यत्वलोपः अद्वात्वादिः आख्यात् अ
ख्यताम् आख्यन् ख्योअद्यने चलिङः ख्योन्वा आङ्पूर्वः
अपादिताम् अत अनेनअए आलोपोसार्वधातुक
स्यालोपः अलिपत् असिचत् आह्वत् लिपउपदेहे
षिचक्षरणे ह्वेञ् स्पर्धायांशब्देच आङ्पूर्वः अपादि अ
नेनअए अद्वात्वादिः ह्वेञः सम्प्रसारणानामाकारो
विकरोणाङ्स्याकारः तस्यापवलोपः आह्वा।

दिद्युताद्लृकारानुबन्धार्तिसर्तिशास्तिभ्यश्च पर
स्मै ॥ पुष पुष्टौ शुष शोषणे तुष प्रीतौ दुष वैकृत्ये श्लिष
आलिङ्गने शक विभाषितो मर्षे ष्विदा गात्रप्रस्रवणे ञिमि
दा स्नेहने क्रुध कोपे क्षुध बुभुक्षायाम् शुच शौचे षिधु संरा
द्धौ रध हिंसासंराद्ध्योः णश अदर्शने तृप प्रीणने दृप हर्ष
मोहनयोः द्रुह जिघांसायाम् मुह वैचित्ये ष्णुह उद्गिरणे ष्णिह
प्रीतौ एते पुषादयः द्युत दीप्तौ श्विता वर्णे ञिमिदा स्नेह
ने ञिष्विदा स्नेहनमोचनयोः रुच दीप्तावभिप्रीतौ च घु
ट परिवर्तने रुट लुठ प्रतिघाते शुभ दीप्तौ क्षुभ सञ्चलने
णभ तुभ हिंसायाम् स्रंसु ध्वंसु भ्रंसु अवस्रंसने ध्वंसु गतौ
स्रम्भु विश्वासे वृतु वर्तने वृधु वृद्धौ शृधु शब्दकुत्सायाम्
स्यन्दू प्रस्रवणे कृपू सामर्थ्ये एते द्युतादयः एभ्यस्तथा
ऌकारानुबन्धेभ्यः अर्तिसर्तिशास्तिभ्यश्च अङ् भवति अ
द्यतन्याः परस्मैपदे परे अर्त्तीति ऋ गतिप्रापणयोः सृ ग
ताविति वा शास्तीति शासु अनुशिष्टौ अपुषादिभ्य
स्मावत् अपुषत् अशुषत् अतुषत् दि अद्युता
दिभ्य आत्मनेपदिभ्योऽपि अङ् स्याल्लुङीति तन्त्रान्तराद्वा परस्मै
पदम् अद्युतत् अश्वितत् पक्षे अद्योतिष्ट अश्वेतिष्ट आ
यत किमु इह नामिनश्चोपधेति गुणः प्राप्तम् नवर्तिस्येति
नस्पष्टः ऌकारानुबन्धेभ्यो यथा अगमत् अपप्तत् अश
कत् गम्लृ गतौ पत्लृ गतौ शक्लृ शक्तौ ऌकारस्त्वर्थः
अयादि अनेन अणपतेः पश्चिरितिच आदेशः अशासत् अ
दभत्तो अयदि अनेन अण् अदेशं सृसर्त्त्यत्नोविति

चस्तु आदेशः लृकार इहार्थः आरत् असरत् ऋ सृ अय
दि अनेन अण् अर्त्तिसर्त्योरणीति अणः अतेः रवर्णस्यका
रः सर्वत्राडागमादिः अशिषत् शासुअनुशिष्टौ अयादिअ
नेन अण् शासेरिदुपधाया अण्व्यञ्जनयोरितीत्वम् शा
सिवसिघसीनां चेति षत्वम् परस्मा इति किम् अत्यप्र
त भ्रवभ्रंशो अयनन्यात्मनेपदप्रथमपुरुषैकवचने ।
न सस्तनिटः इति सण् णकारोन णकारेत्यर्थः विघृति ।
पूर्वौ अड्डागमादिः कर्मव्यतिहारे आत्मनेपदं नपदेऽक
स इति षस्य कः निमित्ताभ्यये इति सणः सकारस्यषत्व
म् **चिणात्मनेपदे प्रथमैकवचने** पद ।
गतावित्यस्मात्कर्तृवाचिन्या अयनन्या आत्मनेपदप्रथ
मपुरुषैकवचने परे इच् भवति उदपादि सम्पण्म् सम
पादिकार्यम् पदगतौ अय न अडागमादिः अनेन इच् ।
चकार इचस्तलोप इत्यर्थः अरोपधेति दीर्घः इचस्तलो
प इति अन्त्यलोपः प्रथमैकवचने इति किम् उदपत्थाः
आत्मनेपदमध्यमपुरुषैकवचने थास् सिच् अटसधु
टीति सिचो लोपः अतोऽचोघुघिटामिति दस्यतः एकव ।
चने इति किम् उदपत्सातां उदपत्सत अयर्थनास् ।
झ सिच् आत्मनेचानकारादिति अन्त इत्यस्य नलोपः ।
अतोऽधोधेति दस्यतः **भावकर्मणोश्च** यातो ।
रिच् भवति भावकर्मवाचिन्या अयनन्या आत्मनेपद ।
प्रमपुरुषैकवचने परे भावो धात्वर्थः सचयत्र क्रिया
कर्म भवति अयायिभवता शायनमकारीत्यर्थः श्री

ङ् स्वप्ने अथ न अहाग्वादिः अनेनइच् अस्योपधेतिवृद्धिः
इचस्तलोपः कर्मणियथा अकारि अचायि क्रमचञ्च अ
थ न अनेनइच् अस्योपधेतिवृद्धिः दीर्घो अहाग्वादिः

सार्वधातुकेयण् धातोःयण्भवति भा
वकर्मविहितेसार्वधातुकेपरे अस्यतेभवता शाय्यतेभ
वता आसउपवेशने शीङ्स्वप्ने ङकारआत्मनेपदार्थः
वर्तमानाते अनेनयण् णकारोणकारेत्यर्थः शीङः
अयिर्येइति ईकारस्यअयिआदेशः कर्मणियथा क्रिय
तेकटोदेवदत्तेन क्रियतेभारश्चैत्रेण वर्तमाना ते यण्
शिशेयैं इति इकारागमः रत्वम् **अविकर**
णःकर्तरि धातोरन्भवति सचाविकरणसंज्ञः।
कर्तृविहितेसार्वधातुकेपरे विकरणसंज्ञयाकथयो
जने अनिचविकरणइत्यादिश भवति गच्छति अत्ति भू
सत्तायाम् गच्छतो अदभक्षणे वर्तमानाति अनेनअ
न् नकारोऽनिचविकरणेइत्यर्थः भवतेरनिचवि
करणेइतिगुणः गमेःगमियमांछइतिछः तस्यद्वि
र्भावस्वरपरछकारइतिद्वित्वम् अघोषेप्रथमइतिप्रथ
मः अदेरदादेर्लुक् अघोषेआशिषामितिदस्यतः सार्व
धातुकेइतिकिम् भविता भूसत्तायाम् अस्तनीताइट्
नाम्यन्तयोरितिगुणः कर्तरीतिकिम् पच्यते पच्च ते सा
र्वधातुकयण् **दिवादेर्यन्** दिवादिगणात् य
न्विकरणोभवति कर्तृविहितेसार्वधातुकेपरे दीव्यति
सीव्यति नृत्यति दिवुक्रीडाविजिगीषाव्यवहारद्युति

तिपुथिवुतनु सन्ताने ऋतीगात्रविक्षेपे उकार उदनुबन्ध
मुक्त्यर्थः ईकारो न दीर्घ इदनुबन्ध इत्यर्थः धात्वा
देः षस्य सः वर्त्तमाना तिप् अनेन यत् नकारो ऽन्यो कार
स्येत्यर्थः आतिचाविकरणे इति नियमाद्गुणाभावः ना
मिनोऽचोरकुर्छुरोर्व्यञ्जने इति इकारस्य दीर्घः नुः
स्वादेः स्वादेर्गणात् नुर्विकरणो भवति कर्त्तरि विहि
ते सार्वधातुके परे सुनोति चिनोति दुनोति षुञ् अभि
षवे धात्वादेः षस्य सः चिञ् चये टुदु उपतापे टुश्चाद्यः टुरनुब
न्धादिरित्यर्थः अनेन नुः आतिचाविकरणे इति नियमा
द्धातोर्गुणाभावः नामयन्तयोर्धातुविकरणयोर्गुण इति
विकरणस्य गुणः सुनुतः सुन्वन्ति हिल्ववङ्ल्वयोश्चप
रस्मा इति गुणाभावः नोर्विकरणस्येति वत्वम् सर्वधा
तुके इति किम् सोता श्वस्तनी ता गुणः कर्त्तरीति किम्
देवदत्तेन सूयते सोमः वर्त्तमाना ते सार्वधातुके यण् ना
मन्तानां यण्मायीति दीर्घः श्रुवः शृच श्रुश्रव
णे अस्य कर्त्तरि विहिते सार्वधातुके परे नुर्विकरणो भ
वति श्रुव शृ आदेशः शृणोति शृणुयात् शृणोतु
अशृणोत् सार्वधातुके इति किम् श्रोता श्वस्तनी ता
गुणः कर्त्तरीति किम् श्रूयते शब्दः वर्त्तमाना ते यण् ना
मन्तानां यण्मायीति दीर्घः स्वराद्रुधादेः परो
नशब्दः रुधादेर्गणस्य स्वरात्परो नशब्दो विकरणो
भवति कर्त्तरि विहिते सार्वधातुके परे अनेन आयः रुण
द्धि रुधिर् आवरणे इकाररेफावुदनुबन्धौ विक

लेनानर्थौ वर्तमानानि अनेनस्वरान्त्यरोनुस्वारः चप्र।
थमेभ्यस्तथोर्धोद इति तस्य धः धुटांस्तृतीयश्चतुर्थे इति
धस्य दः गुणवर्णेति नस्य णः एवं रुन्ध्यात् सप्तमीया
त् रुधादेर्विकरणान्तलोपः वर्गे वर्गान्त इति णात्वबा
धनार्थे नस्य नः रुणद्धु पञ्चमीव अरुणत् ह्यस्तनी
दि तस्य व्यञ्जनादिस्योरिति लोपः पदान्ते धुटां प्रथम इ
ति धस्य तः अद्धात्वादिः एवं भिनत्ति भिन्द्यात् भिनत्तु।
अभिनत् सापनेक्षायवत् सार्वधातुके इति किम् रो ।
द्धा भेत्ता नामिनश्चोपधाया लघोरिति गुणः चप्रथमे
भ्यस्तथोर्धोद इति तस्य धः धुटांस्तृतीयश्चतुर्थे इति धस्य
दः तनादेरुः तनादेर्गणादुविकरणो भ
वति कर्तृविहिते सार्वधातुकेपरे अनोबाधः तनोति।
तनुयात् तनोतु अतनोत् तनुविस्तारे अनेन उः सप्तम्या
वेति सात्वये गुणाभावः नाम्यन्तयोरिति गुणः एवं स
नोति सनुयात् सनोतु असनोत् षणुदाने धात्वादेः ष
सः धुटि खनिसनिजनामितित्वापकास्यानः सार्वधा
तुके इति किम् सनिता ह्यस्तनी ताइड् नाक्र्यादेः
क्र्यादेर्गणान्नाविकरणो भवति कर्तृविहिते सार्वधा।
तुकेपरे क्रीणाति क्रीणीयात् क्रीणातु अक्रीणात् डु
क्रीञ् द्रव्यविनिमये डुयाहेतुत्रनत्त्रिमागित्यर्थः व
र्तमानानि सप्तमीयात् पञ्चमीतु ह्यस्तनीदि अनेनना
विकरणः तस्य सप्तम्या उभयेषामीकारोव्यञ्जनादावा
स्याकारस्य ईकारः सार्वधातुके इति किम् क्रेता ह्यस्त

नीता श्रुताः आन व्यञ्जनान्ताद्धौ क्र्यादि
गणमध्ये व्यञ्जनान्ताद्धातोः आनविकरणो भवति हौ
परे नाम्नः पुषाण मुषाण अशान बधान गृहा
ण पुष पुष्टौ मुष स्तेये अश भोजने बन्ध बन्धने ग्र
ह उपादाने पञ्चमी हि अनेन आन हेरकारादहन्तेरि
ति हिलोपः बन्धेरनिदत्त्वबन्धेर्नस्य नकारलोपः ग्रहेर्ग्र
हिज्यावयीति संप्रसारणम् व्यञ्जनान्तादिति किम् क्री
णीहि उभयेषामीकार इति ईकारः ह्नाविति किम् अ
श्नाति आत्मनेपदानि भावकर्मणोः भा
वो धात्वर्थस्तस्मिन् क्रियायाः कर्मत्वेन विवक्षिते अस्मि
स्मिंश्च द्रव्यकालादौ कर्मण्यभिधेये आत्मनेपदानि।
भवन्ति आस्यते भवता शय्यते भवता आसनं क्रि
यते शयनं क्रियत इत्यर्थः कर्मणि यथा क्रियते का
टः क्रियते भारः मासमास्यते गोदोहमास्यते क्रोशं
सुप्यते कुरु आस् निषद् शायते मिकारोऽत्र तु बन्य
मतीत्यर्थः स्वपिवचियजादीनां चेति स्वपः वकारस्य
संप्रसारणमुकारः कर्मवत्कर्मकर्ता क
र्मैव कर्ता कर्मकर्ता कर्मवद्भवति कर्मणि यानि का
र्याणि तानि कर्मकर्तर्यपि भवन्तीत्यर्थः कानि कार्या
णि कानि आत्मनेपदानि भावकर्मणोश्चेति इत्यु सा
र्वधातुके यक् पच्यन्ते तण्डुलाः स्वयमेव भिद्यते कु
सूलः स्वयमेव छिद्यते रज्जुः स्वयमेव अपाचि ओदनः।
स्वयमेव अभेदि कुसूलः स्वयमेव अच्छेदि रज्जुः स्वय

मेव   कर्तरिरुचादिङितोऽनुबन्धेभ्यः   रुचि
सहपाठोयेषांतेपठितदात्तानुबन्धाःपठ्यन्ते तेभ्योधा
तुभ्योऽङकारानुबन्धेभ्यश्चकर्तर्यर्थे आत्मनेपदानिभ
वन्ति रोचते दीप्यते एधते स्पर्धते आशास्ते रुचदी।
प्तौ दीपीदीप्तौ ईकारोनडीङ्ग्रीदनुबन्धेत्यर्थः एधवृ
द्धौ स्पर्धसंघर्षे आङःशासु इच्छायाम् ङकारःपर्य
र्युदासोऽयंपञ्चमीत्यर्थः ते अति धातोःअदादेर्लुक दी
पः दिवादेर्यन् रुचेः नामिनश्चोपधायाइतिगुणः रु
चे एधांचक्रेपस्पर्धे आशाशासे परोक्षाए सर्वत्रात्मने।
इतिगुणाभावः एधेःनाम्यादेर्गुरुमतोऽनृच्छइत्याम् ।
स्पर्धेः शिरसोऽघोषइत्यभ्यासस्यसकारान्तरः पकारःस
सस्वरःशिष्यते अन्यल्लुप्यते ङानुबन्धेभ्योयथा शेते।
स्तुते शीङ् स्वप्ने सूङ् प्राणिगर्भविमोचने ङकारइदर्थः
धात्वादेर्षःसः अदादेर्लुक् शीङःसार्वधातुकेइति।
शीङ्गुणः सर्वेषामात्मनेइतिसूङोगुणाभावः षिञ्च
स्तुवे धात्वादेःषःसः परोक्षाए द्विर्वचनः यङ्वर्णस्येति
ईकारस्ययत्वम् सूङःस्वरादाविवर्णोवर्णान्तस्येति उव्।
षत्वम्   वेक्रीयितान्नात्   वेक्रीयितान्ताद्धातो
रात्मनेपदंस्यात् पापच्यते पापठ्यते डुपचष्पाके प
ठव्यक्तायांवाचि अत्यर्थंपचति अत्यर्थंपठति इतिवाक्ये
कृते धातोरेकस्वरात्पुनःपुनर्भृशार्थेक्रीयितंक्रियासमभिहारे
इतियङ् यङःघटप्रोत्तेति द्विर्वे अभ्यासस्यादिः अज्ञानम
वशेषाम् दीर्घोनागमानस्येतिदीर्घः   आत्त्याक्षे

आयिशब्दयान्तात्समुदायादात्मनेपदं भवति श्येनायते।
पयायते पयस्यते नदीयते नदीइवाचरति पयस्वद्दी।
शाहाभ्यां परस्याधेः नामिव्यञ्जनान्तादायेरादेरित्यालो।
पः **इञ्ञादेरुभयम्** इञन्तेभ्यः समुदायेभ्यः
ञकारानुबन्धेभ्यश्च यजादिभ्यश्च कर्तरि उभयपदं परस्मै
पदमात्मनेपदं च भवति तत्र परार्थे क्रियाफले परस्मै
पदम् आत्मार्थे क्रियाफले आत्मनेपदम् पाचयति ओदनं
भृत्यः सूदेन स्वाम्यर्थं पाचयते ओदनं सूदेन स्वामी पच
मानं प्रयुङ्क्ते धातोश्च हेताविति इन् अस्यापवादस्तथा
दीर्घः पाचि इति स्थिते ते धातव इति धातुसंज्ञायां सत्यां अ
नेन वर्तमानातिते अपि नाम्यन्तयोरिति गुणः पचश्च।
ञकारानुबन्धेभ्यो यथा कटं करोति भृत्यः कटं कुरुते स्वा
मी कृञ् वर्तमानातिते तनादेः कृञ इति उविकरणः करो
तेरिति धातोर्गुणः अस्योकारः सार्वधातुके गुणो इत्यका
रस्योकारः चिनोति सुवर्णानि भृत्यः स्वाम्यर्थम् चिनुते।
स्वामी चिञ् चये वर्तमानातिते स्वादेः श्नुः नाम्यन्तयोरिति
विकरणस्य गुणः यजादिभ्यो यथा यजन्ति याजकाः या
जते यजमानः पचन्ति सूदाः पचते सद्दी यजदेवतापू
जासङ्गतकरणदानेषु डुपचष् पाके वर्तमानाअन्ति ते
अपि अस्यान्तरयोरस्योनतश्चापश्च **पूर्ववत्सन्न
न्तात्** सनः पूर्वो यो धातुस्तस्माद्येनैव निमित्तेन पर
स्मैपदमात्मनेपदमुभयपदं च भवति तेनैव निमित्ते
न सन्नन्तादपि भवतीत्यर्थः बुभूषति मनोयिषते पिपा

शायिषते पिपतते भूमल्लायाम् भवदीशौ शीङ् स्वप्ने।
डुपचंष् पाके भवितुमिच्छति रोचितं शायितं पक्षामि।
ति वा कोकूते धातोर्वा कर्मणस्तसमन्वादिति सन् द्विर्वः
ह्रस्वः द्वितीयचतुर्थयोः प्रथमस्तृतीयावितिभस्यबः
भवतेः उवर्णात्तुपादिभ्य इति इडभावः नाम्यन्तानाम
निटामिति गुणाभावः अभ्यस्तस्य गुणः विजिगीषते प
राजिगीषते जिजये विपराभ्यां जेरिति जेतुमिच्छति पता
जेतुमिच्छति सन्जेर्गिः सन्यतोरभ्यासस्येति जेर्गिरादेशः स्व
रान्तानां सनीति दीर्घः शेषात्कर्तरि परस्मैपद १
यत्रात्मनेपदस्तुभयपदं चोक्तं ततोऽन्यस्माद्धातोः
कर्तरि विवक्षिते परस्मैपदं भवति भवति गच्छति दीव्य
ति अत्ति जुहोति क्रीणाति भूमल्लायां गम्लृगतौ दिवु
क्रीडाविजिगीषाव्यवहारेषु अद भक्षणे हु दानादानयोः
प्रीणनेष्वित्यादिः वर्तमानाति अस्ति नाम्यन्तयोरिति गुणः गमि
ष्यमां छ इति छः तस्याद्विर्भावस्य परश्छकारः दिवादे
र्य्व नामिनो वोर्विति दीर्घः अदेः अत्ति अदादेर्लुगिति ल
क अत्तेर्धातोः पिति तस्य तः जुहोतेः जुहोत्यादेश्चेति
विकरणलोपः जुहोत्यादीनामिति द्वित्वं होर्जः नाम्यन्त
योरिति गुणः उभयमिच्छत्यात्मन इति नामि आत्मेच्छायामि
न् ग्रन्थस्तूर्ववत् इति लघ्वक्षावाद्यान्तप्रक
रणे प्रथमपादो द्वितीयः ३. ओं द्विर्वचनमन
भ्यासस्यैकस्वरस्याद्यस्य अधिकारोऽयम् धातोः
प्रथमस्यैकस्वरावयवस्याद्यस्य स्यान्ताद्द्विर्वचनं।

स्य द्विर्वचनं भवतीत्यधिक्रियते चङ्परेत्तावेवींयिवस
न्तेषु छन्दोभ्यादीनां सार्वधातुके इति सूत्रद्वये उपतिष्ठ
ते ददरिद्रौ जजागार दरिद्राद्रुगौ णौ परेत्ताश्रुट् टकार
आकारादटौ इत्यर्थः चङ्परेत्तेति द्र इत्यस्याद्यस्यैका
स्वरस्य द्विर्वं अभ्यासस्यादिव्यञ्जनमवशेष्यम् आका
रादटौ सन्ध्यक्षरे चेत्यालोपः जाग्रतिद्रातये परेत्ताश्रु
ट् चङ्परेत्तेति जाग द्विर्वं अनादिव्यञ्जनलोपः अकः
असोपधेति वृद्धिः इयाय इण्गतौ परोक्षा अट् चङ्प
रेत्तेति द्विर्वं धातोरसोपधेति वृद्धिः अभ्यासस्यासवर्णे
इति इकारस्य इयादेशः पेभ्राय **स्वरादेर्द्वितीयस्य**

स्वरादेर्धातोर्द्वितीयस्यैकस्वरस्यावयवस्य द्विर्वचनं
भवति अटिटिषति अशिशिषति अट पट गतौ अश
भोजने अटितुमिच्छति अशितुमिच्छति सन् इडाग
मोकार्द्धधातुकस्यादिव्यञ्जनादेरिति इट् अनेनाटि शिइत्ये
तयोर्द्विर्वं आटिटत् आशिशत् अटन्तं प्रायुङ्क्त अश्नन्तं
प्रायुङ्क्त धातोश्चहेतावि णिः इन् असोपधेति दीर्घः अद्य
दि अद्यतनादिः श्रिद्रुस्रुकमिकारितान्तेभ्यश्चङ् कर्त्तरी
ति चङ् चङ्परेत्तेति टिशि इत्येतयोर्द्विर्वं पश्चात्कारि
तलोपः अरार्यते अर्णायते अर्द पट गतौ अष्ट्रियो
ऽटितुमटति अर्थमश्नुते स्मृतिमृतिमूर्तिश्रृटिअश्नु
ऋणिन् इति यङाः अरअर्यत इति स्थिते द्वितीयस्यैक
स्वरस्य अर्यरितिद्विर्वं अनादिव्यञ्जनलोपः दीर्घोना
गमान्तस्येति दीर्घः अनभ्यासस्येति किम् अटाटिषति

ऋटिषमटित्विमिच्छति यथाहः अटासशाद्यात्सन् इट् अ
स्यचलोपः यस्यानन्तयातोरितियलोपः अनर्द्विवचनं
नभवति एकस्वरस्येतिकिम् आट परोता अट् अत्र
द्वितीयस्यैकस्वरत्वमस्वरत्वान्नास्ति अस्योपधेतिदी
र्घः अस्यादेःसर्वत्रेतिदीर्घः दीर्घोस्यलोपः नन्द
द्राःसंयोगादयोऽर्थे स्वरादेर्धातोर्द्वितीयस्यैक
स्वरस्ययःसंयोगस्तस्यादयोयेनकारदकाररेफा
स्ते नद्विरुच्यन्ते तान्वर्जयित्वाधिकस्याद्विर्वचनंभ
वतीत्यर्थः अयेयकारेनदराद्विरुच्यन्तेएव आजिजि
षति उन्दिदिषति उज्जिजिषति अड्डिडिषति अर्चिचिष
ति अन्नन्तसंख्यानगारीषु उकारःस्वरतिस्वतिस्त्र
यतीतिईड्विकल्पार्थः उन्दीक्लेदने उब्जआर्जवे अड्डअ
भियोगे अर्चपूजायाम् आजितुमिच्छति उन्दितुम् उ
ब्जितुम् अड्डितुम् अर्चितुम् सन् इट् नबदरावर्जे पूर्वेता
द्वितीयस्यैकस्वरस्याजिधिजिडिचिइत्यस्य चाप्परोनेति द्वि
र्वे तवर्गस्यटवर्गयोगेचटवर्गाविति दस्यडः वर्गेवर्गा
न्तइतिनस्यनः औजिजत् औन्दिदत् औब्जिजत् आड्डिडत्
आर्चिचत् अञ्जने शाश्वत उन्दने उब्जने अड्डनम् अ
र्चनम् इत् अयादि अष्टात्वादिः शिड्क्तकामिकारिता।
नेभ्यस्मात्कर्तरीतिचण् स्वरादीनांद्विराद्येः अवर्णा।
स्याकारः आदौ जि दि जि डि चिइत्यस्माद्विर्वे प्रस्वाकारि
तलोपः नबदराइतिकिम् ईर्चिचिषते ईर्ष्यदर्यानाम्।
नयोः ईर्तितुमिच्छति सन् इट् तिद्विर्वे अनादिव्यञ्ज

न्लोपः कवर्गस्य चवर्गः अये इति किम् अर्यते ऋगति
प्रापणयोः कुटिलमृच्छति सृचिसृवि इति यङाद्यः येकी
यितेचेति गुणः चरपरोरेति यङ्द्वित्वे अररेफानवर्तते ।
अनादिव्यञ्जनलोपः दीर्घोनागमान्तस्येति दीर्घः पू
र्वोभ्यासः धातोर्द्विर्वचनेकृतेयः पूर्वोभागः सोभ्यास
संज्ञोभवति पपाच पपाठ पच पठ परोक्षा अट् द्वि
र्वे अभ्याससंज्ञायांसत्याम् अभ्यासस्यादिव्यञ्जनमव
शेष्यम् अस्योपधेति दीर्घः शिश्राय उद्राव श्रिञ् से
वायां द्रुगतौ अट् श्रि द्रु द्वित्वे अनादिव्यञ्जनलोपः
अस्योपधेति वृद्धिः अभ्याससंज्ञयाकश्य योजनम् अ
भ्यासस्यादिव्यञ्जनमवशेष्यमित्यादिषु द्वयमभ्यस्तम्
धातोर्द्विर्वचनेकृतेयद्द्वयं यावभ्यासौ
तदभ्यस्तसंज्ञंभवति ददति ददतु दधति दधतु डु
दाञ् दाने डुधाञ् दानधारणयोः वर्तमाना अन्ति प
ञ्चमी अन्तु अन्ति जुहोत्यादेश्चेतिश्लुक् जुहोत्यादीनां
सार्वधातुके इति द्विर्वचनम् द्वितीयचतुर्थयोः प्रथ
मस्तृतीयाः इति धस्य दः अभ्यस्तसंज्ञायांसत्याम् अ
भ्यस्तानामाकारस्यलोपः लोपोभ्यस्तादन्तिनइ
तिनलोपः जोहूयते ह्वेञ्स्पर्धायांशब्देच सम्प्रसार
णानामित्येकारस्याकारः अत्यर्थेकृयति धातोरेकस्व
राद्यङादिति यङाद्यः द्वित्वे अभ्यस्तस्यचेति ह्वयोर्द्वा
भ्यासयोः संप्रसारणादुकारः गुणाभ्रेकीयितेइतिगु
णः नाम्यन्तानां यस्मात्तीति दीर्घः जनादिष्व

जक्षादिगणः अकृतद्विर्वचनोऽपि अभ्यस्तसंज्ञो भवति ।
जक्ष भक्षहसनयोः जागृ निद्राक्षये दरिद्रा दुर्गतौ चका
सृ दीप्तौ शासु अनुशिष्टौ जक्षादेः जक्षति जाग्रति ।
दरिद्रति चकासति शासति वर्तमाना अन्ति अन्वि लु
क् लोपोऽभ्यस्तादन्तिनः इति नलोपः दरिद्रातेरभ्यस्ताना
माकारस्य लोपः अभ्यस्तसंज्ञायाः प्रयोजनम् अ
भ्यस्तानामाकारस्य लोपादिषु चणपरोक्षाचेक्रीयि
तसनन्तेषु चणिपरोक्षायां नन्तायां चेक्रीयितान्तस्य
सनन्तस्य च समुदायस्य द्विर्वचनं भवति चणिनावत् ।
अधीपचत् अधीपठत् पच् पठ् पचन्ते आश्रुते पस्ने ।
धातोरादेरनादेशः इति इन् अस्योपधे इति दीर्घः अयादि अडादे
दिः विङ्कस्कमिकारितान्तेभ्यश्च एकवर्णीति चण का
रितलोपः इति कृते स्थानिवदिति वचनादिने नपच् पठ्
द्विर्वे अभ्यासस्यादिव्यञ्जनमवशेष्यम् इत्यस्मात् लो
पोपधाया ह्रस्वम् णौ इति धातोः ह्रस्वः अलोपसमानस्य
सन्वल्लघुनि चणपरे इत्यभ्यासस्य इत्वम् नस्य दीर्घो ल
घोरिति दीर्घः परोक्षायाम् चकार पपाच पपाठ हृ
न् पच् पठ् परोक्षा अट् अनादिव्यञ्जनलोपः अकार ।
ऋवर्णस्य कवर्गस्य चवर्गः अस्योपधायाः वृद्धिर्वा
चेक्रीयितान्तस्य चेक्रीयते जेघ्रीयते देध्मीयते पेपीया
ते अरार्यते कृञ् घ्रा गन्धोपादाने ध्मा शब्दाग्निसंयोग
योः ऋ गतौ सम्पर्थे करोति जिघ्रति धमति वि
वति कुटिलः इति धातोरेकस्वरस्य व्यञ्जनादेश्चेक्रीयितं ।

मिलिय आहुः इयर्तेः सृधि सृजीति यमाहुः कृञ्जरूतई
दन्तश्चेक्रीयितयन्नायीति ईकारः आयोरीति आकार
स्येकारः पिबतेः दामागायतीति ईकारः इयर्तेः चे
क्रीयितेचेतिधातोर्गुणः चेक्रीयितान्तसंपाद्य अनेन।
क्रीञ्जीपक्षीपीयेद्विर्वे अनादिव्यञ्जनलोपः गुणश्चेक्री
यिते इत्याभ्यासस्यगुणः द्वितीयचतुर्थयोःप्रथमतृ
तीयाविति च स्यगुः पक्षे कवर्गस्य चवर्ग इति कस्य
चः गस्य जः इयर्तेः यं इत्यस्यानादिव्यञ्जनलोपः दी
र्घो नागमान्तस्येति दीर्घः सन्यतस्यइतीषिषति आ
अटिटिषति अरिरिषति इत्यगतौ अतिपूर्वः णाकार
इत्येगाइत्यर्थः अटपदगतौ ऋगतिप्रापणयोः प्र
त्येतुमिच्छति अटिते अर्तोमितिवाकोऋतेः धातोर्वा
कर्मणस्समन्नादितिसन् इणःइवर्णादयो श्विश्रीश्री
इइतिरडभावः अटेः इडागमासार्वधातुकस्येतिइड्
ऋच्छतेः ऋतोहलृजइतीडभावे प्राप्तेस्मिपूड्रञ्जशू
कृगृदृध्रप्रच्छांसनीतिइड् आदेशगुणः ततोद्विर्वे इथ
अटिष अरिषइतिस्थिते अनेनचाटिरिइतिद्विर्वे सन्य
तोस्येतिइत्वम् जुहोत्यादीनां सार्वधातुके
जुहोत्यादीनां हुदानादानयोरित्यत्रगणपठितानां
धातूनांसार्वधातुकेपरेद्विर्वचनंभवति जुहोति बि
भेति जिह्रेति हुदानादानयोः ञिभीभये ह्रीलज्जायां।
वर्तमानानि श्लौच हुरयादेशेतिलुक् अनेनद्विर्वेहु
स्वः होजः द्वितीयचतुर्थयोरितिभस्यबः नाभ्यन्तयोः

रितिगुणः सार्वधातुकेइतिकिम् ढौका सस्तनीता

अभ्यासस्यादिव्यञ्जनमवशेष्यम् अभ्यासस्य यदादिव्यञ्जनं तदवशेष्यं स्यादन्यम् अनादिव्यञ्जनं लोप्यम् पिपठिषति पिपतिषति यजदेवतापूजासङ्गतकरणदानेषु पच यष्टुमिच्छति पक्तुमिच्छति सन् यजेःभ्रज्जादीनांषः षढोःकःसि पचेःचवर्गस्यकिः द्वित्वे अनेन चकारजकारयोर्लोपः सन्यवर्णस्येति इत्वम्

शर्पूर्वाःखयः अभ्यासस्याद्यः शरो यः खयः सोऽवशेष्यःस्यात् शिष्टेलोप्यमित्यर्थः चस्कन्द चुश्चोत टिष्ठेव तस्तम्भ पस्पर्श स्कन्दिर् शोषणे श्रुतिर् गतौ ष्ठिवु निरसने स्तन्भु सौत्रो धातुः उकार उदित्वार्थः स्पशसंस्पर्शे परोक्षायाम् द्वित्वं अनेन कचटतपाः स्थाप्यन्ते शिष्टव्यञ्जनानि लुप्यन्ते स्तन्भेः वर्ग्यवर्गान्तः इति नस्य मः स्कन्देः अभ्यासस्थकवर्गस्य चवर्गः द्वितीयचतुर्थयोरिति स्पष्टः

द्वितीयचतुर्थयोःप्रथमतृतीयौ अभ्यासस्थयोर्द्वितीयचतुर्थयोः तयोर्यथासङ्ख्यम् प्रथमतृतीयावादेशौ भवतः चखान चिच्छेद टिष्ठेव तस्थौ पफाल जघास जघाम डुढौके दधौ बभौ खनु अवदारणे छिदिर् द्वैधीकरणे ष्ठिवु निरसने ष्ठा गतिनिवृत्तौ धात्वादेःषःसः नाशिस्येति तापकान् ठस्यथःफलनिष्पत्तौ अदभक्षणे तस्य वा परोक्षायामिति घस्लृ आदेशः घस्लृ अदने ढौकृ गत्यर्थः डुधाञ् दानधारणयोः भादीप्तौ अह द्वित्वे अनेन खछठथफानां कचटतपाः अ

कण्ठ्यभावेनोगजउदवाः ढौकेः पश्चाद् इस्यस्यादेशो इति त
न्वान्तरात् अभ्यासस्य ओकारस्य उकारः ह्रोऽतः अ
भ्यासस्य यो हकारस्तस्य जकारादेशो भवति जहौ ओहा
क् त्यागे ओकारोऽत्वाद्धोदत्त्वबन्धेऽत्यर्थः ककारः हः का
लश्चीह्योरित्यर्थः अट् द्वित्वं अनेन हस्य जः आकारादट
औसन्ध्यक्षरे चेत्यालोपः **कवर्गस्य चवर्गः** अ
भ्यासस्य यः कवर्गस्तस्य चवर्गादेशो भवति चकार चखा
न जगाम चुकूर्द जघ्न जगृहे अवदारणे गम् ङुङ् अव
केशाद्दे ङकारः आत्मनेपदार्थः परोक्षायां द्वित्वं अनेन क
वर्गस्य चवर्गः ङुङः स्वरादावित्रिवर्णोवर्णोत्तु सोऽवव
न कवतेश्चेक्रीयिते कवतेः ऊङ्धातोः इत्यस्य यः अ
भ्यासस्तस्य कवर्गस्य चवर्गादेशो न भवति चेक्रीयिते
परे कोकूयते अत्यर्थं कवते धातोरेकस्वरेति यणाह्वः।
द्वित्व गुणाश्चेक्रीयिते इत्यभ्यासस्य गुणः नामध्यान्तोय
स्मायीतियानोदीर्घः चेक्रीयिते इति किम् चुकूषते कु
ङ् धातोः कोत्तमिच्छति धातोर्वा कर्मणस्समानादिति सन्
स्वरान्तानां सनीति दीर्घः चणपरोक्षेतिकृद्वित्वं ह्रस्वः प्र
वेगकस्य चः अत्यन्तं एवेत **ह्रस्वः** अभ्यासस्य दीर्घ
स्य ह्रस्वो भवति ददौ निनाय लुलाव डुदाञ् दाने णीञ्
प्रापणे लूञ् छेदने अट् द्वित्वं अनेन ह्रस्वः दाञ् आका
रात् टौ सन्ध्यक्षरे चेत्यालोपः णील्लूञोरस्योपधेतिवृद्धिः
रिट् अभ्यासस्य दीर्घस्य डुढौकेरेह परिभाषते योऽल्वा
वर्णो वेत्ववर्णो ढौकृगत्यर्थः परोक्षायामट् द्वित्वं अनेन

भ्यासस्य ह्रस्वः पच इत्युक्तादेशो इति तन्त्रान्तरात् एऐ इत्येतौ।
यो स्तालव्ययो स्तालव्य इकारः ओऔ इत्येतयोरोष्ठ्ययोरोष्ठ्य उका
रः द्वितीयचतुर्थयोः इति छस्य त्रः **अकारः ऋवर्णस्य**
अभ्यासस्य ऋवर्णो ऋकार ॠकारौ तस्याकारादेशो भव
ति चकार जगार द्विस्त्वमिति कृञ् स्तृनिवारणे कृस्मा
मयोरट् द्विर्वं अनेन ऋवर्णस्य अकारः कृपे कल्पित्वमि
च्छन्ति मत् कृपेरो लइति क्षतेः लक्षाति ऋकारस्य लृकारः
चकारो लेति कृप द्विर्वं अनादिव्यञ्जनलोपः ऋकारलृका
रयोः सावर्ण्यादनेनाभ्यासस्य लृकारस्य अकारः तस्य स्वपव
र्णस्येति इत्वम् चिक्लृप इति स्थिते वर्तमानाति अन्यि अस।
न्यलरलोपः **दीर्घ इणः परोक्षायामगुणे** इणग
ताविस्यस्याभ्यासस्य दीर्घो भवति परोक्षायां यः अगुणः प्र
त्ययस्तस्मिन्परे इयतुः इयुः परोक्षा अतुस् उस स्वरविधिः
स्वरे द्विर्वचननिमित्ते कृते द्विर्वचने इत्यादो द्विर्वं पश्चादिण
श्चेति यत्वम् अनेनाभ्यासस्य दीर्घः परोक्षायां चेति गुणा
भावः देवदत्तेन ग्राम ईये परोक्षा एअन्यस्यामवत् **अस्या**
देः सर्वत्र अभ्यासस्य आदिरकारस्य दीर्घो भवति स
र्वस्मात्परोक्षायां सगुणायां अगुणायां वापरतः आट आट
तुः आटुः अटपटगतौ अट् अतुस् उस द्विर्वं अनादिव्य
ञ्जनलोपः अनेनाभ्यासस्य दीर्घः धातोरभ्यासपद इति दीर्घः
तस्मान्नागमः परादिरन्तश्चेत्संयोगः तस्मादा
कारात्परो नदीर्घायः परस्यादिर्नकारागमो भवति अन्त
श्चेत्संयोगः यदि धातोरन्तः संयोगो भवति आनञ्ज आन।

ञ्जतुः आनञ्जतुः आनञ्जुः आनर्च आनर्चतुः आनर्चुः अन्तश्च
क्लिस्नतणागतिषु अर्चपूजायाम् परोक्षा अतुस् उस्
द्वित्वं अनादिव्यञ्जनलोपः ह्रस्वोदीर्घः तस्मादनेन नागमः
अनश्चेत्संयोगान्तइतिकिम् आट आटतुः आटुः **ऋकारेच**
तस्मादकारात्कृतदीर्घात् ऋकारेपरेनकारागमोभवति
आनृधतुः आनृधुः ऋधुवृद्धौ आनर्धुः परोक्षा अतुस्
उस् द्वित्वं अकारऋवर्णस्य अस्यादेःसर्वत्रेतिदीर्घः अने
ननागमः **अश्नोतेश्च** तस्मादकारात्कृतदीर्घात्परस्य
अश्नोतेर्व्याप्तावित्यस्यादेर्नागमोभवति आनशे अशूव्याप्तौ
परोक्षाएद्वित्वं अस्यादेःसर्वत्रेतिदीर्घः अनेननागमः **भ
वतेरः** भूसत्तायामित्यस्यपरोक्षायामभ्यासस्यान्त्यस्य
अकारादेशोभवति बभूव परोक्षा अट् द्वित्वं द्वितीयच
तुर्थयोरितिभस्यबः अनेनऊकारस्यअकारः भुवोवोन्त
रितिवकारागमः परोक्षायामितिकिम् बुभूषति भवितुमि
च्छति सन् उवर्णात्पूर्वादिभ्यश्चेतिइडभावः **निजिविजि
विषांगुणःसार्वधातुके** णिजिर् शौचपोषणयोः
विजिर् पृथग्भावे विष्लृव्याप्तौ एषामभ्यासस्यगुणोभवति
सार्वधातुकेपरे नेनेक्ति नेनिज्यात् नेनेक्तु अनेनक् वे
वेक्ति वेविज्यात् वेवेक्तु अवेवेक् वेवेष्टि वेविष्यात् वेवेष्टु
अवेवेट् वर्तमानाति सप्तमीयात् पञ्चमीतु ह्यस्तनीदि।
ह्यस्तन्यामडागमादिः अन्ति जुहोत्यादेश्चेतिलुक् जुहोत्यादीनां
सार्वधातुकेइतिद्वित्वं अनेनाभ्यासस्यगुणः धातोरुपधायागुणः
यात्प्रत्ययेसप्तम्यांचेतिगुणाभावः व्यञ्जनाद्दिस्योरितिदिलोपः

विवेस्तवर्गस्यष्टेतितस्यटः द्वेषषश्चेतिष स्यइत्वम् वावि
रामेइतिडस्यटः निजिविज्योःश्लुटि चवर्गस्यकिरसवर्णेइ
तिकत्वम् सार्वधातुकेइतिकिम् निनेक्त विवेक्त विवेष

भृञ्हाङ्माङामित् डुभृञ्धारणपोषणयोः ओहाङ्
गतौ माङ्माने एषामभ्यासस्यान्त्यस्यइत्वंभवति सा
र्वधातुकेपरे बिभर्ति बिभृयात् बिभर्तु अबिभः ति या
त तु दि हस्तन्यामङान्तादिः अन्वि जहात्यादेश्चेतिल्वा
क् जहात्यादीनामितिद्वित्वं गुणोहस्तन्यांच अकारऋ
वर्णस्य अनेनइत्वम् गुणःसप्तम्यांचेतिगुणाभावः व्यञ्ज
नादिस्यादितिदिलोपः रेफस्यविसर्जनीयः जिहीते जि
हीत जिहीताम् अजिहीत मिमीते मिमीत मिमीताम्
अमिमीत ङानुबन्धत्वादात्मनेपदम् वर्तते सप्त ईत
पञ्चताम् हस्त तं ईतश्चत्ये अभ्यस्तानामाकारस्ये
त्यालोपः अन्यत्र उभयेषामीकारोव्यञ्जनादावदइतिईका
रः सार्वधातुकेइतिकिम् जभारजह्रे ममे अहूए मत्य
न्तेचेत्यालोपः **अर्तिपिपर्त्योश्च** ऋसृगतौ पृपाल
नपूरणयोः अनयोतयोरभ्यासस्यसार्वधातुकेपरेइत्वंभवति
इयर्ति ॥ इयृयात् इयर्तु ऐयः ति यात् तु दि अन्वि
जहात्यादेश्चेतिल्वक जहात्यादीनामितिद्वित्वे अनेनाभ्या
सस्यइत्वम् अभ्यासस्यासवर्णेइतिइय् हस्तन्यामकारऋ
वर्णस्येतिऋकारस्याकारः तस्यानेनइत्वम् स्वरादीनांवृ
द्धिरादेरित्यनेनवृद्धिःइकारस्यऐकारः नामन्तयोरितिगुणः व्यञ्ज
नादिस्यादितिदिलोपः तस्यविसर्जनीयः सप्तम्यांचेतिगुणाभावः पि

पर्ति पिपूर्यात् पिपर्त्ति अपिपः सन्नभ्यां उरोष्ठ्योपधस्येत्वा
र् तस्यनामिनोर्वोरितिदीर्घः सार्वधातुकेइतिकिम् आ
रपधाय परोक्षायाम्बृद्धिः **सन्यवर्णस्य** सन्निमित्तेऽ
भ्यासस्यावर्णस्येत्वंभवति पिपक्षति यियक्षति पच
यज् पक्तुमिच्छति यष्टुमिच्छति धातोर्वेतिसन् चपोरो
देतिद्विर्वं अनादिव्यञ्जनलोपः अनेनाभ्यासस्येत्वम्
चवर्गस्य किः षत्वम् वर्तमानाति अन्ति असन्ध्यक्षरलोपः
यजेः भ्रस्जादीनांषः तस्यषढोःकस्सेइतिकः अवर्णस्ये
तिकिम् बुभूषति सन्निमित्तस्येतिकिम् पापचिषते अ
त्यर्थंपक्तुमिच्छतीतियङ्वाह्यः द्विर्वं दीर्घोनागमान्तस्येति
दीर्घः पुनःसन्इट् अस्यचलोपः यस्यानन्यथालोपितिय
लोपः **उवर्णस्यजान्तस्थापवर्गपरस्यावर्णे**
सन्निमित्तस्याभ्यासस्यउवर्णान्तस्यजान्तस्थापवर्गपरस्य
इत्वंभवति जान्तस्थापवर्गायदिअवर्णपरेभवति जिजा
वयिषति यियावयिषति रिरावयिषति लिलावयिषति ।
पिपावयिषति बिभावयिषति मिमावयिषति जङ्सौत्रो
धातुः घुमिश्रणे रुधातु लूञ्छेदने पूङ्पवने भूसत्ता
यां सूत्रवध्यने जवमाने प्रयोक्तुमिच्छति यवंयुवन्तं ।
सवन्तं लवन्तं पुवन्तं भवन्तं जवमानं धातोश्चहेताविति
इन् वृद्धिः सन् इट् इनिकृतंस्थानिवदिति रु श्रुक लूपू ।
भूमू द्विर्वं अनेनउवर्णस्येत्वम् **गुणश्चेक्रीयिते**
चेक्रीयितेपरे अभ्यासस्यनामिनोगुणोभवति चेचीयते ।
लोलूयते चिञ्चयने लूञ्छेदने अत्यर्थंचिनोति लुनाति ॥

यथाहुः द्विर्वं अनेनाभ्यासस्यगुणः नाम्यन्तानांयङ्यायीति
दीर्घः **दीर्घोनागमान्तस्य** यङ्यभ्यासस्यागमोन्ते।
नास्तितस्यदीर्घोभवति चेक्रीयितेपरे पापच्यते पापठ्यते
अनागमान्तस्येतिकिम् यंयम्यते यमुउपरमे अत्यर्थंय
च्छति यथाहुःद्विर्वं अतोन्तोनुस्वारोनुनासिकेति अनुस्वा
रागमः **वञ्चिस्रंसिध्वंसिभ्रंशिकसिपतिपा**
दिस्कन्दामन्तोनी वञ्चुगत्यर्थःस्रंसुध्वंसुभ्रंसुअ
वस्रंसने कसगतौ पत्लृगतौ पदगतौ स्कन्दिर् शोष।
णां एषामभ्यासस्यनीआगमोभवति चेक्रीयितेपरे वनी
वच्यते सनीस्रस्यते दनीध्वस्यते बनीभ्रश्यते चनीकस्य
ते पनीपत्यते पनीपद्यते चनीस्कद्यते अत्यर्थंवञ्चति।
स्रंसते ध्वंसते भ्रंशते कसति पतति पद्यते स्कन्दति य
थाहुः अतिदन्तवच्येत्यत्रघञ्लोपः **अतोन्तोनुस्वारो**
नुनासिकान्तस्य अनुनासिकान्तस्यधातोर्योभ्यासस्त
स्यअतः अकारान्तस्यानुस्वारागमोभवति चेक्रीयितेपरे।
बम्भज्यते तन्तन्यते चङ्क्रम्यते भणशब्दार्थः तनुविस्तारे
क्रमुपदविक्षेपे अत्यर्थंभणति तनोति कुटिलंक्रामति य
थाहुः द्विर्वंअभ्यासकार्यञ्च अनेनानुस्वारागमः तस्यव
र्गेवर्गान्तः **जपादीनाञ्च** जपमानसे जभजृभिजभी
गात्रविनामे दहभस्मीकरणे दन्शदशने भञ्जोआमर्दने
पशगतौ पतेजपादयः एषामभ्यासस्यानुस्वारागमोभ
वति चेक्रीयितेपरे जञ्जप्यते जञ्जभ्यते दन्दह्यते दन्द
श्यते बम्भज्यते पम्पश्यते गर्हितंजपति जभते दहति।

दन्दशीति भञ्जति पंसति यथाहुः अनेनाभ्यासस्यानुस्वारः द
शिभञ्ज्योः अनिदनुबन्धानामिति नलोपः **चरफलोश्च उप**
धाया उत् चरगत्यर्थः फल निष्पत्तौ अनयोरभ्यासस्य
चेक्रीयिते परे अनुस्वारागमो भवति अभ्यासात्परस्याका
रस्योत्वं च भवति चञ्चूर्यते पम्फुल्यते गर्हितं चरति स्व
समदं चरति यथाहुः अत्यर्थं फलति यथाहुः अनेनाभ्या
सस्यानुस्वारागमः अकारस्य च उत्वम् चरेः नामिनो र्वो
रिति दीर्घः वर्गे वर्गान्तः **ऋमतो री** ऋकारवतोऽभ्या
सस्य चेक्रीयिते परे री आगमो भवति नरीनृत्यते दरीदृ
श्यते चरीकृष्यते नृती गात्रविक्षेपे दृशिर् प्रेक्षणे कृष
सामर्थ्ये अत्यर्थं नृत्यति पश्यति कल्पते यथाहुः अनेन
री आगमः अकारऋवर्णस्य कृपेर्लः इति रस्य लः ।
ऋकारस्य च लृकारः **रिरौ च लुकि** चेक्रीयितस्य लु
कि सति ऋमतोऽभ्यासस्य री आगमो भवति रिरौ च न
रीनर्त्ति नरिनर्त्ति नर्नर्त्ति नृत् अत्यर्थं नृत्यति यथाहुः ना
स्य वा चेक्रीयितस्येति लुक् अनेन रिरागमः **अलोपे**
समानस्य सन्वल्लघुनि चङ्परे समानस्य समा
नसन्तः कस्यालोपे लोपाभावे सति अभ्यासस्य लघु
नि परे सन्वत्कार्यं भवति इति चङ्परे परतः अचीकरत्
अपीपठत् ह्रस्वदीर्घौ अपदि चङ्कारितलोपः इति
कृते स्थानिवदिति कृपद्वित्वे इत्यसमानलोपेति उप
धाह्रस्वः अनेन सन्वद्भावान्निरन्वर्णस्येतीत्वम् दीर्घो
लघोः अलोपे समानस्येति किम् अचकथत् कथ वा

रादेश्चेतिइन् अस्यचलोपः **दीर्घोलघोः** लघुन्यक्षरे
परेऽभ्यासस्यलघोर्दीर्घोभवति इनिचण्परेपरतः अचू
चुरत् चुरस्तेये चुरादेश्चेतिइन् उपधायागुणः दि चण् चु
र् द्विर्व कारितलोपः इन्यसमानेतिह्रस्वः अनेनाभ्यास
स्यदीर्घः **त्वरादीनांच** ञित्वरासंभ्रमेप्रथप्रख्या
ने म्रदमर्दने स्पशबाधनस्पर्शनयोः स्मृचिन्तायाम् दृ
विदारणे स्तृञ्आच्छादने एषामभ्यासस्य अकारादेशोभ
वति इनिचण्परेपरतः अकारस्यच अकारः सन्यवर्णस्ये
ति इत्वबाधनार्थः अतत्वरत् अपप्रथत् अमम्रदत् अ
पस्पशत् असस्मरत् अददरत् अतस्तरत् त्वरमा
णंप्रयुक्त प्रथमानं म्रदमानं स्पशमानं स्मरन्तं दृणन्तं
स्तृणन्तं इन् दि चण् कारितलोपः इन्यसमानेतिह्रस्वः
त्वरप्रथम्रदामात्वन्यायेनोह्रस्वः अनेनाभ्यासस्य अत्वम्
स्पशोः स्तृणातेश्च शिड्घोषोघोषः **गणोरीच** गणसं
ख्याने इन्यस्य इनिचण्परेपरतः अभ्यासस्य अकारोभ
वति ईकारश्च अजगणत् अजीगणत् चुरादेश्चेतिइन्
अस्यचलोपः दि चण् द्विर्व अनेन अकार ईकारौ इ
नोलोपोऽभ्यासस्य इतउत्तरंयत्रयत्राभ्यास
स्यलोपोभवति इत्यधिक्रियते आपादपरिसमाप्तेरयम
धिकारः **सनिमीमादारभलभशकपतपदा**
मिच्स्वरस्य मीइति मीञ्हिंसायां डुमिञ्प्रक्षेपणे
इतिवा माइति मामाने माङ्माने मीञ्प्रतिघाने इति
वा दाइति दासंज्ञकाः रभराभस्ये डुलभष्प्राप्तौ शा

क्लृशक्तौ पत्लृगतौ पदगतौ एषांस्वरस्यस्थाने इस् आ
देशोभवति अभ्यासलोपश्च सनिपरे मित्सति मित्सते
दित्सति धित्सते आरिप्सते अचोघेअयमइतिभस्यपः।
लिप्सते शिक्षति पित्सति पित्सते मातुमिच्छति दातुं धा
तुं रब्धुं लब्धुं शक्तुं पतितुं पत्तुं धातोर्वेतिसन् द्विर्व
अनेनस्वरस्यइस् अभ्यासस्यचलोपः मीमादाइत्यनेनास
स्यसेसार्वधातुकेतइतिसस्यतः अन्यत्रस्कोःसंयोगाद्योरा
न्तेचेतिसलोपः **आप्नोतेरी** आप्लृव्याप्तावित्यस्यसनि
परेस्वरस्यईत्वंभवति अभ्यासलोपश्च ईप्सति आप्तुमिच्छ
तिसन् अनेनआकारस्यईत्वम् अभ्यासलोपश्च **दम्भे**
रिच्च दम्भदम्भेइत्यस्यसनिपरेस्वरस्यइत्वंभवति चश
ब्दात् ईत्वंच धिप्सति धीप्सति दम्भितुमिच्छतिसन् दम्भे
रनिटिसनि अत्वघङ्लोपः अनेनाकारस्य इत्वं ईत्वंच।
अभ्यासलोपश्च तृतीयादेर्घढधभान्तस्येति दस्यधः अ
चोघेझभिटामितिभस्यपः अस्यापिग्रामवत् इत्वे इत्वं
ईत्वंच अभ्यासलोपश्चनेट्पक्षे दिदम्भिषति **दिग्यिदय**
तेःपरोक्षायाम् देङ्रक्षणेइत्यस्य परोक्षायांपरस्यां
दिगिआदेशोभवति अभ्यासलोपश्च दिग्ये दिग्याते दि
ग्यिरे यरवर्तस्येतियः **इतिलघुसारस्वताख्यानव्याक**
रणेद्विवचनपादस्तृतीयः अ ओंकारस्वरायाः
संप्रसारणमन्तस्थायाः अधिकारोयम् इतऊर्ध्वंय
दुक्तमस्तत्परस्वरसहितायाअन्तस्थायाः संप्रसारणंभव
तीत्यधिक्रियते सन्ध्यक्षरान्तानामाकारोविकरणेइत्यतः।

प्रागयमधिकारः ग्रहिज्यावयिव्यधिवष्टिविचतिवृश्चतिपृच्छति भृज्जतीनाञ्च ग्रहउपादाने ज्यावयोहानौ वेञ् त न्तुसन्ताने वेञोवयिः व्यधताडने वशकान्तौ व्यचसम्बरे। प्रच्छज्ञीप्सायाम् ओव्रश्चूछेदने भ्रस्जपाके एषामन्तस्थायाः सस्वरायाःसंप्रसारणंभवति ग्रहणोप्रत्ययेपरे गृह्यते। जीयते सार्वधातुकेयण् अनेनसंप्रसारणेन्तानांयस्मायी तिदीर्घः ऊयतः ऊयुः वेञ्तन्तुसन्ताने अनस् उस् वे ञोवयिः संप्र द्विर्वे वियते उप्यते विध्यते पृच्छ्यते वृ श्च्यते भृज्ज्यते यण्संप्रमुक्तः पुटोन्तरतीयइतिसस्वदः तस्यतवर्गश्चुटेतिजः जरीगृह्यते जेजीयते वेविध्यते वे विच्यते परीपृच्छ्यते वरीवृश्च्यते बरीभृज्ज्यते ग्रहर्णस्य गृह्णाति जिनाति विध्यति विचति पृच्छति वृश्चति भृज्ज ति धातोरेकस्वरेतियङ्भावः अनेनसंप्र द्विर्वे उरमतोरीग्र कारककवर्णस्य अभ्यासेणाम्रेकीयितेइतिग्रहणः स्वपिव चियजादीनांयण्परोक्षाशीष्षु निष्वप्शयने वच भाषणे अनयोः तथायजादीनां यजदेवतापूजासङ्ग तिकरणदानेषु डुवपबीजसन्ताने वहप्रापणे वेञ् त न्तुसन्ताने वेञ्संवरणे व्हेञ्स्पर्धायांशब्देच वदव्यक्ता यांवाचि वसनिवासे टुओश्विगतिवृद्ध्योः एषांचान्तस्था याः सस्वरायाः संप्रसारणंभवति यणि परोक्षायां आ शिषिचात्मनेपदे ततः सुप्यते उच्यते इज्यते उप्यते उह्य ते ऊयते संवीयते आहूयते उद्यते उष्यते शूयते नेयण् अनेनसंप्र णामन्तानांयस्मायीतिदीर्घः परोक्षायाम्।

सुषुपतुः सुषुपुः ऊयतुः ऊयुः ईजतुः ईजुः ऊपतुः ऊपुः
ऊहतुः ऊहुः संविव्यतुः संविव्युः जुहुवतुः जुहुवुः ।
ऊ दतुः ऊदुः ऊषतुः ऊषुः अतस्य उस्य संप्र ह्विर्व ञेञः
सन्ध्यक्षरान्तानामाकारः स्वरादावविवर्तेस्त्वत् वसेःशा
सिवसीति सस्यषः ञेञः यश्वासस्येति यः आशिषि स्वप्या
त् उच्यात् इज्यात् उप्यात् उह्यात् ऊयात् संवीयात् आहू
यात् उद्यात् उष्यात् ह्रूयात् आपृीयात् संप्रनाम्यन्तानां
यस्मायीतिदीर्घः आशिषिचपरस्मैइतिगुणाभावः परो
क्षायामभ्यासस्योभयेषाम् उभयेषांयजादीनां
स्वपादीनांचपरोक्षायांपरस्यां अभ्यासस्यसंप्रसारणंभव
ति सगुणार्थवचनम् जिज्यौ उवाय विव्याथ उवाथ वि
व्याच वव्रश्च सुष्वाप उवाच इयाज उवाप उवाह विव्या
य उवाद उवास अट् अभ्यासस्यसंप्र जिनातेः आकाराद
टौ सन्ध्यक्षरेचेत्यालोपः ञेञोनव्ययतेः परोक्षायामि
त्यात्वेनभवति सन्ध्यक्षरान्तानामित्यात्वप्राप्तम् अयोपयेति वृद्धिः
अभ्यासोपधादीर्घः अथोऽभ्यसः भयचलनयोस्तस्यपरोक्षायांपरस्यां
अभ्या
सस्यसंप्रसारणंभवति विव्यथे विव्यथाते विव्यथिरे अ
नेनाभ्यासस्यसंप्र नवेञ्यो रगुणोत्र वेञ् तन्तुसन्ता
ने ञुओश्विगतिवृद्ध्योः अनयोः परोक्षायामगुणो सगुणोऽ
वाप्रत्यये परेसंप्रसारणंनभवति ववौ ववतुः ववुः शि
श्वाय शिश्वियतुः शिश्वियुः स्वपिस्यमिव्येञांयेङी
षिते जिष्वप् ञायनेस्यमस्वनशब्दे व्येञ् संवरणे पश्चा
द्येङीषिते परेसंप्रसारणंभवति सोषुप्यते सेसिम्यते वे ।

वीयते अत्यर्थं स्वपिति स्यमति व्ययति यङाङ्गः अनेन संप्र
द्विर्व गुणश्चेक्रीयिते स्वपेः षत्वम् सेसोनाम्यन्तानां यस्मा
यीतिदीर्घः **स्वापेश्चणि** स्वपेर्णिन्नतात् चणिपरे अन्तःस्था
याः संप्रसारणं भवति असूषुपत् स्वपन्तं प्रायुङ्क्त इन् अ
स्यापयेतिदीर्घः द्विचणि अनेन संप्रकारितलोपः द्विर्वदी
र्घोलघोः अडागमादिः **ग्रहिस्वपिप्रच्छां सनि** ग्रहउपा
दा निषेधस्थायते प्रच्छज्ञीप्सायाम् एषां सनि
परे अन्तस्थायाः संप्रसारणं भवति जिघृक्षति सुषुप्सति।
पिपृच्छिषति गृहीतुमिच्छति स्वप्तुम् प्रष्टुम् धातोर्वे
ति सन् संप्रदायः तृतीयादेर्घढधभान्तस्येति गस्यघः द्वि
र्वग्रहगुहोः सनीति इडभावः सिषूङ् ज्वषू इतिइट् **चा
यः कीचेक्रीयिते** चायृ पूजानिशामनयोरित्यस्य चे
क्रीयितेपरे कीआदेशो भवति चेकीयते अत्यर्थं चायते
इति यङाङ्गः अनेन कीआदेशः द्विर्व गुणश्चेक्रीयिते
इति गुणः चेक्रीयिते इति किम् चायते **प्यायः पी परो
क्षायाम्** चेक्रीयितग्रहणमनुवर्तते स्फायी ओप्यायी वृ
द्धावित्यस्य परोक्षायां परतः पीआदेशो भवति पेपीयते
अत्यर्थं प्यायते यङाङ्गः अनेन पीआदेशः द्विर्व गुणश्चेक्री
यिते आपिप्ये आपिप्याते आपिप्यिरे अनेन पीआदेशः द्विर्व ह्रस्वः य
इवर्णस्येति यः परोक्षायामिति किम् प्यायते **श्वयतेर्वा**
टुओश्वि गतिवृद्ध्योरित्यस्य चेक्रीयितपरोक्षयोः परयोः संप्र
सारणं वा भवति शोशूयते शेश्वीयते अत्यर्थं श्वयति य
ङाङ्गः अनेन वा संप्र द्विर्व शुशाव शुशुवतुः शुशुवुः शि

श्वाय शिश्वियतुः शिश्वियुः अटि वृद्धिः स्वरादाविवर्णोति इ
द्वैवा **कारिते च संश्चणोः** श्वयतेरन्तस्थायाः संप्रसारणं
वा भवति कारिते सन्परे चण्परे च परतः शुशावयिषति श्व
यन्तं प्रयोक्तुमिच्छति इन् सन् संप्र इट् वृद्धिः इनि कृतं स्थानिव
दिति शु द्विर्व पत्वे शिश्वायिषति इन् सन् इट् वृद्धिः शि
श्विप्रावयत् अशूशुवत् श्वयन्तं प्रायुङ्क्त इन् दि चण् संप्र
वृद्धिः कारितलोपः शु द्विर्व इस्वसमानेति ह्रस्वः अभ्यास
स्य दीर्घो लघोः पत्वे अशिश्वयत् इनि कृतं स्थानिवदिति ।
श्वि द्विर्व इस्वसमानेति ह्रस्वः **ह्वयतेर्नित्यम्** ह्वेञ् स्पर्धा
यामित्यस्य नित्यं संप्रसारणं भवति कारिते सन्परे चण्परे
च परतः जुहावयिषति ह्वयन्तं प्रयोक्तुमिच्छति इन् स
न् इट् अनेन आदौ संप्रसारणतो वृद्धिः इनि कृतं स्थानिवदिति
हु द्विर्व हो जः नाम्यन्तयोरिति गुणः अजूहवत् ह्वयन्तं
प्रायुङ्क्त इन् दि चण् संप्र वृद्धिः कारितलोपः आवन् हु
द्विर्व इस्वसमानेति ह्रस्वः दीर्घो लघोः **अभ्यस्तस्य च**
ह्वयतेरभ्यस्तस्य नित्यं संप्रसारणं भवति जुहाव अट् द्वि
र्व अनेन द्वयोरपि धात्वभ्यासयोः संप्र हो जः धातोरस्योप
धेति वृद्धिः जुहूषति ह्वातुमिच्छति सन् द्विर्व अनेन द्वयो
रपि संप्र स्वरान्तानां सनीति दीर्घः जोहूयते अत्यर्थं ह्वय
ति यशब्दः द्विर्व अनेन द्वयोः संप्र गुणश्चेक्रीयिते नाम्य
न्तानां यणायीति दीर्घः **द्युतिस्वाप्योरभ्यासस्य** द्युत
दीप्तौ ञिष्वप् शये अनयोरिन्नन्तयोर्योऽभ्यासः तस्य संप्र
सारणं भवति दिद्युते परोक्षा ए द्विर्व अनेन संप्र दियो

ति ष्वते योतितुमिच्छति सन् द्विर्वं संप्र इट् घंशउपा
धाद्गुणः देद्युत्यते अत्यर्थं द्योत्यते यञ्चाह्वः द्विर्वं संप्रगुणा
श्चेक्रीयिते अदिद्युतत् द्योतमानं प्रायुङ्क्त इन् उपधाद्गुणः
दिवणे कारितलोपः द्युत् द्विर्वं संप्र इस्वसमानेतिह्रस्वः
स्वापेः खल्वपि सुष्वापयिषति स्वपन्तं प्रयोक्तुमिच्छति इन्
सन् इट् अस्योपधायेतिदीर्घः स्वप् द्विर्वं अनेनाभ्यासस्य सं
प्र घवे. अभ्यासस्येति किम् योतते स्वापयति नसंप्रसा
रणे संप्रसारणम् संप्रसारणे कृते पुनः संप्रसारणं न
भवति विध्यते विच्यते अयताडने अवसंभवे ते यण् प्र
हिज्येति संप्रसारणे कृते पुनर्न भवति वशोश्चेक्रीयि
ते वशकान्तावित्यस्य चेक्रीयितपरे संप्रसारणं न भव
ति वावश्यते अत्यर्थं वष्टि यञ्चाह्वः द्विर्वं दीर्घो नागमेति
दीर्घः चेक्रीयिते इति किम् उशन्ति अन्ति अन्वि लुक् प्र
हज्येति संप्र प्रच्छादीनां परोक्षायाम् प्रच्छिभ्रस्जि
भ्र . स्जां परोक्षायां परस्मैं संप्रसारणं न भवति ग्रहि
ज्यावयीति प्राप्तम् पप्रच्छतुः पप्रच्छुः वव्रश्चतुः वव्र
श्चुः बभ्रज्जतुः बभ्रज्जुः पुटान्तस्तीयइति सस्य दः तस्य
तवर्गश्चटेति जः सन्ध्यक्षराणामाकारोविक
रणे सन्ध्यक्षरान्तानां धातूनामन्तस्य आकारो भव
ति अविकरणे विकरणे तु न भवति दाता देङ् रक्षणे
देङ् दोदने दोअवखण्डने अनेन आत्वम् अविकर
णे इति किम् दयते दायति ते ति अन्वि प अय् पेञाय्
नव्ययतेः परोक्षायाम् व्येञ् संवरणे इत्यस्य परो

क्षायां परस्मै सम्प्रसारणस्य आत्वं न भवति विव्याय विव्यथि
थ अद् घस्लृ अदेर्द्विर्वे परोक्षायामभ्यासस्येति सस्य अदेर्द्वा
द्विः पेद्मातुः पद्मुः परोक्षायामिति किम् माता मीनाति
मिनोति दीङां गुणवृद्धिस्थाने मीञ् हिंसायां डुमिञ्
प्रक्षेपणे दीङ् क्षये एषामन्त्यस्य आत्वं भवति गुणवृद्धि
स्थाने प्रत्यये परे माता मास्यति दाता दास्यते श्वस्तनी ता
भविष्यन्ती स्यति स्यते अनेन आत्वं अत्र गुणः प्राप्तः वृ
द्धिस्थाने मापयति दापयति मीनन्तं प्रयुङ्क्ते एवं मिन्वन्तं
दीयमानं प्रयुङ्क्ते इन् अनेन आत्वम् अर्तिह्रीब्लीति पागमः
अनेन वृद्धिः प्राप्ता गुणवृद्धिस्थाने इति किम् मीनाति मि
नोति दीयते नाक्र्यादेः श्नः स्वादेः दिवादेर्यन् अनित्य
विकरणा इति नियमाद्गुणाभावः सनि च दीङः दीङ् क्ष
ये इत्यस्य सनि परे आत्वं भवति अगुणत्वात्पूर्वेणानासि
द्धिः उपदिदासते उपदातुमिच्छति सन् अनेन आत्वं द्वि
र्वे सन्यवर्णस्येति इत्वम् सनीति किम् उपदेदीयते अ
त्यर्थं दीयते यङ्लुक्ः स्मिजिक्रीङामिणि ष्मिङ् ईष
द्धसने जि जये डुक्रीञ् द्रव्यविनिमये इङ् अध्ययने ए
षामन्त्यस्य आत्वं भवति इणि परे विस्मापयते विजापय
ते विक्रापयते अध्यापयते विस्मयमानं प्रयुङ्क्ते एवं वि
जयमानं विक्रीणानं अधीयानं इन् अनेन आत्वम्
अर्तिह्रीतिपागमः इणीति किम् विक्रेता विजेता वि
स्मयिता सृजिदृशोरागमोकारः स्वरात्परो धु
टि गुणवृद्धिस्थाने सृज विसर्गे दृशिर् प्रेक्षणे अन

योः स्वरात्परः अकारागमोभवति गुणवृद्धिस्थाने धुटा
दौप्रत्ययेपरे स्रष्टा स्रक्ष्यति असृक्ष्यत् द्रष्टा द्रक्ष्यति अ
द्रक्ष्यत् नास्यति स्यात् अनेनआकारागमः रत्वं भ्रष्टा
दीनां षइतिजस्य षः छशोश्चेतिशस्य षः षढोः कस्सेइति
षस्य कः वृद्धिस्थाने अस्राक्षीत् अद्राक्षीत् अयदि सिच्
अकारागमः रत्वम् अस्य च दीर्घः सिचइतीट् गुणवृद्धि
स्थानेइतिकिम् सृष्टः सृष्टवान् दृष्टः दृष्टवान् निष्ठे
ति क्तः क्तवतू यण्वज्ञावादणत्वम् नवर्गस्य षटेति
तस्य ठः **दीङोयोन्तःस्वरादावगुणे** दीङ्त्ययेऽस्य
स्य स्वरादावगुणेपरे यकारागमोभवति उपदिदीये उ
पदिदीयाते उपदिदीयिरे परोक्षा प आते इरे द्विर्वक्ता
ह्रस्वः अनेनयकारागमः अगुणेइतिकिम् दानम् युट्टेति
युट् युवुकामनाकान्ताइत्यनादेशः मीनाति मिनोतिदी
नामित्यत्वम् **आलोपोऽसार्वधातुके** धातोराका
रस्यलोपोभवति स्वरादावगुणेऽसार्वधातुकेपरे पप
तुः पपुः पारस्मै अतुस् उस् द्वित्वं अनेनालोपः असा
र्वधातुकेइतिकिम् यान्ति अन्ति अन्ति लङ् **इटिच** आ
कारस्यलोपोभवति इटिपरे पपिथ ययिथ पारस्मै ।
याप्राप्तौ थल् लकारः थलिचसेटीत्यर्थः इट् अनेना
कारलोपः **दामागायतिपिबतिस्थास्यतिजहा**
तीनामीकारोव्यञ्जनादौ दाइतिदासंज्ञकाग्रह
णे माइतिमामाने माङ् माने मेङ्प्रणिदाने गायती
ति कैगैशब्दे गाङ्गतावितिवा पापाने ष्ठागतिनिवृत्तौ

घोऽन्तकर्मणि ओहाक् त्यागे एषां व्यञ्जनादावसार्वधातु
के अगुणे परे अन्त्यस्य ईकारो भवति दीयते धीयते मीयते
गीयते अध्यगीष्ट पीयते स्थीयते अवसीयते हीयते इङ्
अध्ययने अधिपूर्वः अद्यतनी न विभाषालुङ्लृङोरिति तत्रा
न्वात् गाङादेशः तस्यानेन ईत्वम् अन्यत्र नेयत्र अनेना
कारस्य ईत्वम् देदीयते देधीयते मेमीयते जेगीयते पे
पीयते तेष्ठीयते अवसेषीयते जेहीयते अन्यथा ददाति
दधाति माति मीमीते मयते गायति गाते पिबति ति
ष्ठति अवस्यति जहाति यथाह्वः अनेन ईत्वम् द्वित्वं गुण
तेष्ठीयिते स्थोऽभ्यासस्य शिट्परोऽघोषः निमित्तापाये
तिकस्यापः तवर्गस्य टवर्गे तिथस्य ठः अगुणे इति किम् दा
ता असार्वधातुके इति किम् गाते **आशिष्येकारः**
दादीनामन्त्यस्य एकारो भवति आशिषि अगुणे परे
तः देयात् धेयात् मेयात् गेयात् पेयात् स्थेयात् अव
सेयात् हेयात् आशीर्यात् अनेनाकारस्य एकारः अगुण
यामिति किम् दासीष्ट **अनउस्सिजभ्यस्तविदाभ्यो
भुवः** सिचः अभ्यस्तात् विदः आकारान्ताद्धातोः पर
स्य अनः अन्यस्य उसादेशो भवति अभुवः भुवः पर
स्मात् सिचः परमन्यं वर्जयित्वा सिचः अकार्षुः अला
विषुः अभैत्सुः हान् लून् भिद् अन् सिच् लनइट् हस
न्तोहभ्र इति इड्भावः भिदसादिभिदीति इड्भावः सि
चि परस्मा इति हाद्धिः अनेन अनउस् अघोषेच शिटामि
ति दस्यतः अभ्यस्तात् अबिभयुः अजागरुः त्रिभी भये

जागृनिद्राक्षये अजागृत् भियोऽग्रहो ण्यादेश्चेतिलङि द्वित्वं
जाग्रोऽदादेर्लङि अन उस् अभ्यस्तानाद्दसीति जुसः विदः
अविदुः विद् अन् अन्ति लङ् अन उस् आकारान्तात् अदुः
अदः या प्रापणे दाणदाने ह्यस्तनी अन् अन्ति लङ् अन उस्
आकारस्योसीत्यालोपः सर्वत्राड्डात्वादिः अभूवइतिकिम्
अभूवन् भूसत्तायां अद्यतनी अन् सिच् इण्स्थादापिबतीति
सिज्लोपः भुवोवोन्तइतिवकारागमः इचस्तलोपः इचः
परस्यतप्रत्ययस्यलोपोभवति अकारि अपाठि कृञ् पठ्।
अद्यतन्यात्मनेपदं त भावकर्मणोश्चेतीच् अस्योपधेतिदी
र्घः अनेनतलोपः चकारइत्यर्थः अह्नात्यादिः हेरकारा
द्धन्तेः अकारात्परस्य हेर्लोपोभवति अहनोः हनहिंसा
गत्योरित्यस्मात्परस्य हेर्लोपोनभवतीत्यर्थः पच पठ पञ्चमी
हि अन्ति अनेनहिलोपः अहन्तेरितिकिम् जहि हन् हि अ
न्ति लङ् हन्तेर्जहाविति हन्तेर्जः नोश्चविकरणादसं
योगात् असंयोगात् उरेनवर्णोनाऽसंज्ञकात् नोर्विक
कर णात्परस्य हेर्लोपोभवति चिञ् स्नु चिनु चये
षुञ् अभिषवे हि उःस्थादेः अनेनहिलोपः असंयोगादिति
किम् राप्नुहि तक्ष्णुहि राध साध संसिद्धौ तक्षूत्वक्षूतनूक
रणे हिविकरणः नोर्विकरणादितिकिम् उदिहि एउस्तनो
श्नोनः हि अन्ति लङ् उकाराच्च उकाराच्च विकरणा
त्परस्य हेर्लोपोभवति उरु तनु कृञ् तनुविस्तारे हि।
तनादेरुः करोतेरिति कृञोगुणः अस्योकारः विकर
णादितिकिम् श्रुहि श्रमि अपो हि अन्ति लङ् उकार
लोपोवमोर्वा उकारलोपोवाभवति वकारमकार

योःपरयोः सन्वः सनुवः सन्मः सनुमः तन्वः तनुवः तन्मः
तनुमः अनेनवाउकारलोपः असंयुक्तस्येतिकिम् राध्नुवः
राध्नुमः **करोतेर्नित्यम्** कृञःपरस्य विकरणस्य लोपो भ
वति कुर्वः कुर्मः वस् मस् अनेन उपकारलोपः **समभ्या**
येच करोतेः समभ्यां यकारे परे उकारलोपो भवति कुर्यात्
कुर्यातामू कुर्युः समभीयात् यातामू यस् अनेन उपकार
लोपः येइतिकिम् कुर्वीत सम्भमीईत **अस्योकारःसार्व**
धातुकेगुणे करोतेरकारस्य उकारादेशो भवति अगुणे
सार्वधातुकेपरे कुरुतः कुर्यात् कुरुताम् अकुरुत कृन्व
तमानानाम् समभीयात् पञ्चमीनाम् ह्यस्तनीत उनादेशः
करोतेरितिगुणः छित्वकृत्वयोश्च परस्मै इति गुणाभावः
अनेन अकारस्य उकारः अगुणे इतिकिम् करोति **रुधादेर्वि**
करणान्नलोपः रुधादेर्गणस्य यो विकरणः स्वरात्परो
नशब्दस्तस्य अल्लोपो भवति अगुणे सार्वधातुकेपरे रु
न्धः रुन्धन्ति रुन्ध्यात् भिन्तः भिन्दन्ति भिन्द्यात् रुधिर् आ
वरणे भिदिर् विदारणे नस् अन्ति यात् स्वराद्रुधादेः परो
नाशाह्: तस्मानेना नलोपः चढधभेभ्यइति हंडेइत्यन्तस्य यः प्रत्ययतीयश्च।
तर्थेइतिथस्यदः अगुणेइतिकिम् रुणद्धि भिनत्ति भेत्तावालीम् **आ**।
लेरादेः असभुवीत्यास्यागुणे सार्वधातुकेपरे आदेर्लोपो भव।
ति स्तः सन्ति तस् अन्ति अस्ति इत्यत्र अनेनादिलोपः अगु
णेइतिकिम् अस्ति **अभ्यस्तानामाकारस्य** अभ्यस्ता
नामगुणे सार्वधातुकेपरे आकारस्य लोपो भवति जहति
मिमते डोदाञ्दाने माङ्माने अन्ति अन्ते अनि ददात्या

देश्चेतिलुक् जुहोत्यादीनामितिद्वित्वे भृञामित्‌हाङ्माङामिदितीत्व
म् अनेनआलोपः लोपोस्यस्नादन्तीतिनलोपः एवंदद्याति द
यात् दध्यात् अगुणेइतिकिम् जहाति ददाति **क्र्यादीनां**
विकरणस्य डुक्रीञ्द्रव्यविनिमयेक्र्यादीनांविकरणस्य अ
कारलोपोभवति अगुणेसार्वधातुकेपरे क्रीणन्ति क्रीणते
लुनंति लुनते अन्ति अन्ते नाक्र्यादेः अनेनआलोपः आत्मने
चानकारादितिनलोपः लूञः प्वादीनांह्रस्वः अगुणेइतिकि
म् क्रीणाति लुनाति **उभयेषामीकारोव्यञ्जनादा**
वदः उभयेषामभ्यस्तानांक्र्यादिविकरणस्य च आकारस्य
ईकारोभवति व्यञ्जनादावगुणेसार्वधातुकेपरे अदः दा
सञ्ज्ञकान्वर्जयित्वा जिहीते जिहीताम् अजिहीत मिमीते
मिमीताम् अमिमीत ओहाङ् गतौ माङ्माने वर्त्तते प
चमीताम् हयन्तनी त अन्वि लुक् द्वित्वे भृञामित्‌हाङ्माङामि
दिति अभ्यासस्यइत्वम् अनेनाकारस्यईत्वम् क्रीणीतः क्री
णीते क्रीणीहि मञ्जीवितमेवपणम् लुनीतः लुनीते लु
नीहिनन्दनम् तस् ते हि नाक्र्यादेः अनेनाकारस्यईत्वम्
लूञोह्रस्वः अदइतिकिम् दत्तः धत्तः दात् धात् तस् थ
स् अन्ति लुक् जुहोत्यादीनामितिद्वित्वे ह्रस्वः धाञः द्विती
यचतुर्थयोरितिधस्यदः तस्य तथोश्चदधातेरितिधः अभ्य
स्तानामाकारस्येत्यालोपः अघोषेप्रथमोशिटामितितः अगुणे
इतिकिम् जहाति क्रीणाति **इकारोदरिद्रातेः** दरिद्रा
दुर्गतावित्यस्य व्यञ्जनादावगुणे सार्वधातुकेपरे आका
रस्य इकारोभवति ईकारःप्राप्तः दरिद्रितः दरिद्रिमः ता

स् मस् अन्विलुक् अनेन इत्वम् अगुणेइतिकिम् दरिद्राति
लोपः सप्तम्यां जहातेः ओंहाक् त्यागे इत्यस्य सप्तम्यां पर
तः आकारस्य लोपो भवति जह्यात् सप्तम्यामिति किम् जहा
ति अटि हन्तेः सार्वधातुके हन्तेरन्तलोपो भवति अगु
णावटो सार्वधातुके परे हतः हथः हन् थस् अन्वि लुक्
अनेनान्तलोपः अटीतिकिम् हन्वः हन्मः अगुणेइतिकिम्
हन्ति हंसि शासेरिदुपधाया अण्व्यञ्जनयोः शास् अनु
शिष्टावित्यस्य धातोर्व्यञ्जनादौ चागुणे प्रत्यये परे उपधाया इत्वं भ
वति अन्वशिषत् अन्वशिषताम् अन्वशिषन् अद्यतनी दि ता
म् अन् पुषादित्वादङ् अनेनाकारस्य इत्वम् शासिवसिघसी
तिषः शिष्यते शिष्टा शिष्मः ते शास् वस् मस् अन्विलुक् अ
नेन इत्वम् षत्वं सस्य षः अण्व्यञ्जनयोरितिकिम् शासति
अन्ति अन्वि लुक् लोपोऽभ्यस्तादिति नलोपः अगुणेइतिकिम्
शास्ति हन्तेर्जहौ हन हिंसागत्योरित्यस्य हौ परे ज आदेशो भ
वति जहि नीलकुसुमवाससम् अन्वि लुक् अनेन ज आदेशः
हाविति किम् हंसि दास्थोरभ्यासलोपश्च दासंज्ञकानां
अस्तेश्च हौ परे एत्वं भवति अभ्यासलोपश्च देहि धेहि दा धा
हि अन्वि लुक् द्वित्वे अनेन आकारस्य एत्वम् अभ्यासलोपश्च
अस्तेः एधि अस् हि अन्विलुक् असेरादेरिति अकारलोपः
अनेन एत्वम् असेरितिहेर्धिः हाविति किम् ददाति अस्ति
असेरेकव्यञ्जनमध्येऽनादेशादेः परोक्षायाम् अनादे
शादेर्धातोरेकव्यञ्जनमध्ये केवलयोर्व्यञ्जनयोर्मध्ये यः अ
कारस्तस्य एत्वं भवति अभ्यासलोपश्च अगुणायां परोक्षायां

ग्रस्याम् पेचतुः पेचुः शेकतुः शेकुः मचू शक्ल ग्रवस् उस् प
रोक्षायांचेति अगुणत्वम् द्वित्वं अनेनएत्वाभ्यासलोपौ थलि च
सेटि अनादेशादेर्धातोः केवलयोर्व्यञ्जनयोर्मध्ये यः अकारस्त
स्यथलि सेटिपरे एत्वंभवति अभ्यासलोपश्च पेचिथ शेकिथ
कृसृभृवृस्तुद्रुस्रुश्रुव एवपरोक्षायामितिनियमादिट् **तॄ
फलभजत्रपश्रन्थिग्रन्थिदम्भीनांच** तॄप्लवनतरणयोः
फलनिष्पत्तौ भज सेवायाम् त्रपूष् लज्जायाम् श्रन्थ ग्रन्थ स
न्दर्भे दम्भु दम्भे एषामकारस्यएत्वंभवति अभ्यासलोपश्चप
रोक्षायामगुणायां थलिसेटिपरे तेरतुः तेरुः तेरिथ ऋद
न्तानांचेतिगुणः फेलतुः फेलुः फेलिथ भेजतुः भेजुः भेजिथ
त्रे पे त्रेपाते त्रेपिरे श्रेथतुः श्रेथुः श्रेथिथ ग्रेथतुः ग्रेथुः ग्रेथिथ
देभतुः देभुः देभिथ श्रन्थि ग्रन्थि दम्भीनां परोक्षायामनि
श्रन्थि ग्रन्थीति अनुषङ्गलोपः थलि चेति थलिपरे अनुषङ्गलो
पः **नशसददवादिगुणानाम्** शसु हिंसायां दद दाने
अनयोः वकारादीनां धातूनां गुणिनां कृतगुणानांच परो
क्षायामगुणायांथलिसेटिचपरे एत्वाभ्यासलोपौनभवतः
विशशसतुः विशशसुः विशशसिथ दददे दददाते दददि
रे ववमतुः ववमुः ववमिथ ववलतुः ववलुः ववलिथ डुव
मु उद्गिरणे वल वल्ल संवरणे गुणिनांयथा निपपरतुः निप
परुः निपपरिथ विददरतुः विददरुः विददरिथ दृ पालनपू
रणयोः दृ विदारणे ऋदन्तानांचेतिगुणः **स्वरादाविवर्णो
वर्णान्तस्यधातोरियुवौ** इवर्णान्तस्यउवर्णान्तस्यचधा
तोरि वोर्णावर्णयोर्यथा संख्यं इय् उव् इत्येतावादेशौ भव

तः अगुणोस्वरादौप्रत्ययेपरे शिश्रियतुः शिश्रियुः चिक्षियतुः चि-
क्षियुः चिक्रियतुः जुहुवतुः जुहुवुः लुलुवतुः लुलुवुः श्रिञ् से
वायाम् क्षिनिवासगत्योः डुक्रीञ् द्रव्यविनिमये हुदानादनयो
लूञ् छेदने परोक्षायां अतुस् उस् द्विर्वे अनेनइयु उवुसि
यन्ति वियन्ति स्नुवन्ति श्रुवन्ति क्षिनिवासगत्योः क्षीणाति क्ष
क्षि अञ्जनकान्त्यसनखादनेषु ष्णुञ् स्नुतौ धात्वादेः षः सः
ष्णोतीनत्वयोः सनिइतिज्ञापकात् टस्यतः अन्ति आन्विति
यस्तुदादेरनीत्यप्राप्तम् अन्येषांतु अनेनइयुवौ स्वरा
दाविति किम् क्षीयात् स्नूयात् आशीर्यात् नाम्यन्तानांय
लायीतिदीर्घः अगुणइतिकिम् आयिता लविता अस्तनी
ता इइयुणः इवर्णोव र्णान्तस्येतिकिम् चक्रतुः धातो
रितिकिंकुर्वन्ति अत्रधातोर्नउकारः किन्त्वविकरणस्य अ
भ्यासस्यासवर्णे अभ्यासस्यहौ इवर्णोवर्णौ तयोर्यथा
संख्यं इयु उव् इत्येतावादेशौभवतः असवर्णेस्वरेपरे इ
येष उवोष इषइच्छायां उषदाहे परोक्षाअट् उपधायाः
द्विर्वह्रस्वः अनेनइयु उवौ इयुति अतसगतौ अति आति श
ह्वोत्यादेश्चेतिलक्ष्य जक्षोत्यादीनामिति द्विर्वे अकारस्यत्व
र्णस्येति सकारः तस्यअर्ति पिपत्योश्चेति इत्वम् तस्यानेन
इय् यत्वम् लोपोभ्यस्तादन्तिनइतिनलोपः असवर्णइति
किम् ईजतुः ईजुः ऊपतुः ऊपुः यजदेवताः डुवपबीजस
न्ताने अतुस् उस् स्वपिवचीतिसंप्र इइ उउ द्विर्वे दीर्घपर
लोपौ स्वरेइतिकिम् इयाज उवाप अट् द्विर्वपरोक्षायाम
भ्यासस्येतिसंप्र **नोर्विकरणस्य** विकरणस्यनोर्यउवर्णे

तस्य उव् आदेशो भवति अगुणे स्वरादौ प्रत्यये परे आप्नुवन्ति
शक्नुवन्ति आप्नुयाम् शक्नुवानौ लकारः उवादीत्यर्थः अ
न्ति नुः स्वादेः तस्यानेन उव् असंयुक्तस्य नुविकरणस्य नोर्व
कार इति वकारो वक्ष्यते इह संयुक्त उदाहरणः नो विति किम्
कुर्वन्ति कृञ् करणे तनादेः करोतेरिति गुणः अस्योकारः
सार्वधातुके गुणे इति उत्वम् वक्ष्यमाणः विकरणस्येति किम्
नुवन्ति स्वरादाविति किम् शक्नुयात् सप्तमीयात् अगुणे इ
ति किम् शक्नवानि उः स्वादेः गुणः **य इवर्णस्यासंयोगपू
र्वस्यानेकाक्षरस्य** अनेकाक्षरस्यानेकस्वरस्य धातोर्य इवर्णः
असंयोगपूर्वः यस्मात्संयोगः पूर्वो नास्ति तस्य यकारादेशो
भवति अगुणे स्वरादौ प्रत्यये परे इयुवोर्बाधः चिक्यतुः चि
क्युः निन्यतुः निन्युः चिञ् चये णीञ् प्रापणे णोनः अतुस्
उस् द्विर्यो ह्रस्वः कृतद्विर्वचनस्यानेकाक्षरत्वादिवर्णस्य
यत्वम् इवर्णस्य किम् लुलुवतुः लुलुवुः असंयोगपूर्वस्य
किम् शिश्रियतुः शिश्रियुः टुओश्वि गतिवृद्ध्योः शुश्वतुः शु
शुवत्वाद शुशुवुरित्यर्थः ओकारः त्वादौ द शुशुवत्वादित्यर्थः अ
तुस् उस् शिश्वि च अभ्यासस्यादिव्यञ्जनमित्यनादिव्यञ्ज
नलोपः स्वरादाविवर्णोवर्णान्तेति इयुः अनेकाक्षरस्येति किम्
धियति धियारतो ति अखि तुदादेरणीत्यगुणत्वम् अगुण
इति किम् निनयिथ परोक्षा थल् लकारः थलि च सेटीत्यर्थः इ
ङ् **इणश्च** इण् गतौ इत्यस्य स्वरादावगुणे परे यत्वं भवति इ
यायतुः यन्ति यन्तु अन्ति अदादेर्लुक् णकारः इणो गत्य
र्थः अगुणे इति किम् अयानि इण् पञ्चमी आनि गुणः स्वरा

दावितिकिम् इनः श्नोर्वेकारो विकरणस्य विकरणस्य नो
र्थे उवर्णस्यास्य असंयोगपूर्वस्य वकारादेशो भवति स्वरादौ
गुणेपरे चिन्वन्ति सुन्वन्ति नोर्विकरणस्येति उवूञामः विकरण
स्येतिकिम् तुवन्ति एतस्यैतोणोल्नः वर्त्तमानाआन्ति आन्वि अ
दादेस्तुक् स्वरादाविवर्णोरुवू असंयोगपूर्वस्येतिकिम् श
भुवन्ति तथ वाथ संसिद्धौ अदेर्नेः सार्वधातुके अदाना
दनयोरित्यस्य अयोर्णस्वरादौ सार्वधातुकेपरे उवर्णस्यव
त्वंभवति जुह्वति जुह्वतु आन्ति अलुलोपोभ्यस्तादन्ति नइ
तिनलोपः अदेर्नेरितिकिम् अवन्ति आमिश्रतो पूर्वेणउवू
अगुणे इतिकिम् जुहवानि सार्वधातुके किम् जुहुवुः भुवो
वोन्तः परोक्षाद्यतन्योः अगुणे इतिनिवृत्तं भवतेः परो
क्षाद्यतन्योः स्वरयोः परयोः वकारागमोभवति बभूव ब
भूवतुः बभूवुः अट् अतुस् उस् द्वित्वं भवतेरइत्यभ्यासस्या
कारः अनेनवकारागमः अद्यतन्यायथा अभूवन् अभूवम्
अन् अम् अडात्वादिः सिच् तस्य इएयादापिवाति भूस्थः सि
चः परस्मै इतिलुक् अनेनवागमः स्वरयोरितिकिं अभूव अ
भूम अद्यतनी . वस आगदासिद्धो लुक् भुवः सिज्लुकीतीड्भा
वः गोहेरूदुपधायाः गुहू संवरणे इत्यस्य गुणे कृते उप
धाया ऊकारोभवति गूहयति गूहन्तं प्रगूहेन् उपधाग्र
णः अनेनऊत्वम् दुषेः कारिते दुषवैकृत्ये इत्यस्य उप
धायाऊत्वंभवति कारितेपरे दूषयति दूषयन्तं प्रादूदुषत्
नऊत्वं कारिते इतिकिम् दोषा दुदुषावितिस्त्वच् तवर्गस्य
वर्णे तिनस्य टः उपधाग्रणः वाचित्तविरागे दुषेः उपदा

याः कारिते परे ह्रस्वो वा भवति चित्तविरागे गम्यमाने वि
दूषयति दोषयति वा चित्तं संपादयतीत्यर्थः॥ मानबन्धानां
ह्रस्वः॥ घटचेष्टायामित्यत आरभ्य ष्टमवैक्लव्य इति यावत्
ये धातवः अमानुबन्धा अपि मानुबन्धाः कार्यार्थं पूर्वाचार्यैः प्र
तिज्ञाताः तेषामुपधायाः कारिते परे ह्रस्वो भवति घटयति प्र
थयति व्यथयति घटचेष्टायां प्रथ प्रख्याने व्यथ भयचलनयोः
घटमानं प्रयुङ्क्ते प्रथमानं व्यथमानं धातोश्च हेतावितीन् अ
स्योपधेति दीर्घः तस्यानेन ह्रस्वः एवं रजयति मृगान् रञ्ज
रागे रज्यन्तं प्रयुङ्क्ते इतीन् रञ्जेर्णौ मृगरमणे इति तद्बल
वादनुषङ्गलोपः दीर्घे कृते जनीजॄष्क्नसुरञ्जोऽमन्ताश्चेति मा
नुबन्धत्वादनेन ह्रस्वः गमयति शमयति गम्लृ गतौ शमु उ
पशमे शाम्यन्तं प्रयुङ्क्ते इतीन् अस्योपधेति दीर्घः अनेन ह्र
स्वः **इचि वा** मानुबन्धानां इच्यपि उपधाया ह्रस्वो वा भ
वति अघटि अघाटि अव्यथि अव्याथि अप्रथि अप्राथि घ
टचे व्यथभय प्रथप्र घटमानः प्रायोजि व्यथमानः प्रथ
मानः धातोश्च हेतावितीन् अद्यतनी त अह्वात्वादि भाव
कर्मणोश्चेति इच् अस्योपधेति दीर्घः तस्यानेन वा ह्रस्वः का
रितस्यानामिड्विकरणे इति कारितलोपः इचस्तलोपः का
रित इति किम् समघाटि चैत्रेण उपधादीर्घः **जनिवध्योश्च**
जन जनने जनी प्रादुर्भावे इति वा हन हिंसागत्योरित्यनयो
रुपधाया ह्रस्वो भवति इचि परे अजनि अद्यत दीपजनबुध
पूरितायिप्यायिभ्योऽन्यतरस्यामिति कर्तरि भावे वा इच् अ
वधि हन हिंसागत्योः अद्यत इच् अद्यतन्यां चेति हन्तेः वधा

देशः अस्योपधेतिदीर्घः अनेनह्रस्वः ओदौद्भ्यां यिन्नायीस्व
रवत् ओकारौकाराभ्यां परो यिन् आयिरित्येतौ स्वरवद्भवतः
स्वरे परे अव् आवौ उक्तौ तौ यिन्नायोरपि भवत इत्यर्थः यथा
गोरिवमत्रनेष्यते गव्यति गव्यते नाव्यति नाव्यते गामिच्छ
त्यनइति नावमात्मेच्छायां यिन् गौरिवाचरति कर्तुरायिः
सलोपश्चेति आयिः एवं नावमिच्छत्यात्मनः नौरिवाचरते ना
मिव्यञ्जनान्तादायेरादेरित्याकारलोपः आयन्ताच्चेत्यात्मने
पदं ते अपि नाम्यन्तानां यणायियिन्नाशीश्चेक्रीयितेषु
धेदीर्घः नाम्यन्तानां धातूनां लिङ्गानां च यणि आयौ आशि
षियकारे चेक्रीयिते परे अन्त्यस्य दीर्घो भवति यणि चीयते
स्तूयते आयौ अग्नीयते पटूयते चिञ् चये ष्टुञ् स्तुतौ वर्त
मानाते सार्वधातुके यण् अनेन दीर्घः अग्निरिव आचरति
पटुरिवाचरति कर्तुरायिः सलोपश्चेत्यायिः नामिव्यञ्जना
न्तादायेरादेरित्यालोपः अनेनदीर्घः अग्नीयति पटूयति यि
नि अग्निमिच्छत्यात्मनः एवं पटुं नाम्न आत्मेच्छायां यिन् इकार
नकारौ यिन्सवर्णास्येत्यर्थौ अनेनदीर्घः ति अपि आशीषिची
यात् स्तूयात् आशीर्यात् दीर्घः चेक्रीयिते चेचीयते तोष्टू
यते अत्यर्थं चिनोति रौति यथाहः धातोरेकस्वरादिति यथा
द्वः अनेनदीर्घः द्विर्वचनश्चेक्रीयिते नाम्यन्तानामिति किम्
चिकीर्षति कृञ् करणे सिषात् धातोर्वा कर्मणः इति सन् स्व
रान्तानां सनीति दीर्घः ऋदन्तस्येरगुण इतीर् नामिनोर्वोर
कुर्छुरो व्यञ्जने इति दीर्घः कीर् द्विर्वं अभ्यासकार्यम्
चिकीर्ष इति स्थिते आशीर्यात् अस्य च लोपः धे इति किम्

वे सीष्ट इणोऽनुपसृष्टस्य इण्गतावित्यस्य अनुपसृष्टस्य उ
पसर्गरहितस्य दीर्घो भवति यकि आशीर्यकारे च परे ईयते ईया
त् अनुपसृष्टस्येति किम् निरियते समियात् इण्गतौ निर्
गम् पूर्वो यकाशिषोरिति किम् इयात् समीयात् यक
इति किम् एतीष्ट आम् सह इणा आशीरात्मनेपदे सीष्ट **ऋत**
ईद्यक्चेक्रीयितयगादिषु ऋतः ऋकारान्ताद्धातोर्लिङ्ग
स्य ईकारागमो भवति चेक्रीयिते यगि आशीर्ये च परे चेक्रीयिते
चेक्रीयते अत्यर्थं करोति इवति यथाहुः अनेन ईकारागमः रव
म् द्वित्वं अभ्यासकार्यम् यगि कर्त्रीयति कर्तारमिच्छत्या
त्मनः नामात्मनेच्छायां यिन् आयौ कर्त्रीयते कर्ता इवाच
रति कार्त्रीयिः सलोपश्चेत्याधिः नामिव्यञ्जनान्तादित्याधेर
लोपः **रिङ्शयग्लिङ्क्षु** ऋकारान्ताद्धातोः शप्रत्यये अनि च विकरणे परे रि
कारागमो भवति आद्रियते आध्रियते म्रियते ध्रियते दृङ् आदरे
धृङ् अवस्थाने मृङ् प्राणत्यागे दृङ् व्यायामे ते आन्वितदादेरनि
इत्यत्राणत्वम् अनेन रिकारागमः स्वरादाविवर्णोवर्णान्तस्य
धातोरियुवौ इयङ् अनीति किम् ददे परोक्षा ए द्वित्वे अकारस्य
वर्णस्येति अकारः अशतोइति किम् दधति **यकाशिषो**
रेः ऋकारान्तस्य धातो रिकारागमो भवति यकि आशीर्य
कारे च परे क्रियते क्रियात् ह्रियते ह्रियात् यकाशिषोरि
ति किम् कार्यम् ऋवर्णव्यञ्जनान्ताद्ध्यण् णकार इत्संज्ञा
र्थः इत्संज्ञा वाहृद्धिः यक इति किं कृषीष्ट **गुणोऽर्तिसंयोगा**
द्योः ऋगतिप्रापणयोः ऋस्वृगतावितिवा अनयोः सं
योगादेश्च ऋकारस्य गुणो भवति यकि आशीर्यकारे च परे

अर्यते स्मर्यते अर्यात् स्मर्यात् ऋगतौ स्मृचिन्तायां यङितिकि
म् समस्वरीष्ट संस्वरिषीष्ट समोगम्यृच्छि प्रच्छि स्वृभ्य श्चविदि
दृशभ्य इत्यात्मनेपदम् **चेक्रीयिते च** अर्त्तेः संयोगादेश्च
ऋकारस्य गुणो भवति चेक्रीयिते परे अरार्यते ऋगति प्रा
पणयोः ऋ इत्स्य गताविति वा कुटिलस्य गति इयर्तीवा स्मृचि
स्मृत्रि स्मृत्रि ऋट अटि अस्नू ऊर्णुञ् इति यथाहुः अनेन गुणः
स्वरादेर्द्वितीयस्येतिर्य द्विर्वे अनादिव्यञ्जनलोपः दीर्घोनागम
नस्येत्यभ्यासस्य दीर्घः संयोगादेर्यथा सास्वर्यते स्वयाह अप
र्थे स्वरति यथाहुः गुणः स्वृद्विर्वे अभ्यासकार्यं प्राग्वद्दीर्घः ॥
घ्राध्मोरी घ्राग्न्धोपादाने ध्मा शब्दाग्निसंयोगयोरित्येतयो
रन्त्यस्य ईत्वं भवति चेक्रीयिते जेघ्रीयते देध्मीयते अत्यर्थं पु
अतिशयमति यथाहुः अनेन ईत्वम् चेक्रीयिते किम् घ्रायते
ध्मायते **यिन्यवर्णस्य** अवर्णस्य यिनि परे ईत्वं भवति पुत्री
यति मालीयति पुत्रमिच्छत्यात्मनः यिन् इकारनकारावित्
र्थौ अनेन ईत्वम् यिनीतिकिम् शुभकाम्यति अवर्णस्येति कि
म् रायमिच्छत्यात्मनः रैयति **अदेर्घस्लृ सन्नद्यतन्योः**
अदभक्षणे इत्यस्य घस्लृ आदेशो भवति सन्यद्यतन्यां च पर
तः लृकारः सुखदीर्घार्थः जिघत्सति अघसत् अत्तुमिच्छती
ति वा क्लीबकर्त्रर्थं तावां कर्मणो इति सन् अद्यदि पुषादिसूत्रेण
अण् अनेन धातोर्घस्लृ आदेशः सनि द्विर्वे अभ्यासकार्यम्
सनद्यतन्योरितिकिम् अत्ति अन्निलब्ध अत्योपेधाघीटाग्रद्य
मस्तिदस्यतः **वा परोक्षायाम्** अदेः परोक्षायां परस्यां च
घस्लृ आदेशो वा भवति जघास जक्षतुः जक्षुः अद अदतुः उ

स् घस्लआदेशः द्वित्वं अटि उपदादीर्घः अन्यत्रगमहनजन
खनघसामुपधायाइति उपधालोपः अद्दोघेघाशीरामितिद्य
स्यकः शासिवसिघसीनांचेतिसस्यषः पक्षे आद आदतुः आ
दुः अस्यादेः सर्वत्रेतिदीर्घः दीर्घोत्परलोपः परोक्षायामितिकि
म् अन्ना अन्नता आम्बत्तः **वेञोवयिः** वेञ्तन्तु सन्तानेइ
त्यस्य परोक्षायांपरस्यां वयिआदेशोवाभवति इकार उच्चार
णार्थः उवाय ऊयतुः ऊयुः पक्षे ऊवतुः ऊवुः वस्यान्यतरस्यां
किति इतिनत्वान्तरात् यस्यवः ग्रहिज्येतिसंप्र अटिपरोक्षायां
मभ्यासस्येत्यभ्यासस्यसंप्र ववौ ववतुः ववुः सन्ध्यक्षरान्तानामा
कारः द्वित्वं अटअकारादटडो अन्त्यालोपोसार्वधातुकेइति द्वि
र्वचनेकृतेआलोपः नवेञश्चोरञ्गणोचेति संप्रसारणाभावः प
रोक्षायामितिकिम् वाता **हनोवधिराशिषि** हनहिंसाग
त्योरित्यस्यआशिषिपरस्यांवधिआदेशोभवति इकार उच्चा
रणार्थः वध्यात् वध्यास्ताम् वध्यासुः आशिषीतिकिम् ज
घान अट् अभ्यासाञ्चेतिहस्यघः **अद्यतन्यांच** हनहिंसा
गत्योरित्यस्य अद्यतन्यांच परस्यांवधिआदेशोभवति अव
धीत् अवधिष्टाम् अवधिषुः अद्यतनी दिनास् अन् अनेनव
धिआदेशःसिच् इट् एकत्वेसिचइतिईट् इटईटीति इतिसिचो
लोपः अन उस् घत्वम् तवर्गस्यषटवर्गाद्दवर्गइतितस्य ट
त्वम् सेटोवाइति दीर्घोत्र नेष्यते **इणोगाः** इणगतावि
त्यस्यगाआदेशोभवति अद्यतन्यांपरतः अगात् अगाता
म् अयुःणाकारइकार्थः अयादिताम् अत् सिच् इणस्थादा
पिबतिभूभ्यः सिचःपरस्मैइतिसिज्लोपः अनेनगाआदेशः

अनउस् आकारस्योसि इत्याकारलोपः अद्यतन्यामिति किम् इ
याय अङ् द्विर्हलादिः अभ्यासस्यासवर्णे इत्यभ्यासस्येय्" इ
ङः परोक्षायाम्" इङ् अध्ययने इत्यस्य गाआदेशो भवति प
रोक्षायां परतः अधिजगे अधिजगाते अधिजगिरे अनेन गा
आदेशः द्वित्वं आलोपो सार्वधातुके इति आलोपः **सनीणि
ङोर्गमिः** इणतोः इङ् अध्ययने इत्येतयोः गमिआदेशो
भवति सनि परे इकार उच्चारणार्थः जिगमिषति जिगमिष
तः जिगमिषंति एतुमिच्छति इच्छतः इच्छंति सन् अनेन ग
मिआदेशः सेगमः परस्मै इति इट् अधिजिगांसते अधिजि
गांसेते अधिजिगांसन्ते अध्येतुमिच्छतीति सन् अनेन गमि
आदेशः हनिगमिङोः सुपधायाः इत्युपधादीर्घः मनोरनुस्वा
रो धुटि इत्यनुस्वारः आते आथे इति च आते इत्याकारस्य इत्वं अ
कारेऽसन्ध्यक्षरलोपः सनीति किम् एति अधीते अन्विलुक् इ
णोगुणः इङः सर्वत्रात्मने इति गुणाभावः **अस्तेर्भूरसार्व
धातुके** अस भुवीत्यस्य भूआदेशो भवति असार्वधातुके
परे अभूत् बभूव भविता भवितुम् भवितव्यम् असार्व
धातुके इति किम् अस्ति स्यात् अस्तु आसीत् सन्नस्यास्ते
रादेरित्यकारलोपः द्यस्त्यादिप्रत्यये अस्तेर्दिस्योः इति ईट्
अस्तेरित्यकारस्य आकारः अन्वि अदादेर्लुक् सर्वत्र **ब्रुवो व
चिः** ब्रूञ् व्यक्तायां वाचीत्यस्य असार्वधातुकविषये वचि आ
देशो भवति इकार उच्चारणार्थः अवोचत् उवाच वक्ता उच्या
त् वक्ष्यति अवक्ष्यत् ब्रूञ् व्यक्तायां वाचि अद्यतनी दि अने
न वच् आदेशः अस्यतिवचीत्यङ् आगिवचेरो उपधायाः

सुपधायाओत्वम् अटिपरोक्षायामभ्यासस्योभयेषामित्यभ्यास स्यकंत्र अन्यत्र पचिवचीतीडभावः असार्वधातुकेकिम् ब्रवीति ब्रूयात् ब्रवीत अब्रवीत् अन्विलक्षु ब्रुव ईट्वचनादिरिति ईडागमः यान्ययेईत् अगुणत्वात् **चक्षिङः ख्याञ्** चक्षिङ् व्यक्तायांवाचिइत्यस्य ख्याञ् आदेशोभवति असार्वधातुविषये आख्यत् आख्यत आचख्यौ आचख्ये आख्याता २ आख्यास्यति आख्यास्यते आख्यास्यत् आख्यास्यत आख्यतन्यामण स्यवचिख्यातिलिपिसिचिह्व इत्यण् आलोपोसार्वधातुकइत्यालोपः असार्वधातुकेकिम् आचष्टे अन्विलक्षु स्कोःसंयोगाद्योरन्तेचेतिकलोपः तवर्गस्यषटेतिनस्यटः **वापरोक्षायाम्** चक्षिङःपरोक्षायांविषये ख्याञ् आदेशोवाभवति आचख्यौ आचख्ये आचचक्षे अद् प **अजेर्वी** अजगतिक्षेपणयोरित्यस्य असार्वधातुकविषयेवीआदेशोभवति वेता वेष्यति अवेष्यत् सप्तमी ना भविष्यन्तीस्यति क्रियातिपत्तिःस्यात् अद्यतनादिः अनेनवीआदेशःगुणःषत्वम् असार्वधातुकेकिम् अजति **अदादेर्लुग्विकरणस्य** अदादिगणपठितेभ्योधातुभ्यः परस्यविकरणस्यलुक् भवतिद्वित्व बहुत्वयोरपरस्मै इतिद्वित्वेगुणाभावः विकरणस्येतिकिम् अयते **जुहोत्यादेश्च** जुहोत्यादिगणपठितेभ्योधातुभ्यःपरस्यविकरणस्यश्लुर्भवति जुहोति ददाति बिभर्ति अदा उदाञ् डुभृञ् धारणपोषणयोः अन्वितस्यानेनलुक् जुहोत्यादीनांसार्वधातुके इतिद्वित्वं होजः ह्रस्वः भस्त्राञ्जामित् द्वितीयचतुर्थयोरितिभस्यबः वि

कवलास्येतिकिम् हूयन्ते यएा नाम्यन्तानामितिदीर्घः वाचेक्री

यितस्य चेक्रीयितस्यवालुग्भवति बोभवीति बोभोति अन्त्य

र्थ्रभवति इतिवाकोक्ते धातोरेकस्वरादितियघाङ्ः तस्याने

नलुक् चिरंफोवलकीतिज्ञापकात् चरापरोहेतिद्विर्वं गुरा

श्चेक्रीयितइतिगुणः द्वितीयचतुर्थयोरितिसस्यबः चर्करी

तंपरस्मैपदमिति वर्तते अन्विलुक् यङोवा इतितन्त्रान्तरा

द्वाईङ् गुणः पते बोभूयते अवि इरास्थादापिबति भूभ्यः

सिचःपरस्मै इराग‍तौष्ठागतितिष्ठतौदाइतिदासंज्ञकस्य

ते पिबतीतिपाधाने भूसत्तायां अस्तेर्भूर्वा पभ्यःपरस्यसि

चः परस्मैपदेपरेलुग्भवति अगात् अस्थात् अदात् अधात् अ

पात् अभूत् अघदिसिच् तस्यानेनलुक् इणोगाःपरस्मैपदे

इतिकिम् व्यधायिषाताम् अगायिषत इराग‍तौ डुधाञ्दाने

निपूर्वःस्यासिच्सीयुट्तासिष्वभावकर्मणोरुपदेशोऽज्झनग्रहद

शांवाचिराबद्वेतिइट् तस्यपक्षेइत्वज्ञवादाथिरिच्यादन्ताना

मितिआकारस्यायिः इरोगाः आयिः आत्मनेचानकारादिति

नलोपः इतिलुग्प्रकरणम् अथगुणप्रकरणेसंप्रसार

णपादःचतुर्थः घ ङौनाम्यन्तयोर्धातुविकरणा

योर्गुणः ङौनाम्यन्तयोर्धातुविकरणयोरन्त्यस्यगुणोभ

वति तत्रस्थानेन्तरतम इतिवचनात् इकारस्यस्थानेए

कारउकारस्य ओकारऋकारस्य अर्गुणोभवति चेता ने

ता स्तोता लविता कर्ताचिञ् चये णीञ् प्रापणे ष्टुञ्स्तु

तौ लूञ्छेदने डुकृञ्करणे स्वलनीता इट् अनेनगुणः

विकरणस्य यथा सुनोतु तनोतु पञ्चमीतु तुःस्वादेः त्त

नादेशः अनेनगुणः क्षुदृ अभिषवे तनुविस्तारे **नामिनश्चोप**
धायालघोः धातोरुपधायानामिनोलघोः गुणोभवति
वेदिता मोषिता वर्तिता विदज्ञाने मुषस्तेये वृतुवर्तने ता
इट् अनेनगुणः देग्धा दोग्धा दिहउपचये दुहप्रपूरणे दा
देर्घइतिहस्यघः झढपभेभ्यस्तथोर्धोधइतितस्यधः प्रुटो
तृतीयस्तथे इतिघस्यगः **अनिचिविकरणे** धातोरनि
विकरणे एव परेगुणोभवति नान्यस्मिन् जयति जिजयेति
अन्वि अनेनगुणः **करोतेः** डुकृञ्करणे इत्यस्यउविकरे
णेपरेगुणोभवति करोति कुरुतः कुर्वन्ति अस्योकारः सा
र्वधातुकेगुणेइत्यकारस्यउत्वम् **भिदेः** भिदिर्विदारणे इ
त्यस्यविकरणेपरेगुणोभवति पूर्वेणनियमेनानयोर्नप्रा
प्तः भेयति दिवा देर्यन् **अभ्यस्तानामुसि** अभ्यस्तानां
सम्बन्धीयः अनउस्सिजभ्यस्तविदाभ्योऽप्रवइति अनउस् त
स्मिन्परेगुणोभवति द्वित्वबहुत्वयोश्चपरस्मै इतिनिषेधःप्रा
प्तः अबिभयुः अजागरुः ऐयरुः ञिभीभये जागृनिद्राक्षये
ऋगतिप्रापणयोः ह्यस्तनीअन् अदाद्यादिः अन्वि जुहोत्या
देश्लौतिलुक् जुहोत्यादीनांसार्वधातुकइति भी ऋ द्वित्वं
ह्रस्वः द्वितीयचतुर्थयोर्वितिभस्यबः अकारऋवर्णस्य अर्ति
पिपर्त्योश्चेतिइत्वम् अभ्यासस्यासवर्णेइतिइय् स्वरादीनां
वृद्धिरादेः ऐकारः अनेनगुणः अदाद्यादिअनउस् जागः
अदादेर्लुक् अभ्यस्तानामितिकिम् चिन्युः चिञ् चये परो
क्ताउस् द्वित्वं यइवर्णस्यासंयोगपूर्वस्यानेकाक्षरस्येतिय
त्वम् **णाकाराद्वन्वेक्रीयितयोः** णकारादुवन्ने

प्रत्यये चेक्रीयिते च परे गुणो भवति नीयते लूयते सार्वधातुके यण् अगुणवान् प्रत्यादिग्रहणादिसूत्रेण ण चेक्रीयिते यथा ने नीयते लोलूयते बेभिद्यते नरीनृत्यते प्रत्यर्थं नयति लुनाति भिनत्ति नृत्यति यथाह नृतेः कमनोरी इति रीआगमः **अभ्यस्तस्य चोपधाया नामिनः स्वरे गुणिनि सार्वधातुके** अभ्यस्तसंज्ञकस्य धातोरुपधाभूतस्य नामिनो गुणो न भवति स्वरादौ गुणिनि सार्वधातुके परे नेनिजानि अनेनिजम् वेविषाणि अवेविषम् णिजिर् शौचपोषणयोः विष्लृ व्याप्तौ पञ्चमी आनि ह्यस्तनी अम् अन्वि जुहोत्यादीनामिति द्विर्वे निजि विजि विषामित्यभ्यासस्य गुणः अनेनोपधागुणाभावः अभिअङ्गात्वादिः अभ्यस्तस्येति किं वेदानि अन्विलुक् उपधायाः गुणः उपधाया इति किम् बिभराणि जिह्रयाणि डुभृञ् धारणपोषणयोः ह्रीलज्जायाम् आनि अन्वि जुहोत्यादेश्चेति लुक् जुहोत्यादीनां सार्वधातुके इति द्विर्वे अभ्यासकार्यम् भृञः भृञ्ज्ञाञ्माङामिदित्यभ्यासस्य इत्वम् स्वरे इति किं नेनेक्ति चवर्गस्य किः अन्यत्पूर्ववत् सार्वधातुके इति किम् ननेज अट् उपधागुणः **सनि चानिटि** सनि अनिटि अभ्यस्तस्य नामिन उपधायाः गुणो न भवति बिभित्सति बुभुत्सते भेत्तुमिच्छति बोद्धुमिच्छति इति वाक्ये कृते सन् बुधेरुदत्त्वादेर्वदभान्तस्य धातोरिति चसभः जिहृक्षति ग्रह उपादाने ग्रहीतुमिच्छति सन् ग्रहिस्वपिप्रच्छां सनीति संप्रसारणम् होढः इति हस्य ढः प्राग्वत् गस्य चः ग्रहगुहोः सनीति इडभावः षढोः कः से इति कत्वम् सनीति किम् वेत्ति अनिटीति कि

मृ मुकोपिषति कुषनिष्कर्षे कोषितमिच्छतिस्मन् **अद्यतन्याशिषोरात्मने** अनिटीत्येव नामिन उपधाया गुणो न भवति अद्यतन्याशिषोः मस्वत्यिन्य निट्यात्मनेपदे परे अभित्त अबुद्ध भिदिर् विदारणे बुध अवगमने त सिच् धुटश्च धुटीति सिचो लोपः अनेन उपधागुणाभावः धढघभेभ्यस्तथोर्धोऽ इति तस्य धः अभित्साताम् अभित्सत अबुत्साताम् अबुत्सत अद्यतनी आताम् अन्त सिच् आत्मने चानकारादिति नलोपः बुधेः प्राग्वद्धस्य भः आशिषि भित्सीष्ट बुधेः प्राग्वद्धस्य भः अनिटीति किम् अवर्तिष्ट वर्तिषीष्ट वृतु वर्तने अद्य त सिच् आशीः सीष्ट इट् गुणः अद्यतन्याशिषोरिति किम् भेत्स्यते भोत्स्यते भविष्यन्ती स्यते उपधाया गुणः बुधेस्तृतीयादेरिति बस्य भः अद्योपदेशादिति दथयोर्धः **ऋदन्तानां च** ऋदन्तानां धातूनां गुणो न भवति अद्यतन्याशिषोरात्मनेपदे निटि परे अकृत अहृत कृषीष्ट हृषीष्ट ऋतोऽवृङ्वृञ इटोऽभावः ह्रस्वाच्चानिट इति सिज्लोपः अनिटीति किम् अवरिष्ट वरिषीष्ट वृङ् संभक्तौ वृञ् वरणे इति वा स्वरः तत्र ऋस्याद् ऋकारोपि गृह्यते अस्तीर्ष्ट स्तीर्षीष्ट स्तॄञ् आच्छादने अद्यतनी त सिच् आशीः सीष्ट ऋदन्तस्येरगुणे इति इर् नामिनो र्वोरिति दीर्घः **स्थादोश्च** स्थागानि हन्तोश्च त्यस्य दासंज्ञकानां च अद्यतन्या आत्मनेपदे परे गुणो भवति समस्थित समस्थिषाताम् समस्थिषत अदित अदिषाताम् अदिषत अधित अधिषाताम् अधिषत स्थागातिनि हन्तो डुदाञ् दाने डुधाञ् दानधारणयोः अद्यतनी त आ

ताम् अत्र सिच्स्यादेशविदयतस्मात्मात्मनेइत्याकारस्यइत्वम् अ
टिङ्क्स्वाह्मानिट इति सिज्लोपः संहृषी अह्लात्यादिः सम्वप्रवि
भ्यः स्य इति तिष्ठतेरात्मनेपदम् **भुवः सिज्लुकि** भूसत्ता
याभित्यस्य सिचो लुकि कृते सति गुणो न भवति अभूत् अभूता
म् अभूवन् इत्यादापिवति भूध्यःसिचःपरस्मै इति सिचो लु
क् भुवो वोन्तः परोक्षायतन्योरित्यनेन वकारागमः सि
ज्लुकीति किम् अभविष्ट भूसत्तायां वि अति हृवौ अयत
सिच् इट् गुणः कर्मव्यतिहारे आत्मनेपदम् **सूतेः पञ्चम्या**
म् षूङ् प्राणिगर्भविमोचने इत्यस्य पञ्चम्यां परस्मात् गुणो न
भवति अचन्नसेपञ्चम्याः इति आमः सुवै सुवावहै सुवामहै
पञ्चमी आत्मने ऐ आवहै आमहै अविलक स्वरा
विवर्णत्वं पञ्चम्या इति किम् सविता स्वसती ता इट् गुणः
देधीवेव्योश्च देधीङ् दीप्तिदेवनयोः वेवीङ् वीतिना व
त्वे इत्येतयोर्गुणो न भवति देध्यनम् वेव्यनम् श्रुङितिश्रुङ्
श्रुङ्कामनाकान्ता इत्यनादेशः यइवर्णास्यासंयोगपूर्वस्या
नेकाक्षरस्येति यत्वम् देध्ये देध्यावहै देध्यामहै वेव्ये वेव्या
वहै वेव्यामहै पञ्चमी आत्मने उ ऐ आवहै आमहै यत्वम्
रुदविदमुषां सनि रुदिर् अश्रुविमोचने विदज्ञाने मु
षस्तेये एषां सनि परे गुणो न भवति रुरुदिषति विविदिषति
मुमुषिषति रोदितुमिच्छति वेदितुं मोषितुं धातोर्वेतिसन् इ
ट् पत्वे सनीति किम् रोदिता वेदिता मोषिता **नाम्यन्ता**
नामनिटाम् नाम्यन्तानां धातूनां अनिटामिङ् हितानां गु
णो न भवति सनि परे चिचीषति निनीषति शुश्रूषति लुलू

षति चेतुमिच्छति नेतुं यवितुं लवितुं सन् श्रुवोः उवर्णात्
पादिभ्यश्चेतीड्भावः चिणुइत्येतयोः स्वरान्तानां सनि इति दीर्घः
अनिटामितिकिं शीशयिषते शीङ् स्वप्ने शयितुमिच्छतिसन्
इड्गुणः य अय् शयिष इतिस्थिते चणपरोक्षेति द्वित्वं अनादि
व्यञ्जनलोपः **सर्वेषामात्मने सार्वधातुके उत्तमस्य प
ञ्चम्याः** सर्वेषांधातूनांविकरणानांचगुणोनभवति सार्व
धातुकेआत्मनेपदेपरे उत्तमेपञ्चम्याः पञ्चम्याआत्मनेप
दे उत्तमपुरुषेतुभवत्येव स्तुते स्तुवीत स्तुताम् अस्तुत स्तु
ञ् स्तुतौ धात्वादेः षः सः तस्मिन्निष्टेनिमित्ताभावेनैमित्तिक
स्याप्यभावः वर्तते सप्तमीषु इत पञ्चमीताम् ह्यस्तनीत अ
त्वि अदादेर्लुक् स्वरादाविवर्णोवुव् दुग्धे दुहीत दुग्धाम् अ
दुग्ध दुह प्रपूरणे अन्विलुक् दादेर्घ इति दस्य घः भुटेश्चढ
धभेभ्य इति तस्य धः झषांतृतीयश्चतुर्थे इति घस्य गः विकर
णस्य कुरुते कुर्वीत कुरुताम् अकुरुत डुकृञ् तनादेरुः क
रोतेरितिगुणः असोकारः सार्वधातुके गुणे चिनुते चिन्वी
त चिनुताम् अचिनुत चिञ् चये नुःस्वादेः सप्तम्यां नोर्वकारो
विकरणस्येतिवत्वम् आत्मने इतिकिम् एति इण्गतौ दीधि
पूर्ववद्गुणादि सार्वधातुके इतिकिम् चेष्यते लोष्यते भविष्य
न्तीस्यते दोग्धासे ह्यस्तनी आत्मने मध्यमैकवचने तासेऽप
धातुगुणः उत्तमेपञ्चम्या इतिकिम् स्तवै स्तवावहै स्तवामहै
करवै करवावहै करवामहै सुनवै सुनवावहै सुनवामहै
ष्टुञ् स्तुतौ डुकृञ् षुञ् अभिषवे धात्वादेः षः सः पञ्चमी पे
आवहै आमहै अन्विलुक् दुहः तनादेरुः षुञः नुःस्वादेः गु

णः द्वित्वबहुत्वयोश्च परस्मै सर्वेषां धातूनां विकरणानां
च गुणो न भवति सार्वधातुके परस्मैपदे द्वित्वबहुत्वयोश्च परयोः
अनुत्तमे पञ्चम्याः तथा भवत्येव स्नुतः स्नुवन्ति स्नुताम् स्नुवन्तु
अस्नुताम् अस्नुवन् अन्विलङ् स्वरादाविवर्णोवर्णान्तस्य धा
तोरियुव् दुनुतः दुन्वन्ति दुनुताम् दुन्वन्तु अदुनुताम् अदुन्वन् अ
न्विलङ् कुरुतः कुर्वन्ति कुरुताम् कुर्वन्तु अकुरुताम् अकु-
र्वन् तनादेरुरित्यादि पूर्ववत् चिनुतः चिन्वन्ति चिनुताम् चि
न्वन्तु अचिनुताम् अचिन्वन् चिञ् चयने स्वादेः नो वकारो वि
करणस्येति वत्वम् सुनुतः सुन्वन्ति सुनुताम् सुन्वन्तु असुनु
ताम् असुन्वन् द्वित्वबहुत्वयोरिति किम् एति दोग्धि करोति
चिनोति सार्वधातुके इति किम् स्तोतारौ स्तोतारः अनुत्तमे पञ्च
म्या इति किम् स्तवाव स्तवाम दोहाव दोहाम करवाव करवाम
सुनवाव सुनवाम पञ्चमीआव आम अन्विलङ् तनादेरुः उ
स्वादेः उकेरुपधाया गुणः अन्येषामनन्त्ययोरिति गुणः परोक्षा
यां च धातोर्गुणो न भवति परोक्षायां परस्मैपदे द्वित्वबहु
त्वयोः परयोः चक्रतुः चक्रुः उउहतुः उउहुः द्वित्वबहुत्वयो
रिति किम् अहंनिनय उदोहणात्वनमावेति वृद्धिनिषेधः स
र्वेष्वात्मने धातोर्गुणो न भवति परोक्षायामात्मनेपदे सर्वेष्वेक
द्विबहुत्वेषु परेषु चक्रे चक्राते चक्रिरे उउहे उउहाते उउ
हिरे आशिषि च परस्मै धातोराशिषि परस्मैपदे परे गुणो न
भवति नीयात् लूयात् परस्मा इति किम् चेषीष्ट चिञ् चयने आ
शीः सीडागमावत्वम् सप्तम्यां च धातोर्विकरणस्य च सप्त
म्यां परस्यां गुणो न भवति स्तुयात् नुयात् सुनुयात् चिनुया

त दीधि दिधयपेचपरे धातोर्विकरणस्य च गुणो न भवति स्त
दि द्रुमिध विद्धि क्षुञ् इट्प्रविदत्तापञ्चमीदि अन्विलक दा
देर्थः इत्यर्थाद्देर्धिः श्रुटान्तनीयस्म तर्थे इति च स्यगः स्त्र नो
स्वविकरणादसंयोगादिति हिलोपः तुदादेरनि तुदादि
गणपठितानां धातूनां गुणो न भवति अनि परे तुदति तु
दति लिखति तुद व्यथने गुद प्रेरणे लिखिताक्षरगत्योः स्व
रादावि वर्णोतिइयू अनीति किम् तोत्ता खलनीता उपधागु
णः आमि विदेरेव विदज्ञाने इत्यस्य आमि परे गुणो न भव
ति विदांचकार उप्रविदजागृभ्यो वा इत्याम् आमः कृञ् संवि
दांचक्रे समोगमृच्छि प्रच्छि स्वरत्यर्तिश्रुविदि—भ्य इत्यात्म
नेपदम् आमीति किं विवेद विदेरिति किम् जेतांचकार जा
गरां चकार उप्रदाहे जागृ निद्राक्षये प्राग्वत् आम् उप उ
पधागुणः जागृनाम्नयोरिति गुणः कुटादेरनिनिज्ञ
स्व कुट कौटिल्ये पुट संश्लेषणे कुच सङ्कोचे गुज शब्दे गु
ड रक्षायाम् डिप क्षेपे छुर छेदने तुट कलहकर्मणि त्रुट
छुट छेदने नड बन्धे कुड घस्सने कुड बाल्ये चु
ड प्रतिघाते तुड तोदने स्फुड स्फुड संवरणे उदात्ता उदात्तेत:
गुडिउपमे उदात्त अनुदात्तेत् णलवे प्रविभजने गुवुरी
धोत्सर्गे फगति स्थैर्ययोः उदात्ताः दु टुमाद्वेच पनेकुटादयः
एषां गुणो न भवति अनि निजस्त इन् इच् अट् वर्जितेषु प्र
त्ययेषु परेषु इन् इच् अट् गुणो भवत्येवेत्यर्थः कुटिता कु
टिष्यति अकुटीत् पुटिता पुटिष्यति अपुटीत् सूपनी ता
स्यति अपनी दि सिच् इट् ईट् इट अटीति सिचो लोपः कु

टिता क्रुटिते क्रुटितव्यम् त्रुटिता त्रुटिते त्रुटितव्यम् त्रुटित्वा
विलिटच् त्रुतुमौ क्रियायां क्रियार्थायामिति किम् तव्यानीया
वितितव्यः नुविता धुविता गुविता नुवनम् धुवनम् गुव
नम् गुद्धेतिगुट् गुवकामननाकान्ताइत्यनादेशः स्वरादावि
वर्णौस्वट् अनुवीत् अधुवीत् अगुवीत् अयदि सिच् इट् ई
ट् इटश्चे˜टीतिसिज्लोपःप्रागवत् उव् अनिनिजिस्थितिकि
म् कोटयति कुटत्वप्रवृत्तेः इन् उपधागुणः अकोटि अयत
भावकर्मणोश्चेतिइट् उपधागुणः इचस्तलोपः अकोटअट् वि
जेविटि ओविजी भयचलनयोरित्यस्यइटिपरेगुणोनभवति
उद्विजिता उद्विजिष्यति उद्विजितुम् उद्विजितव्यम् इटीतिकि
म् उद्वेजनम् अट् गुवकामित्यादेशः वोर्णोः ऊर्णुञ् आ
दनेइत्यस्यइटिपरे गुणोवाभवति प्रोर्णविता प्रोर्णुविता गु
णः स्वरादाविस्वट् इटीतिकिम् ऊर्णोति ह्यस्तनीटि अप्रावा
दिः अन्विलक्ष स्वरादीनांवृद्धिरादेः गुणोह्यस्तनाश्चेतिगुणः
स्यादेविदेयतन्यामात्मने ष्ठागतिनिवृत्तावित्यस्यदा
संज्ञकानांच अयतन्यामात्मनेपदेपरेअन्त्यस्यइत्वंभवति
समस्थित समस्थिषाताम् समस्थिषत अदित अदिषाताम्
अदिषत अधित अधिषाताम् अधिषत स्यादेश्चेत्यत्रसाधि
तम् अयतन्यामितिकिम् संस्थास्यते दास्यते धास्यते आत्म
नेइतिकिम् अस्थात् अदात् अधात् अयतनीदिइत्यस्यादा
पिबति भूम्यइतितिसिचोलोपः **शच्छादेरागमोकारः स**
रादनिविकरणे अञ्जूमोचने व्रश्चूच्छेदने विद्लृलाभेलि
पउपदेहे षिचक्षरणे अवदानासवितेतः कृतीच्छेदने खिद

परितापे पिश अवयवे एते मुचादयः एषामतिविकरणे परे स्वरात्परो नकारागमो भवति मुञ्चति लुम्पति विन्दति लिम्पति सिञ्चति कृन्तति खिन्दति पिंशति णकारेमनोरनुस्वारः अन्त्ये वर्गे वर्गान्तः अविकरण इति किम् मोक्ताख स्तता **मस्जिनशोर्धुटि** टुमस्जो शुद्धौ णश अदर्शने अनयोर्धुटि परे स्वरात्परो नकारागमो भवति मङ्क्ता मङ्क्ष्यति अमङ्क्षीत् अनेन स्वरात्परो नकारागमः धुटां तृतीय इति सस्य दः तवर्गस्य टेति दस्य जः अस्मिमस्जोर्धुटि इति जकारस्य लोपः चवर्गस्य किरसवर्णे इति जस्य कः वर्गे वर्गान्त इति नस्य ङः नशोर्धुटि नंष्टा नङ्क्ष्यति अनङ्क्षीत् अनेन नागमः नस्य मनोरनुस्वारः छशोश्चेति शस्य षः षोढः कः से धुटीति किम् मज्जति नश्यति दिवादेर्यन् **रधिजभोः स्वरे** रध हिंसायाम् जभ जृभि गात्रविनामे अनयोः स्वरे परे स्वरात्परो नकारागमो भवति रन्धयति जम्भयति रन्धनं प्रवृद्धे जम्भमाने इन् अनेन नागमः रन्धकः जम्भकः ण्वुण् अनुकाननाकान्त इति अकआदेशः नागमः स्वरे इति किम् रध्यते जभ्यते **नेटि रधेरपरोक्षायाम्** रध हिंसा संराध्योर्नित्यस्य इटि परे स्वरात्परो नकारागमो न भवति अपरोक्षायां परोक्षायां यस्य तत्र भवत्येव रधिता रधिष्यति अराधिष्यत् रधितव्यम् तव्यानीयावितितव्यः अपरोक्षायामिति किम् ररन्धिव ररन्धिम पूर्वेणानागमः **रभिलभोरविकरणपरोक्षयोः** रभ राभस्ये डुलभष् प्राप्तौ अनयोः स्वरे परे स्वरात्परो नकारागमो भवति अ

विकरणापरोक्षयोर्यः स्वरस्तं वर्जयित्वा रम्भयति रम्भमाणं प्रयु
ङ्क्ते लम्भमानं इत्यनेन नागमः वर्ग्यवर्गान्तः अविकरणापरोक्ष
योरिति किम् रमते लभते रेभे लेभे असैकव्यञ्जनमध्येना
देशादेः परोक्षायामित्यत्वाभ्यासलोपौ स्वर इति किम् रम्यते
लभ्यते सार्वधातुके यण् हुधुड्भ्यो हेर्धिः हुदानादन्तयो
रित्यस्मात् धुडन्ताच्च परस्य हेः धिरादेशो भवति जुहुधि चका
द्धि चकास्तदीमि पञ्चमीहि अन्विलुक् अनेन हेर्धिः धुटां तृती
यश्चतुर्थे इति स्या स्मावर्णपात्स्यन्तृतीयोदः जुहोतेः जुहो
त्यादेश्चेति लुक् चकासः अदादेर्लुक् भिन्धि स्वराद्रुधादेः प
परोनशाद्धः तस्य सयादेर्विकरणान्तलोपः हेर्धिः पिण्ड्ढि पि
ण्ड्ढि पिपृविशेषलोपिस्न संघूर्णानक्षिस्वराद्रुधादेः परोनशा
द्धः सयादेर्विकरणान्तलोपः धुटां तृतीयश्चतुर्थे इति षस्य ढः
तवर्गश्च टवर्गे तिनस्य णः हुधुड्भ्यामिति किम् क्रीणीहि क्री
नीहि नाक्र्यादेः उभयेषामीकारोव्यञ्जनादावितीकारः हेरि
ति किम् जुहोति अन्विलुक् अस्तेः असभुवीत्यस्मात्परस्य हेः
धिरादेशो भवति एधि असहि अन्विलुक् आसेरादेरित्यका
रलोपः दास्योरभ्यासलोपश्चेति सकारस्य एत्वम् अनेन हेर्धिः
शास शासेः शास अत्राशिषां इत्यस्मात्परस्य हेर्धिरादेशो
भवति शाधि शासेश्च शाआदेशः शाधि अन्विलुक् हेर्धिः लोपो
ऽभ्यस्तादन्तिनः अभ्यस्तात्परस्य अन्त् इत्यस्य नकारलोपो
भवति दधति दधतु जक्षति जक्षतु पान्तु हुदानपा ... ः अ
न्ति अन्तु अन्ति जुहोत्यादेश्च लुक् जुहोतेः सार्वधातुके इति उ
कारस्य वत्वम् जुह्वति जुह्वतु जुह्वत्यादेश्चेति अभ्यस्तसंज्ञा

अभ्यस्तादितिकिम् यान्तियाञ्चापतो अन्विलुक् अन्तिनइति किम् ददीरन् दा सप्तमी ईरन् अभ्यस्तानामाकारस्येत्यालो पः **आत्मनेचानकारात्** आत्मनेपदयस्यः अन्तघादेस स्यनकारलोपोभवति अनकारात् अकारान्तरस्यतनभव ति कुर्वते चिन्वते लुनते कुर्वताम् चिन्वताम् लुनताम् अ कुर्वत अचिन्वत अलुनत अन्ते अन्ताम् अन्त तनादेरः उः स्वादेःनाक्र्यादेः करोतेर्गुणः अस्योकारःसार्वधातुकेइस्वत्व म् नोर्वकारइतिनोर्वत्वम् धादीनांह्रस्वः क्र्यादीनांविकरण स्येत्यालोपः अकुर्वत अद्यतनी अन्त सिच् ऋदन्तानांचेति गुणाभावः अनेननलोपः आत्मनेइतिकिं चिन्वन्ति लुनन्ति अनकारादितिकिम् स्रवन्ते च्यवन्ते स्रुङ्गतौ च्युङ्गतौ अ न्ते अन्विगुणः अकारस्यतरलोपः **शीङोरुडन्तोऽदादेः** शी ङःस्येइत्यस्मात्परस्यान्त इत्यस्यआदिः रेफागमोभवति इका रउच्चारणार्थः शेरते शेरताम् अशेरत अन्ते पञ्च अन्ताम् ह्यस्त अन्त अनेनरेफागमः शीङःसार्वधातुकेइतिगुणः अन्ते रितिकिम् शेते शयाते ते आते **वेत्तेःसंप्रतिपरस्मैणादयः** विदज्ञानेइत्यस्मात् परेषांसंप्रतिवर्तमानेकालेवि हितायावर्तमानाविभक्तेः सम्बन्धिनांपरस्मैपदानांत्यादी नांयथासांख्यंणद् आदय आदेशावाभवन्ति वेद विदतुःवि दुः वेत्थ विदथुः विद वेद विद्व विद्म अन्वि द्वित्वबहुत्वयो श्चेतिगुणाभावः स्थानिवदादेशाइतिवचनाद्वर्तमानेवास्थिते तिद्विवचनादिनास्ति पक्षे वेत्ति वित्तः विदन्ति वेत्सि वित्थः वित्थ वेद्मि विद्वः विद्मः संप्रतीतिकिम् विद्यात् अन्विलुक्

परस्मैपदानामितिकिम् संविन्ते संविदाते संविद्रते वेत्राते अ
न्ते समोगमृच्छेत्यात्मनेपदम् बहुत्वेवेत्ते विभाषेति रेफाग
मः पक्षे संविदते आत्मनेचानकारादितिनलोपः **ब्रुवःप
ञ्चानामादितआहश्च** ब्रूञ् व्यक्तायांवाचि इत्यस्मात्प
रेषांपञ्चानांवर्तमानायाः संबन्धिनामादितः आदौस्थिता
नांपञ्चानांवचनानांति तस् अन्ति सिथस् इत्येतेषांयथा
संख्यंपञ्चवा णलादयश्च अतुस् उस् थल् अथुस् इत्ये
तेआदेशाभवन्ति ब्रूञश्चआहिआदेशोभवति इकारउच्चा
रणार्थः आह आहतुः आहुः आत्थ आहथुः थलिपोपधे
तिहस्यथः तस्यत्रयोषेषाविटांप्रथमइतितः पक्षे ब्रवीति ब्रू
तः ब्रुवन्ति ब्रवीषिब्रूथः तिसोःब्रुवईड्वचनादिषुगुणः सर्वत्र
अन्वितर्क पञ्चानामितिकिम् ब्रूथ **धेरश्च** ब्रूञः स्यादेश
धलिपरे ङतस्यआहि आदेशास्यानयस्यचआदेशोभवति आ
तमसाधनेआगवत् अजादिषकारादन्यत्रथप्रत्ययेनभवतिइ
थ **अकारादटओ** आकारान्तस्यअटऔकारादेशोभवति
पपौ अटइतिकिम् पपिथ पल् द्विवे ३३ **ॠदन्तस्येरगु
णे** धातोर्यःअन्त्यॠकारस्तस्यअगुणेप्रत्ययेपरे इर् आदे
शोभवति किरति गिरति कृविक्षेपे गृनिगरणे अन्वितउदादे
रनीयरत्वम् कीर्यते गीर्यते सार्वधातकेयात् अनेनऋ
कारस्येर् नामिनोर्वोरितिदीर्घः अगुणेइतिकिम् करिता
उरोष्ठोपधस्य ओष्ठोपधस्यधातोरन्तस्यऋकारस्यउर्
आदेशोभवति अगुणेप्रत्ययेपरे आपूर्यते आभूर्यते पृपाल
नपूरणयोः भृभजने ते सार्वधातकेयात् अनेनऋकारस्यउ

र् नामिनोर्वोरिति दीर्घः मुमूर्षति बुभूर्षति मरितुमिच्छति
भरितुमिच्छति सन् ऋदन्तानां सनि वा इडभावः सनि वा इ
ति तन्त्रान्तरात् अनेन उर् नामिनोर्वोरिति दीर्घः द्वित्वं अभ्यास
कार्यम् सनि चानिटीति सो न गुणम् ओष्ठ्योपधस्येति किम् की
र्यते कॄ विक्षेपे ॠदन्तस्येति इर् दीर्घः अगुण इति किम् परि
ता इण्यसमानलोपोपधाया ह्रस्वश्चणि असमान
लोपस्य यस्य समानो वर्णो न लुप्यते तस्य उपधाया
ह्रस्वो भवति इनि चणपरे परतः अपीपचत् अपीपठत् पच
न्तं प्रायुङ्क्त पठन्तं प्रायुङ्क्त इन् अस्योपधेति दीर्घः दिचण्
अङ्गत्वादिः सर्वविधिभ्यो लोपविधिर्बलवान् इत्यादौ कारि
तलोपः इनि कृतं स्थानिवदिति वचनात् पच् पठ् द्वित्वं
अभ्यासस्यादिव्यञ्जनम् ततः प्रत्ययलोपे प्रत्ययलक्षणेन
अनेन उपधाह्रस्वः अलोपे समानस्य सन्वदिति सन्वद्भावा
त्सन्यवर्णस्येति इत्वम् दीर्घो लघोः असमानलोप इति किम्
अरराजत् राजानमत्यक्रमीत् राजन्शब्दात् इन्कारितं च
धात्वर्थे इति इन् इनि लिङ्गस्यानेकाक्षरस्येत्यन्त्यस्वरादिलोपः
दिचण् कारितलोपादिगमवत् उपधाया इति किम् अचकां
क्षत् काक्षि काङ्क्षायाम् इकारो नकारागमार्थः अनिदनुब
न्धेति ज्ञापकान्नकारागमः मनोरनुस्वारो धुटीत्यनुस्वारः
तस्य वर्गे वर्गान्त इति ङः काङ्क्षन्तं प्रायुङ्क्त इन् दिचण् प्राग्वत्
चणीति किम् पाठयति नशास्वृदन्तवन्ध्यानाम् शा
संस्वृधातोर्हादित्वस्य ऋदकारान्तवन्ध्यानां धातूनां चणपरे इ
नि परतः उपधाया ह्रस्वो न भवति अशशासत् अरराजत्

अलुलोकत् अडुढौकत् अययाचत् शासुअनुशिष्टौ राजृदीप्तौ
लोकृदर्शने ढौकृगत्यर्थः टुयाचृयाच्ञायाम् ऋकारइदर्थः
शासनेप्रायुङ्क्त एवंराजन्तलोकमानं ढौकमानं याचमानंइ
नू दिचण् ढौकेः एघइत्युक्त्वादेशइत्यभ्यासस्यउकारोह्रस्वः
लोपःपिबतेरीच्चाभ्यासस्य पापानेइत्यस्य इतिचणपरेप
रतः उपधायालोपोभवति अभ्यासस्यचईत्वम् अपीप्यत् अ
पीप्यताम् अपीप्यन् पिबन्तं प्रायुङ्क्त प्रायुङ्क्तातां प्रायुङ्क्तइति
वाक्येकृतेइन् शाछासाह्वाव्यावेपामिनिइतिपाइत्यस्य आ
कारस्यआयि दिचण् सर्वविधिभ्योलोपविधिर्बलवानित्यने
नादावुपधालोपः इतिकृतेस्थानिवदितिपाद्वित्वं तस्यान्ते
नईत्वम् **तिष्ठतेरित्** ष्ठागतिनिवृत्तावित्यस्यइतिचणपरे
परतः उपधायाइत्वंभवति अतिष्ठिपत् धात्वादेषः सः ना
म्निस्यस्थेतिता पकारात्ठस्यथः तिष्ठन्तंप्रायुङ्क्तइन् अर्तिह्री
ब्लीरीक्ष्माय्यादन्तानामितिपाआगमः दि चण् कारितलोपः अ
नेनउपधायाइत्वम् इतिकृतेस्थानिवदितिस्थाद्वित्वं शिस्य
रोघोषइतिसकारेनिवृत्तेष्ठा अवाथिप्यते द्वितीयचतुर्थ
योरितिथस्यतः सन्वद्भावादित्वम् निमित्तात्प्रत्ययेनिश्चात्स
कारस्यषत्वं तवर्गस्यषटेतिथस्यठः **जिघ्रतेर्वा** घ्रागन्धो
पादानेइत्यस्यइतिचणपरेपरतः उपधायाइत्वंवाभवति अजि
घ्रिपत् जिघ्रन्तंप्रायुङ्क्तइन् आत्वन्तानामागमःदिचण् कारितलो
पः अनेनउपधायाइत्वम् घ्राद्वित्वं अभ्यासकार्यम् सन्वद्भा
वादित्वम् पक्षे अजिघ्रपत् इत्यसमानेउपधायाह्रस्वः अन्य
स्यापितत् **इतिलघुसमानाघोतप्रकरणेग्रणाप**

दः पञ्चमः ५ **अनिदनुबन्धानामगुणेऽनुषङ्ग**
लोपः अनिदनुबन्धानां येषामिकारोऽनुबन्धो नास्ति तेषां धा
तूनामनुषङ्गलोपो भवति अगुणे प्रत्यये परे स्रस्यते ध्वस्यते
स्रन्सु ध्वन्सु अवस्रंसने सार्वधातुके यण् अनेनानुषङ्गलो
पः सनीस्रस्यते दनीध्वस्यते बनीभ्रश्यते अपर्यस्रंसते ध्वंस
ते भ्रंशते धातोरेकस्वरादिति यङ् आहुः द्वित्वं वञ्चि स्रन्सीति नी
आगमः अत्र षङ्गलोपः न लोकारानुबन्धेति अगुणत्वम् स्रस्तः
ध्वस्तः भ्रष्टः गत्यर्थाकर्मकेति क्तः केयएवश्च योऽक्रवर्जमिति
यएवन्नावादगुणत्वेनानुषङ्गलोपः स्कोस्मेति षस्य षः तव
र्गस्य षटेति तस्य टः अनिदनुबन्धानामिति किम् वन्द्यते व
दि अभिवादनस्तुत्योः इकारेण नकारागमार्थः अगुणे इति किम्
स्रंसिता ध्वंसिता भ्रंशिता **नशाह्वाविकरणात्** अनि
दनुबन्धेति निवृत्तम् नशाह्वाश्च विकरणात् परस्यानुषङ्गस्य
लोपो भवति हिनस्ति हिंस्तः हिंसन्ति भनक्ति भङ्क्तः भञ्जन्ति
तृहि हिसि हिंसायाम् इकारेण नकारागमार्थः भञ्जो आमर्दने
तिनस्य अन्तिस्वराद्धातोः परो नशाह्वः अनेनानुषङ्गलोपः द्वि
बहुत्वयोः श्नसादेर्विकरणान्तलोपः मनोरनुस्वारः भञ्जेश्च व
र्गस्य किः श्रुटि वर्गे वर्गान्तः विकरणादिति किम् नन्दति टुन
दि समृद्धौ अनिदनुबन्धानामिति नोपकारान्नकारागमः

परोक्षायामिन्धिश्रन्थिग्रन्थिदम्भीनामगुणे जिइ
न्धी दीप्तौ श्रन्थ ग्रन्थ सन्दर्भे दम्भु दम्भे एषां अगुणायां परो
क्षायां परस्यामनुषङ्गलोपो भवति समीधे इन्धु संपूर्वः परो
क्षाए अनेनानुषङ्गलोपः द्वित्वे श्रेथतुः श्रेथुः ग्रेथतुः ग्रेथुः

देभतुः देभुः श्रन्थस् उस् द्विवे तृफलभजत्रपश्रन्थग्रन्थदम्भी
नांवेत्येत्वाभ्यासलोपौ अनुषङ्गलोपः **थलिच** श्रन्थादीना
मनुषङ्गलोपो भवति थलिपरे श्रेथिथ ग्रेथिथ देभिथ पूर्व
वदेत्वाभ्यासलोपौ अनेननलोपः **दंशिसञ्जिस्वञ्जिर**
ञ्जीनामनि दंशदशने षञ्जसङ्गे रञ्जरागे एषामनिपरे
अनुषङ्गलोपोभवति दशति सजति रजति अनीतिकिम् दं
शःसङ्गः परिषङ्गः भावेघञ् रज्यतेऽस्मिन्निति रङ्गः अकर्तरि
चकारके संज्ञायामित्यधिकरणेघञ् **अस्योपधायादी**
र्घोवृद्धिर्नामिनामिनिचट्सु उपधाभूतस्याकारस्य
दीर्घोभवति नामिनांचान्तभूतानांवृद्धिर्भवति इनिइचि अ
टिपरे पाचयति पाठयति चाययति नाययति यावयति भा
वयति कारयति तारयति पच् पठ् चिञ् चयेणीञ् प्रापणे
णेनः यु मिश्रणे भूसत्तायाम् डुकृञ्करणे तॄप्लवनतरण
योः पचन्ते प्रयुङ्क्ते पठन्ते चिन्वन्ते नयन्ते यवन्ते भवन्ते
कुर्वन्ते तरन्तेइतिवाक्येकृतेधातोःस्वहेतावितिइन् अनेनो
पधायाअकारस्य नामिनांचवृद्धिःइति अन्तिसूत्राः इचियथा
अपाचि अपाठि अचायि अनायि अयावि अभावि अकारिअ
तारि अद्यतनी त भावकर्मणोश्चइतिइच् अनेनदीर्घवृद्धी इच
स्लोपइति तकारस्यलोपः अटिपपाच पपाठ चिचाय निनाय
लुलाव ललाव चकार ततार कृञ्लवने लूञ्छेदने उत्तमैकव
चने अटिवृद्धिदीर्घौवाभवतः णलुत्तमोवेतितन्त्रान्तरात् अहं
पपाच पपच चिचायवा चिचय निनाय निनय **सिचिपरस्मै**
स्वरान्तानाम् स्वरान्तानांधातूनांसिचिपरस्मैपदेपरे अ

न्यस्य वृद्धिर्भवति अच्छैषीत् अनैषीत् अद्रौषीत् अकार्षीत्
अयादि सिच् सिच इति ईट् वृद्धिः अद्यन्वादि अनेन वृद्धिः से
टपि सिचि वृद्धिर्भवति अतारीत् अलावीत् तॄ प्लवनतरण
योः लूञ् छेदने अयादि अद्यन्वादिः सिच् इट् ईट् इटश्चेटी
ति सिज्लोपः अनेन वृद्धिः परस्मा इति किम् अचेष्ट चिञ् चये
अयतासिच् गुणः निमित्तात्प्रत्ययेतिषः तवर्गस्य षटवर्गादि
ति तस्य टः स्वरान्तानामिति किम् अकोषीत् कुष निष्कर्षे अ
अयादि सिच् इट् ईट् इटश्चेटीति सिज्लोपः उपधागुणः **अ
ञ्जनान्तानामनिटाम्** अञ्जनान्तानां धातूनामनिटा
मिड्रहितानां सिचि परस्मैपदे परे नामिनो वृद्धिर्भवति अभै
त्सीत् अच्छैत्सीत् भिदिर् विदारणे छिदिर् आवरणे दि सिच् ई
ट् अनेन वृद्धिः वदिवदि भिदीति इडभावः अघोषेऽशिटामि
ति दस्य तः अनिटामिति किम् अकोषीत् अस्य च दीर्घः अञ्जना
न्तानामनिटां धातूनां सिचि परस्मैपदे परे अकारस्य दीर्घो भव
ति अपाक्षीत् अभाङ्क्षीत् पच् भञ्जो आमर्दने अयादि सिच् ई
ट् अनेनाकारस्य दीर्घः चवर्गस्य किः वर्गे वर्गान्तः षत्वम् अनि
टामिति किम् अरक्षीत् **सेटो वा** सेटो धातोरकारस्य वा दी
र्घो भवति सिचि परस्मैपदे परे अकणीत् अकाणीत् अरणीत्
अराणीत् कण रण शब्दे अस्येति किम् अदेवीत् दिवु क्रीडादौ
अयादि सिच् इट् ईट् उपधागुणः **वदव्रजरलन्तानां च**
वद व्यक्तायां वाचि व्रज गतौ अनयोः तथा रेफान्तानां लकारा
न्तानां च धातूनां अकारस्य दीर्घो भवति सिचि परस्मैपदे परे
अवादीत् अव्राजीत् अत्सारीत् अफालीत् वद व्यक्तायां वाचि

श्वजगतौ ष्वरच्छद्मगतौ फलनिष्पत्तौ अस्येतिकिम् अहासीत् अखो रीत् त्सरच्छद्मविलेखने उपधागुणः **श्विजाग्योर्गुणः** टुओश्वि गतिवृद्ध्योः जागृ निद्राक्षये अनयोः सिचि परस्मैपदे परे गुणो भव ति सिचि परस्मा इति वृद्धिः श्रामा अश्वयीत् अजागरीत् अयदि सिच् इट् ईट् अनेन गुणः इटश्चेटीति सिज्लोपः **ऊर्णोतेर्वा** ऊर्णुञ् आच्छादने इन्युसिचि परस्मा इति वृद्धिः पक्षे अनेन गुणः और्णावीत् और्णवीत् स्वरादीनां वृद्धिरादेरित्यकारस्य वृद्धिः **अतिसर्त्योर्वणि** ऋगतौ ऋसृगतौ ऋगतिप्रापणयोः सृगतौ इति वा एषामणि परे गुणो भवति न णकारावन्त्ये तिनिषेधः श्रामः आरत् असरत् दिशघादिशतादित्यण् अनेन गुणः अर्तेरवर्णस्याकारः सर्तेः अडागमादिः अतिस र्त्योरिति किम् अपुषत् अगात्सीर्कि ऋतः स्वतः निष्ठेतिक्तः **जागर्तेः कारिते** जागृ निद्राक्षये इत्यस्य कारिते परे गुणो भवति वृद्धिः श्रामः जागरयति जाग्रतं प्रयुङ्क्ते इन् कारिते इति किम् जजागार **यण्याशिषोर्ये** जागर्तेर्यणि आशीर्यकारे च परे गु णो भवति न णकारत्रवन्त्येति आशिषि परस्मै इति निषेधः श्रा मः जागर्यते जागर्यात् यण्याशिषोरिति किम् जागृयात् स मीयात् अविणक ये इति किम् जागादिषीष्ट उपदेशोस्वरा णां नामिनश्चदहामादि स्याशीद्दाशिषसीष्टादाविट्चन्द्रावाद स्योपधेति वृद्धिः **परोक्षायामगुणे**

जागर्तेः परोक्षायामगुणे प्रत्यये परे गुणो भवति जजागर तुः जजागरुः जजागरे त्वयापरोक्षायां चेत्यगुणत्वम् परोक्षा यामिति किम् जागृतः वर्तमानायाम् अगुण इति किम् जजा

गार **ऋतश्चसंयोगादेः** संयोगादेर्ऋकारस्य परोक्षायाम
गुणो वा रगुणो भवति सस्वरतुः सस्वरुः दध्वरतुः दध्वरुः सस्वरे
दध्वरे स्वृ शब्दोपतापयोः ध्वृ हूर्छने परोक्षा अतुस् उस् एद्विर्वं अकार ऋव
र्णस्य अनादिव्यञ्जनलोपः द्वितीयचतुर्थयोरिति थस्य दः अनेन गु
णः संयोगादेरितिकिम् चक्रतुः चक्रुः अगुण इतिकिं सस्मार दध्वार
ऋदन्तानां च ऋदन्तानां धातूनां परोक्षायामगुणे प्रत्यये परे
गुणो भवति विचकरतुः विचकरुः निजगरतुः निजगरुः तस्त
रतुः तस्तरुः कॄ विक्षेपे गॄ निगरणे विनिपूर्वौ स्तॄञ् आच्छादने
अतुस् उस् द्विर्वं अकार ऋवर्णस्य स्तृनः शिट्परोघोषः अगुण इ
तिकिम् विचकार **ऋच्छत्यॄताम्** ऋच्छ इन्द्रियप्रलयमूर्तिभा
वयोरित्यस्य ऋकारस्य गुणो भवति परोक्षायां परस्मै आनर्छ
आनर्छतुः आनर्छुः अट् अतुस् उस् द्विर्वं अकार ऋवर्णस्य अ
स्यादेः सर्वत्रेति दीर्घः ऋकारे चेत्यभ्यासस्य नागमः अनेन धातु
ऋकारस्य गुणः परोक्षायामिति किम् ऋच्छति **शीङः सार्व**
धातुके शीङ् स्वप्ने इत्यस्य सार्वधातुके परे गुणो भवति सर्वे
षामात्मने सार्वधातुकेऽनतमे पञ्चम्या इति निषेधः शेते शया
ते शेरते बहुत्वे शीङो रिदन्तेरादिरिति रेफागमः सार्वधातुके
किम् शिश्ये द्विर्वं यइवर्णस्येति इत्वम् **अयि ये** शीङः अन्त्य
स्य अयआदेशो भवति शय्यते शाशय्यते अत्यर्थं शेते धातोरे
कस्वरादित्ययङ् अनेनायि आदेशः द्विर्वं दीर्घो नागमान्तस्ये
ति दीर्घः **आयि विच्छादन्तानाम्** आकारान्तानां धातूनाम
न्त्यस्य आयि आदेशो भवति इकार उच्चारणार्थः अदायि अपा
यि डुदाञ् दाने पा पाने अयन अङ्गात्वादिः भावकर्मणोर्ञिरि

य् इचस्तलोपः इचीतिकिम् दान्ति दाप् ल अस्ति अत्विलक
शाच्छासाह्वाव्यावेपामिति शोतनूकरणे छो
छेदने षो अन्तकर्मणि ह्वेञ् स्पर्धायां शब्देच व्येञ् संवरणे
वेञ् तन्तुसन्ताने पापाने पैओवै शोषणे इतिवा पातेर्लोन्त इ
ति लकारागमो वक्ष्यते एषामन्तस्य इनि परे आयिरादेशो
भवति शाययति छाययति अवसाययति साययति ह्वाय
यति व्याययति वाययति पाययति यपरत्वे अश्रुत्वे एवं श्यन्ते
स्यन्ते ह्वयन्ते व्ययन्ते वयन्तम् पिबन्ते पायन्तेवा धातोर्यदे
मावितिइन् अनेनायिः इनीतिकिं शानम् सर्वत्र सन्ध्यक्षरा
णामाकारः अद्वेति अइ अउञ् मनाकान्ताइत्यनादेशः
अर्तिह्रीव्लीरीक्नूयीक्ष्माय्यादन्तानामन्तः पोयलो
पो गुणश्च नामिनाम् ऋ गतिप्रापणयोः ऋ सृ गतावि
तिवा ह्री लज्जायां व्ली वरणे री गतिरोषणयोः क्नूयी शब्दे क्ष्मा
यी धूनने एषां आकारान्तानां च धातूनामिनि परे पकारागमो
भवति क्नूयीक्ष्माय्योः यलोपः नामिनां च गुणो भवति अर्पयति
ह्रेपयति व्लेपयति रेपयति क्नोपयति क्ष्मापयति दापयति
धापयति अच्छन्ते इयु तेवा अश्रुत्वे जिह्रयन्ते ह्रियन्ते विलीयन्ते
क्नूयमाने क्ष्मायमाने ददते दधते इतिवा क्रियाते इन् अनेन
पागमः यलोपः नामिनां गुणः **पातेर्लोन्तः** पातेरन्तस्य इ
नि परे लकारागमो भवति पालयति पान्ते अश्रुत्वे इन्
धूञ्प्रीञोर्नः धूञ् कम्पने प्रीञ् तर्पणे प्रीञ् प्रीतौ वा अ
नयोर्नकारागमो भवति इनि परे विधूनन्ते प्रीणन्ते प्रीयमा
णं वा अश्रुत्वे इन् अनेन नागमः विधूनयति प्रीणयति

भियः षुग्वा ञिभी भये इत्यस्य इनि परे षुक् आगमो भवति वा श्रतो भीषयति बिभ्यतं प्रयुङ्क्ते इन् अनेन षुक् आगमः ककारआयन्तौ टकितावित्यर्थः उकारउच्चारणार्थः पक्षेभाययति ग्विकया इन् वृद्धिः **स्फायेर्वादेशः** स्फायी ओप्यायी वृद्धावित्यस्य इनि परे अन्त्यस्य वकारादेशो भवति स्फावयति स्फायमानं प्रयुङ्क्ते इन् अनेन यस्य वत्वं **रुहेः पो वा** रुह बीजजन्मनीत्यस्य इनि परे अन्त्यस्य पकारादेशो वा भवति रोपयति रोहयति बाहुलकात् रोहन्तं प्रयुङ्क्ते इन् उपधायाः गुणः अनेन वा पादेशः **शादेरगतौ तः** शद्लृ शातने इत्यस्य अन्त्यस्य इनि परे तकारादेशो भवति अगतौ गतावर्थे शादिर्यदा वर्तते तदा तकारादेशो न भवतीत्यर्थः फलानि शातयति शीयमानं प्रयुङ्क्ते इन् अनेन दस्य तः उपधादीर्घः अगताविति किम् गाः शादयति गमयतीत्यर्थः **हन्तेस्तः** हन हिंसागत्योरित्यस्य इनि परे अन्त्यस्य तकारादेशो भवति घातयति घ्नन्तं प्रयुङ्क्ते इन् अनेन नस्य तः उपधादीर्घः हस्य हन्तेर्घिञ्णिचोरिति हस्य घः **हस्य हन्तेर्घिञ्णिचोः** हन्तेः ञिणिचोः परयोः हकारस्य घत्वं भवति घातयति अघानि घ्नन्तं प्रयुङ्क्ते इन् अघत इच् अनेन हस्य घः उपधादीर्घः हन्तेस्त इति नस्य तः इचस्लोपः **लुगुपधायाश्च** लुगुपधस्य हन्तेः यत्रास्य गमहनजनेत्युपधालोपः क्रियते तत्र हकारस्य घत्वं भवति घ्नन्ति घ्नन्तु अघ्नन् घ्नन्ति घ्नन्तु अन् गमहनेत्युपधालोपः अनेन हस्य घः लुगुपधस्येति किम् हन्ति हतः अन्विहक पञ्चमोपधाया धुटि चागुणे इति उपधादीर्घः वनोति तनोत्यादित्वान्निषिद्धे धुटि पञ्चमो

ह्नातः इत्याकारस्य अकारः नलोपश्च **अभ्यासाच्च** अभ्यासात्पर
स्य हन्तेर्हकारस्य घत्वं भवति जघान जिघांसति हन्तुमिच्छतीति
र्थे तोर्वेति सन् हनिगमिङां सपथायाः इत्युपधादीर्घः नस्यम
नोऽनुस्वारः जङ्घन्यते कुटिलं हन्ति गत्यर्थात्कौटिल्ये इति यङ्
च परोक्षेति द्वित्वं अनादिव्यञ्जनलोपः होजः अन्तो नोऽनुस्वारः
अनेन घत्वम् वर्ग्ये वर्गान्तः **जेर्गिः सन्परोक्षयोः** जिजयेरभ्य
स्य सनि परोक्षायां च परस्याम् गिरादेशो भवति जिगीषति जे
तुमिच्छति सन् अनेन जेर्गिः स्वरान्तानां सनीति दीर्घः द्वित्वं ह्रस्वः
कवर्गस्य चवर्गः परोक्षायां जिगाय जिग्यतुः जिग्युः अट् अव
म् उस् जेर्गिः आदिवृद्धिः अन्यत्र इवर्णस्येति यत्वम् जिग्ये जि
ग्याते जिग्यिरे आत्मने सन्परोक्षयोरिति किम् जेजीयते अत्य
र्थं जयतीति यङ् नाम्यन्तानां यङ्यायीति दीर्घः **चेः किर्वा**
चिञ् चयने इत्यस्य सन्परोक्षयोः परयोः किरादेशो वा भवति चिका
य चिक्यतुः चिक्युः चिचाय चिच्यतुः चिच्युः चिकीषति चिचीष
ति चेतुमिच्छति सन् स्वरान्तानां सनीति दीर्घः द्वित्वं सन्परोक्ष
योरिति किम् चेचीयते अत्यर्थं चिनोति यङ् नाम्यन्तानां य
ङ्यायीति दीर्घः **सणो लोपः स्वरेऽदन्ते** सण्प्रत्ययस्य अद
न्तवर्जिते स्वरे परे अकारलोपो भवति अधुक्षताम् त्वया अ
धुक्षि युवयोः दुह प्रपूरणे अद्यतनी ताम् इ सम् अनिटः
शिडन्तान्नाम्युपधादहृशः इति सण् ढत्वे दादेर्घः तृतीयादेर्घ
ढधभान्तस्य धातोरादिचतुर्थत्वं स्ध्वोरिति दस्य घः षढोः कः
से इति कः अधोक्षत इत्याद्यद्यतन्याम् इति च सकः षत्वम् अद
न्ते इति किम् अधुक्षन्त **दरिद्रातेरसार्वधातुके** दरि

ल क्षमत्र कुडो॥

द्रातेरित्यस्य अन्तलोपो भवति असार्वधातुके परे द
रिद्यते दरिद्यते दरिद्यन्ते बहुत्वेअसत्यपतरलोपः असा
र्वधातुके किम् दरिद्राति अन्विकल्प **ष्ठिवमस्जोर्ष्टि**
डोव्रश्चू छेदने टुमस्जोशुद्धौ अनयोरन्त्यलोपो भवति अटिप
रे व्रष्टा व्रक्ष्यति अव्रक्ष्यत् नास्यातिस्यत् अनेनान्त्यलोपः झ
षोऽर्षोतिषः तवर्गस्य ष्टुत्वे टतितस्य टः ष्ठोः कः से मङ्क्ता मङ्क्ष्यति
अमङ्क्ष्यत् मस्जिनशोर्झलीतिनागमः अटांत्ततीयइतिस्थान
सावर्ण्यात्सस्य दः तवर्गस्य टवर्गइति दस्य जः अनेनान्त्यजकार
स्यलोपः चवर्गस्य किः वर्गे वर्गान्त इति नस्य ङः अटीति किम्
वृश्च्यते मज्ज्यते ग्रहिज्येति संप्रसारणम् **ययोकारस्य**
ओकारस्य यनि परे लोपो भवति यति स्यति छ्यति षयति दो
व अवखण्डने षो अन्तकर्मणि धात्वादेः षः सः छो छेदने षो
तनूकरणे इति दिवादेर्यन् नकार इद्धार्थः अनेन ओकारस्य लो
पः **आकारस्योसि** धातोः आकारस्य लोपो भवति उसि
परे अदुः अदुः यायापतो ददाति लाआदाने ह्यस्तनी अन्
अन्विकल्प अनउस अनेनालोपः उसीति किम् याति **स**
न्यादेश्च सन्यादेशपरे आकारस्य लोपो भवति गेगाङ्ग
तौ वर्तमाना आत्मनेपद उत्तमपुरुषैकवचनं ए अन्वि त
स्यादीनामयलोपः अनेन आलोपः स्मातिरे स्मातिले रादाने
लाआदाने स्मातिबुवौ वनिप् अन्विकल्प अनेन आलोपः क
र्मव्यतिहारे आत्मनेपदम् **असोऽसि** असभुवीत्यस्य सोऽसि
प्रत्यये परे अन्त्यलोपो भवति असि वर्तसि अन्विकल्प अनेना
न्त्यसकारस्य लोपः सोऽइति इकार उच्चारणार्थः स्मातिसे असू

वर्तते कर्मव्यतिहारे आत्मनेपदम् व्यतिपूर्वः अस्तिलुक् अस्ते रादेः अकारलोपः अनेनसलोपः **देधीवेव्योरिवर्णय कारयोः** दीधीङ् दीप्तिदेवनयोः वेवीङ् वीतिना तुल्येऽन्ये नयोः इवर्णयकारयोः परयोः अन्त्यलोपो भवति आदेधिता आदेधीत आदेधि आवेविता आवेवीत आवेवि सप्तमीश्वा त्मनेपदे ता इट् सप्तमी ईत अद्यतनी त इच् अनेनान्त्यलोपः आदेध्यते आवेव्यते इवर्णयकारयोरितिकिम् आदीध्यकः आवेव्यकः दीधीवेव्योश्चेति गुणवृद्ध्यभावः यत्वम् **अस न्त्यहरयोरस्यातेतल्लोपश्च** अकारस्य अकारसन्ध्यक्षरे भवतः परयोश्चलोपः अकारेपरेऽकारः सन्ध्यक्षरेपरे सन्ध्यक्षरं भवति पचन्ति पचेवर्तमाना अन्ति प अन्ति अस्येति किम् यान्ति **नामिव्यञ्जनान्ताद्ययेरादेः** नाम्यन्ताद्व्यञ्जनान्ताच्चलिङ्गान्तरस्य आयेः आदिलोपो भवति अग्नीयते पटूयते अग्निरिवाचरति पटुरिवाचरति कर्तर्यायिः सलोपश्चेत्यायिः अनेनाययेरादिलोपः नाम्यन्तानामितिदीर्घः रेयते वाच्यते विद्युत्यते विद्यस्यते नामिव्यञ्जनान्तादितिकिम् श्येनायते **गमहनजनखनघसामुपधायाः स्वरादावनण्यपरोक्षे** गम्लृ गतौ हनहिंसागत्योः जनजनने जनी प्रादुर्भावे इति वा खनु अवदारणे अदेर्घस्लृ एषामुपधाया लोपो भवति अण्प्रत्ययवर्जिते अतोऽस्वरादौ प्रत्यये परे जग्मतुः जग्मुः जघ्नतुः जघ्नुः जज्ञतुः जज्ञुः जज्ञे जज्ञाते जज्ञिरे चख्नतुः चख्नुः जक्षतुः जक्षुः अतस् उस् अनेनोपधालोपः हन्तेर्हो घ उपधस्येति हस्य घः जनजनने इत्यस्य परस्मैपदम् ज

णीप्राप्तर्भावेइत्यस्मात्मनेपदम् तवर्गश्चटवर्गेतिनस्यञः अदेः वा परो
तायामिति घस्लृआदेशः शासिवसिघसीनांचेतिसस्यषः अ
घोषेष्वशिटामितिघस्यकः स्वरादावितिकिं गम्यते अनणी
तिकिम् अगमत् अघसत् अदेर्घस्लृ सनद्यतन्योरितिघस्लृ
पुषादित्वादण् अद्यतनीइतिकिम् गमनम् **कारितस्या**
नामिड्विकरणे कारितस्य लोपो भवति अनामिड्विकरणे
आम्इट्विकरणवर्जिते प्रत्यये परे कारणा हारणा ऊर्वन्तः
प्रयुक्तिः हरतः इन् वृद्धिः उधिङ्धुशासिघटिवन्दिकारिता
तेभ्योयुः युङ्कामनाकान्ताइत्यनादेशः अनेनकारितलो
पः स्त्रियामादाप् कार्यते हार्यते ऊर्वन्त्प्रयुज्यते हृङ् इन्
वृद्धिः ते सार्वधातुकेयण् कारितलोपः अनामिड्विकरणेइ
तिकिम् कारयाञ्चकार ऊर्वन्तं प्रयोजक इन् दीर्घः
चकास्कासित्याम् आमःकृञ् कारयिता पाचयिता ऊर्वन्तं
प्रयोक्ता पचन्तंइन् वृद्धिः स्वसिता इट् कारयति पाचयति
ऊर्वन्तंप्रयुङ्क्ते पचन्तं इन् वृद्धिदीर्घौ ति अन्ति सर्वत्रकारि
तस्यगुणः **यस्यापत्यस्यास्वरपूर्वस्याथिनायीषु**
आपत्यस्यापत्यार्थेविहितस्यास्वरपूर्वस्यस्वरः पूर्वोयस्यनास्ति
तथाविधस्ययकारस्याथिनिआयौ ईप्रत्ययेचपरेलोपोभवति
गार्गीयति गार्गायते गार्गी व्यवगर्गादेरितिण्यः णकारोवृद्धि
यादौसलोइत्यर्थः आदिवृद्धिः इवर्णावर्णयोस्वरेये प्रत्ययेचेत्यलो
पः गार्ग्यमिच्छत्यात्मनः गार्ग्यइवाचरति नाम्नआत्मेच्छायामि
तियिन् कर्त्तुरायिः यिन्यवर्णस्येतिईत्वम् पूर्वाचार्यवृत्त्यापत्यस्य
यकारस्यलोपः गार्गीत्यत्रण्यादितिईप्रत्ययः ईकारेस्त्रीकृते।

ह्लोप्यः अनेनयलोपः यस्येतिकिम् वासिष्ठीयति वात्यपत्येऽत्य
ए आपत्यस्येतिकिम् अक्षीयति आत्मीयते अस्वरपूर्वस्येतिकि
म् आग्नेयीयति आग्नेयी स्यआदेरेयण् अतोयेकादितिईप्रत्ययः
यिन्नायीष्वितिकिं गार्ग्यकाम्यति **नलोपश्च** लिङ्गस्यान्तका
रस्यलोपोभवति यिन्नायोःपरयोः राजीयति राजायते विद्व
स्यति विद्वस्यते राजानमिच्छत्यात्मनः राजाइवाचरति विद्वां
समिच्छत्यात्मनः विद्वानिवाचरति विद्वांसमिच्छत्यात्मनः वि
द्वानिवाचरति यिन् आयिःराजन् धात्वात्मकतिकार्यमन्त र
ङ्गसित्यादौनलोपेकृतेव्यञ्जनान्तत्वाभावादायेरादिलोपोभव
ति अन्यत्रादिलोपः **व्यञ्जनाद्दिस्योः** व्यञ्जनात्परयोर्दि
स्योर्लोपोभवति अवेत् अद्वेट् अलेट् अपोक् विदज्ञाने द्वि
ष अप्रीतौ उद्गम्नूरणे लिहआस्वादने हलनीदि सि अ
त्वि अदादेर्लुक् उपधायाःगुणः अनेनदिस्योः लोपः हकाच्छा
न्तोतिघस्यढस्वरः पदान्तेधुटांप्रथमः ढढेर्डादेर्चः लोपेच
दिस्योरितिदस्यथः व्यञ्जनादितिकिम् अपचत् अपचःदिस्यो
रितिकिंवेत्ति **यस्यानन्यधातोः** व्यञ्जनात्परस्ययकारस्य
लोपोभवति अनान्ति अविकरणादन्यस्मिन्प्रत्ययेपरे अधा
तोः यातसंबन्धिनोयकारस्यलोपेनभवतीत्यर्थः पापचिता
पापचिष्यते बेभिदिता बेभिदिष्यते अन्यथेपक्ता पक्ष्यते भे
त्ता भेत्स्यति धातोरेकस्वरादितियङ्प्रत्ययः द्विर्वं दीर्घोनामन्य
न्तस्येतिदीर्घः गुणःश्वेकीयितेइतिगुणः पापच्य बेभिद्य इति
स्थिते ताभविष्यन्तीस्येइस्यचलोपः अननीतिप्रत्यवर्जनके
लक्ष्यते अननीतिकिं पापच्यते अधातोरितिकिं समिधिता स

बध्यते अञ्जनादितिकिं लोलूयिता अस्यचलोपः अ
धातोरितिनिवृत्तम् अकारस्यलोपोभवति अननिपरे पापचि
ता चिकीर्षिता अत्यर्थंपक्तायङ्घाद्वः कर्त्तुमेषिता सन् स्वरान्ता
नां सनीतिदीर्घः ऋदन्तस्येर् नामिनोर्वोरितिदीर्घः द्वित्वं इत्यु
नेनाकारलोपः चेक्रीयिता यस्यानन्त्यधातोरितियलोपः कथय
ति स्वदयति कथवाक्यप्रबन्धे स्वदईस्वादायाम् चुरादेश्चेतिइन् अ
नेनालोपः (कथयति स्वदयति कथवाक्यप्रबन्धे स्वदईस्वाया
म् चुरादेश्चेतिइन् अनेनालोपः) सिचोयकारे यकारादौ
प्रत्ययेपरे सिचोलोपोभवति अलविषम् अपाविषम् लूञ्छे
दने पञ् अद्यतनी षम् सिच् इट् अनेनसिचोलोपः सिचइति
किम् चकाङ्क्षिचकारस्त्दीर्घो पञ्चमीदि इड्भ्यो देर्घिः ध्रुटोस्तृ
तीयस्तृतीयइतिस्यानसावर्णोत्मस्यतृतीयोदः यकारेइति।
किम् अलाविषाताम् ध्रुटश्चध्रुटि ध्रुटःपरस्यसिचोलोपोभ
वति ध्रुटिपरे अभित्त अभित्थाः अबुद्ध अबुद्धाः भिदिर् विदा
रणे बुधअवगमने अद्यतनी तथास् सिच् अनेनसिचोलो
पः अघोषेष्वशिटांप्रथमइतिदस्यतः बुधेः चढयभेभ्यस्तथो
र्धोधइतितयोर्धः ध्रुटांतृतीयश्चतुर्थेइतिधस्यदः ध्रुटीतिकिम्
अभित्सताम् अबुध्साताम् सिच् ह्रस्वाच्चानिटः ह्रस्वान्त
स्यअनिटःसिचोलोपोभवति ध्रुटिपरे अकृत अकृथाः अ
द्यतथास् अनेनासिचोलोपः ऋदन्तानांचेतिगुणाभावः ऋ
तोऽकृन्नइतिरङभावः ह्रस्वादितिकिम् अचेष्ट चिञ्प्रकृतौ
कार्यमन्तरङ्गमिति आदौगुणोकृतेह्रस्वाभावात्सिचोलोपोना
स्ति अनिटइतिकिम् अवारिषाताम् वृञ्वरणे अद्यतनाम् सि

च् इट् सिचि परस्मै इति वृद्धिः इटश्चेटि इटः परस्य सिचः ईटि
परे लोपो भवति अलावीत् अपावीत् अकोषीत् दि सिच् इ
ट् ईट् लूञ्पूञोर्वृद्धिः कुषेः उपधायाः गुणः इट इति किम् अका
र्षीत् ईटीति किम् अलाविषम् स्कोः संयोगाद्योरन्ते च
का.४ संयोगस्यादिभूतयोः सकारककारयोर्लोपो भवति धुटि परे अन्ते प
दान्ते च धुटि लावत् आलिषते आचिक्षते टुलस्जूशो रभ
राभस्ये आलब्धुमिच्छति आरिप्सत् द्वित्वं सनिमीमादेति
धात्वकारस्य इस् अभ्यासलोपश्च अनेन सलोपः अयोगेष
शिटामिति भवतः कस्य यथा धुटि आचष्टचलितं अक्षा
यंवात्रि आक्षुर्वते आचिवक् अनेन कलोपः तवर्गस्य
षटवर्गाद्दवर्ग इति तस्य टः अन्ते स्कोर्यथा अवावक् अ
वाव्रट् अन्यधर्ममवस्कन् वस्क गतौ रक्ष पालने जटिलमव
स्कन् अन्यधर्ममरक्षन् यथाहुः तस्य वाचेक्रीयितस्य लुक्
द्वित्वं दीर्घो नामामान्तस्येति दीर्घः अनेनाह्निसोरिति द्विलोपः अनेन ह
लोपः पदान्ते धुटां प्रथम इति षस्य टः धुटीति किम् वस्कते
रक्षति चवर्गस्य किरसवर्णे चवर्गस्य कत्वं भवति
धुटि अन्ते च इकार उकारश्चासवर्णः पक्ता पक्ष्यति योक्ता यो
क्ष्यति पच् युज् नाक्षति उपधाया गुणः अनेन कत्वम् अ
न्ते यथा अपापक् अयोयोक् अन्यधर्ममपचत् अयुनक्
यथाहुः तस्य वाचेक्रीयितस्येति लुक् द्विर्वचनादि पूर्ववत्
अनेन कः धुटीति किम् वचिगुणज्मि अन्वित्वक् स्वराद्
यादेः परो न यथाहुः असवर्ण इति किं इच्छति उच्छति इ
षु इच्छायाम् उच्छ्यादौ गासिष प्रमाङ्कः छोटः

हकारस्य ढत्वं भवति धुटि परे पदान्ते च लेढ्यति अलेढ्यत् लि
ह आस्वादने स्यति स्यत् अनेन हस्य ढः षढोः कः से इति ढस्य कः
षत्वं उपधागुणः सोढा वोढा षहमर्षणे वहप्रापणे म्ल
नीता अनेन हस्य ढः झषढधभेति तस्य धः तवर्गस्य टवर्गा
ट्टवर्गः इति धस्य ढः ढे ढलोपो दीर्घश्चोपधायाः सहिवहोरो
दवर्णस्येति ओत्वम् अलेट् ह्यस्तनीदिप्रत्यलुक् उपधागुण
दिलोपे अनेन हस्य ढः पदान्ते धुटां प्रथमः ढस्य टः धुटीति
किम् लिहन्ति यत् दादेर्घः दकारादेर्धातोर्हस्य घत्वं भवति
धुटि पदान्ते च घत्वं प्राप्तम् देग्धा दोग्धा उहप्रपूरणे स्नल
ता उपधागुणः अनेन हस्य घः झषढधभेभ्य इति तस्य धः धुटां
तृतीयश्चतुर्थे इति घस्य गः अधोक्ष्यत् क्रियातिपत्तिः स्यत् अधु
क्षादिः अनेन हस्य घः तृतीयादेर्घढधभान्तेति दस्य धः अधो
क्षेषाधीटामिति घस्य कः घत्वं धुटीति किम् दुह्यते लेयम्
नहेर्धः णहबन्धने इत्यस्य धत्वं भवति धुटि पदान्ते च नद्धा
नत्स्यति णोनः नात्स्यति अनेन हस्य धः झषढधभेभ्य इति तस्य
धः धुटां तृतीयश्चतुर्थे इति धस्य दः अन्धोषधीटां प्रथम इ
ति सकारे तः अन्ते अनानत् अनर्थमनह्यत् यथायुः नद्धादि
ते अभ्यासस्य दीर्घादि दि अनाद्धा वादि दिलोपः अनेन हस्य धः
पदान्ते धुटां प्रथमो धस्य तः धुटीति किं नह्यति दिवादेर्
न भ्रस्जादीनां षः भ्रस्जादीनां धातूनां सस्य षत्वं भव
ति धुटि पदान्ते च भ्रस्ज पाके सृज विसर्गे मृजूष् शुद्धौ यज देव
ता पूजासंगतिकरणदानेषु राजृ दीप्तौ भ्राजृ दीप्तौ [illegible]
भ्रस्जादयः भ्रष्टा मार्ष्टा भ्रष्टः अत एवानिट् [illegible]

नाभवति स्कोःसंयोगाद्योरन्ते चेति सलोपः अनेन जस्य षः तव
र्गस्य षट्वर्गाट्टवर्ग इति तस्य टः स्रष्टा स्रक्ष्यति सृजिदृशोरा
गमोऽकार इति जस्य षः मार्ष्टा मार्क्ष्यति उपधायाश्चोत्कृते मर्ज्जौ
मार्ज्जिः भ्रज्जनम् भर्जनम् भ्रज्जकः भर्जकः अत्र भृज्जादेशा
विकल्पः स्वरेतनपरत्वम् अर्कोयथा अवरीभृट् असरीसृट्
अमामाट् अयायट् अरारट् अबाभ्राट् अस्यर्थे अभ्रज्जत् अ
स्रजत् अमृजत् अयजत् अराजत् अभ्रजत् इति वाक्ये क
नेधातोरेकस्वरेति यङ्वाह्वः वाचेक्रीयितस्येति लुक् भ्रस्जेः ग्र
दिज्यावयीति संप्र द्वित्वं अभ्यासकार्यम् ऋत्मतोरी स्वलनीदि
अविलक् दिलोपः स्कोःसंयोगाद्योरिति सलोपः पदे भृज्जा
देशः उपधायाः राजिभ्राजोरभ्यासस्य स्वेकृते दीर्घोऽना
गमान्तस्येति दीर्घः अनेन जकारस्य षः तस्य पदान्ते भ्रटाद्य
थम इति स्थानसावर्ण्यात् प्रथमः टः भ्रस्जेः मर्ज्जौ मार्ज्जिः
सर्वत्वे प्राग्वत् धुटीति किम् भृज्ज्यते धुटान्तनीय इति स्था
नसावर्ण्यात्सस्य तृतीयो दः तवर्गस्य टेति जः **छशोश्च**
छकारशकारयोः षत्वं भवति धुटि पदान्ते च प्रष्टा प्रक्ष्य
ति वेष्टा वेक्ष्यति प्रच्छ ज्ञीप्सायाम् विश प्रवेशने नाश्यति
द्रष्टा द्रक्ष्यति अनेन छशोः षः प्रच्छेः निमित्ताभावे नैमित्ति
कस्यापि भाव इति छनिवृत्तौ च निवृत्तिः दृशोः सृजिदृशोरा
गमोऽकारः अनेन शस्य षः अन्ते अपरीपट् अदरीदृट् अ
र्थे अप्रच्छत् अपश्यत् धातोरेकस्वरेति यङ्वाह्वः तस्य
लुक् प्रच्छेः ग्रहिज्यावयीति संप्र द्वित्वं ऋमतोरीकारान्त
दि अविलक् दृशोः अकारागमः दिलोपः [illegible]

पदान्तेप्रकोऽमितिविसर्गः उपधागुणः पचे अत्रदात्तस्य च
ईपधस्यान्तरस्यामित्यकारागमः अटीतिकिम् चक्षाते
इत्यत्र यत्संज्ञ **भाषितपुंस्कंपुंवदाये** भाषित
पुंस्कं यद्विशेषणं स्त्रीलिङ्गं तदाऽयिप्रत्ययेपरे पुंवद्भवति
पुंसि यद्रूपं तदाप्नोतीत्यर्थः ब्राह्मणीवाचरति ब्राह्मणा
यते पत्नी पत्नायते श्येनी श्येनायते हरिणी हरिणाय
ते पत्वपेत हरितादीनां नचोपान्त्योनकारस्य वेति स्त्रिया
मी प्रत्ययः नकारस्य नत्वंच कर्त्तर्याद्यैः अनेनपुंवद्भाव
ईत्वेनत्वमिति द्वयमपि निवर्त्तते ब्राह्मणादयस्त्वेन हारिता
भवन्तीत्यर्थः **आतामाथामादेरिः** आत् अका
रात्परयोः आतां आथां इत्येतयोः आदेः इत्वंभवति पचेताम्
पचेथाम् पञ्चमी आताम् आथाम् अन्वि अनेनाकारस्येत्व
म् **आतेआथेइतिच** आते आथे इत्येतयोः आदेः
इत्वंभवति पचेते पचेथे वर्त आते आथे अन्वि अनेनआ
कारस्य इत्वम् **यासाहूस्य च सप्तम्याः** अकारात्परस्य
सप्तम्याः संबन्धिनो यासाहूस्य इत्वंभवति पचेत् पचेताम्
पचेः पचेतम् पचेत पचेव पचेम यात् याताम् याम्
यातम् यात याव याम अन्वि अनेन यासाहूस्य इत्वम्
कर्त्तमिष्यात् सत् आशीर्यात् अस्य च लोपः **यम्युसो
रियमियुसौ** अकारात्परयोः याम् युस् इत्येतयोः
यथासंख्यम् इयम् इयुस् इत्येतावादेशौ भवतः पचे
यम् पचेयुः याम् युस् अन्वि आदिति किम् क्रियाताम्
क्रियुः ततादेशः करोतेरिति गुणः अस्याकारः सप्तम्ये

चेत्सकारलोपः **शमादीनांदीर्घोयनि** शमुउप
शमे तमुकाङ्क्षायाम् दमुउपशमे श्रमुतपसिखेदेच क्ल
मुग्लानौ भ्रमुअनवस्थाने क्षमूसहने मदीहर्षे एतेशमा
दयः एषांस्वरस्यदीर्घोभवति शाम्यति ताम्यति दाम्यति
श्राम्यति क्लाम्यति भ्राम्यति क्षाम्यति माद्यति दिवादेर्यन् य
नीतिकिम् शमिता **ष्ठिवुक्लमुचमामति** ष्ठिवु
निरसने क्लमुग्लानौ चमुअदने आङ्पूर्वः एषामतिपरेस्व
रस्यदीर्घोभवति ष्ठीवति क्लामति आचामति ॥ क्रमः पर
स्मै ॥ क्रमुपदविक्षेपे इत्यस्य अतिपरेदीर्घोभवति क्रामति
परस्मैइतिकिम् क्रमते **गमिष्वयमांछः** गम्लृग
तौ इषुइच्छायाम् यमुउपरमे एषामन्त्यस्य छत्वंभवति
अतिपरेगच्छति इच्छति यच्छति तस्यद्विर्भावः अचोषेत्र
यमइतिछस्यचः **पःपिवः** पापानेइत्यस्य अतिपरे
पिव् आदेशोभवति लोपःपिवतेरीचाभ्यासस्येतिज्ञापका
द्गुणाभावः पिवति ॥ घ्रोजिघ्रः ॥ घ्रागन्धोपादानेइत्यस्यअतिप
रेजिघ्र् आदेशोभवति जिघ्रति **ध्मोधमः** ध्माशब्दा
ग्निसंयोगयोरित्यस्यधम् आदेशोभवति अतिपरे धमति
स्थस्तिष्ठः ष्ठागतिनिवृत्तावित्यस्य अतिपरे तिष्ठ् आ
देशोभवति तिष्ठति **म्नोमनः** म्नाअभ्यासेइत्यस्य अ
तिपरे मन् आदेशोभवति मनति **दाणोयच्छः**
दाण् दाने इत्यस्यातिपरेयच्छ् आदेशोभवति यच्छति
दृशेःपश्यः दृशिर्प्रेक्षणेइत्यस्यातिपरेपश्य् आ
देशोभवति पश्यति **अर्तेर्ऋच्छः** ऋगतिप्रापणयो

योरित्यस्य शिति परे ऋच्छ आदेशो भवति ऋच्छति
सर्तेर्धावः सृ गतावित्यस्य धाव् आदेशो भवति धाव
ति शदेः शीयः शद्लृ शातने इत्यस्य शिति परे शीय्
आदेशो भवति शीयते सदेः सीदः षद्लृ विशरणे
इत्यस्य शिति परे सीद् आदेशो भवति सीदति जाजने
र्विकरणे जनी प्रादुर्भावे इत्यस्य विकरणे परे जा आदे
शो भवति जायते ज्ञश्च ज्ञा अवबोधने इत्यस्य जा
आदेशो भवति विकरणे परे जानाति प्वादीनां ह्रस्वः
पूञ् पवने लूञ् छेदने स्तॄञ् छादने कॄञ् हिंसायाम् धू
ञ् कम्पने दॄ हिंसायाम् पॄ पालनपूरणयोः स्तृ हिंसाया
म् वॄ वरणे भ्रृ भर्जने दॄ विदारणे जॄ वयोहानौ नॄ नये
ऋ गतौ गॄ शब्दार्थः ज्या हानौ री गतिरेषणयोः ली
श्लेषणे व्ली गतौ प्लु गतौ प्वादयः एषां विकरणे ह्रस्वो भ
वति पुनाति लुनाति स्तृणाति कृणाति धुनाति दृणा
ति पृणाति स्तृणाति वृणाति भृणाति दृणाति जृणाति
नृणाति ऋणाति गृणाति जिनाति रिणाति लिनाति
व्लिनाति विकरणे इति किम् पूयते लूयते उकार
स्य वृद्धिर्व्यञ्जनादौ गुणिनि सार्वधातुके
उकारस्य वृद्धिर्भवति गुणिनि सगुणे व्यञ्जनादौ सार्वधा
तुके परे स्तौति यौति नौति ष्टुञ् स्तुतौ युमिश्रणे क्षु
शब्दे णिक्ष स्तुतौदि अस्ति लक् अनेन उकारस्य वृद्धिः
व्यञ्जनादाविति किम् स्तवानि अस्तवम् पञ्चम्यात्मि
स्यस्तनीरूपम् गुणः गुणिनीति किम् स्तुतः स्तुमानात्

सार्वधातुकेइतिकिम् स्तोता यङ्लनीत्यग्रताः **ऊर्णोतेर्वा**
ऊर्णुञ् छादनेइत्यस्य वृद्धिर्वाभवति अज्जनादौशातिनिसा
र्वधातुकेपरे प्रोर्णौति प्रोर्णोति ति अपित्त्वात् अज्जनादा
वितिकिम् प्रोर्णवानि ञ्जातिनीतिकिम् प्रोर्णुतः गु
णोऽपृक्तस्याच ऊर्णोतेर्हलन्यपृक्तेशातिन्यांगुणोभवति
प्रौर्णोत् प्रोर्णौः हल्ङ्यादि सि स्वरादीनांवृद्धिरादेः अपि
त्त्वात् अनेनान्यस्यगुणः **रुदादिभ्यःकरणात्**
रुदिस्विपिस्वपिश्वसिप्राणिजक्षेत्यस्याद्विकरणात्परइडागमोभवति
अज्जनादौशातिनिसार्वधातुकेपरे रुरोदिति रुदितः रु
दन्ति रुरोदि अरुरोदि ति सि मि त हल्ङ्यादि स्वरादे
घादेरितिनवाद्दः अनिदन्तुबन्धेतिनाप्यकात् कृतनकार
स्यनशाद्यावृविकरणादितिलोपः अनेनपरगत्वात्इट् अ
वद्द्वयोप दाढः कठघभेभ्यइतिनस्यधः तवर्गःघटे
तिथस्यढः ढेढलोपः अज्जनादावितिकिम् रुद्यादानिप
ञ्चमी आनि ञ्जातिनीतिकिम् रुद्धानम् नवाङ्गः धस्य
ढत्वढलोपः प्राग्वत् **ब्रुवईड्वचनादिः** ब्रूञ्व्य
क्तायांवाचि इत्यस्मात्परस्याज्जनादेर्शातिनः सार्वधातु
कस्यवचनेतस्यादिः ईडागमोभवति ब्रवीति ब्रवीत् अ
ब्रवीत् ति त हल्ङ्यादिअपित्त्वात् अनेनईट् गुणः उअ
व् अज्जनादावितिकिम् ब्रवाणि ञ्जातिनीतिकिम् ब्रूतः
सार्वधातुकेइतिकिम् वक्ता
यक्लनीता ब्रवोवचिः **अस्तेर्दिस्योः** अस्मब्रवीत्य
स्मात्परयोःदिस्योःईडागमोभवति आसीत् आसीः यस्य

दिसि ग्रन्वि लुङ् ग्रलोवित्याकारः **सिचः** सिचः परयोःदि
स्योः इडागमोभवति ग्रकार्षीत् ग्रकार्षीः ग्रलावीत् ग्रलावीः
सिचियवस्माइतिवृद्धिः कृञ्जः कृञोहृङ्गञ्ज इतीडभावः लृञः इ
ट् इटईटेतिसिज्लोपः **रुदादिभ्यश्च** रुदिर् ग्रश्रुविमो
चने ञिष्वप् शयने ग्रनच्चसप्राजने जक्षभक्षहसनयोः इति
पञ्चरुदादयः एभ्यः परयोर्दिस्योरीडागमोभवति ग्ररोदी
त् ग्ररोदीः ग्रस्वपीत् ग्रस्वपीः ग्रानीत् ग्रानीः ग्रनितेरिति
नत्वान्तरात् भिन्नपदेपिनस्यणत्वम् ग्रश्वसीत् ग्रश्वसीः ग्र
जक्षीत् ग्रजक्षीः ग्सृलनी दिसि ग्रन्विलङ् ग्रनेनईड् **ग्र
दोड्** ग्रदभक्षणे इत्यस्मात्परयोर्दिस्योः ग्रट् ग्रागमोभव
ति ग्रादत् ग्रादः ग्रन्विलङ् ग्रटाण्स्याकारः ग्रनेनाडागमः
टकारग्राद्यन्तौटकितावित्यर्थः **सस्यसेसार्वधातुके
तः** सकारस्यतत्वंभवति सकारादावसार्वधातुकेपरे
वत्स्यति जिघत्स्यति वसनिवासे ग्रदेर्घस्लृ ग्रत्तुमिच्छति
सन् द्वित्वं ग्रभ्यासकार्यम् सन्नन्तात्तिग्रन्वि ग्रसन्ध्यक्षरा
लोपः सस्येतिकिम् वद्स्यति वद्र् ग्रसार्वधातुकेइतिकिम्
ग्रास्से ग्रास उपवेशने वर्त ग्रात्मनेपदेसे ग्रन्वि लुङ् (?)

ग्रणिवचेरोडुपधायाः

वचभाषणे इत्यस्य ब्रूञादेशस्यवावचेः ग्र
णिपरे उपधायाग्रोत्वंभवति ग्रवोचत् ग्रद्यतनी
दि ग्रस्मस्वचीत्यणि ग्रनेनास्यग्रोत्वम्

ग्रस्यतेस्थोन्तः ग्रस्यक्षेपणे इत्यस्य
ग्रणिपरेथकारागमोभवति ॥ ग्रा

स्थत् आस्थताम् आस्थन् अवर्त्ते स्याकारः ॥ श्वयतेरः ॥ श्वयते
रन्तस्य आशिषि परे अकारादेशो भवति अश्वत् टुओश्वि अश्वतीदि
अडागमादिः अश्वयत्वानिर्दैर्घ्याभावात् अनेनाकारादेशः ॥ पतेः
पप्तिः ॥ पत्लृगतावित्यस्य आशिषि परे पप्तिरादेशो भवति
इकार उच्चारणार्थः अपप्तत् अपप्तीः अपप्तिन्नेत्यादि
कृपो लः ॥ कृपू सामर्थ्ये इत्यस्य यो रेफस्तस्य लकारादेशो भ
वति कल्पते कल्प्स्यति ताय्यति अनेन रस्य लः ॥ उपस
र्गस्यायतौ ॥ उपसर्गस्य यो रेफस्तस्यायतौ अय गतावित्य
स्मिन् परे लत्वं भवति पलायते पलायते पल्ययते पल्ययनम्
अयतौ परापरिपूर्वो ते अनि अट्टेति एव प्रत्ययस्यानादेशः
अयताविति किम् परायते प्रतीयते वर्ते ए अति अनन्यान
रयोरित्यनेन णत्वम् परस्य पकारस्य च लोपः ॥ गिरते श्चेक्री
यिते ॥ गृ निगरणे इत्यस्य यो रेफस्तस्य चेक्रीयिते परे लत्वं
भवति निजेगिल्यते गर्हितं निगिलति लुप सद चर जप
जभ दह दश गृभ्यो भावगर्हायामिति यङ् ॥ अदन्तस्ये
रं चेक्रीयिते इति किम् गीर्यते वाचि ॥ वा स्वरे ॥ गिरतेः रे
फस्य स्वरे परे लत्वं वा भवति गिरति गिलति निगरणम्
निगलनम् ऋ इ गुणः स्वरे इति किम् गीर्णः निर्गीर्णः
अदन्तस्येत् नामिनो वोर्विति दीर्घः गणेशमानइतिनः
तृतीयादेश्चढधभान्तस्य धातोरादिचतुर्थ
त्वं स्ध्वोः ॥ तृतीयादेर्धातोः चढधभान्तस्य आदेश्चतु
र्थत्वं भवति तृतीयस्य चतुर्थो भवतीत्यर्थः सका
रे धकारे परे अधोक्ष्यत अधोक्ष्यत अधोक्ष्यत इत्यादि

ते गुहूसंवरणे अधश्रवणमने कियातिपत्तिः स्यात् अवा
ताम्ः उदेदीदेर्घ्रूतिदृस्यत्रः गुहेः होढः ढस्य घढोः कः
से सस्य धढोघेषाधीदामितिकः पस्तः अनेनादिचतुर्थ
त्वम् अगुधे अगुधम् इद् वर्तधे पञ्चमधम अनि लुङ्
हादेर्घः धुडोस्तृतीयइतिबस्यगः अधुगधम् अघुक्षम्
अघतनीथम् सस्मानिटइतिसलः तस्यलयावुडदिदं
लि कपदामात्मनेपदेदन्त्येइतिलुक् दुहेः हादेर्घः धुडां
तृतीयइतिधस्यगः गुहेः होढः तवर्गः घढोर्निधस्य ढः ढे
ढलोपोदीर्घश्चोपधायाः अघुहम् अघु क्षा धम सिवु त
न्तुसिवौ धोकारेइतिलोपः अन्यद्यागवत् षिप्यति इत्यत्र द
मे इष्टिवसिद्धुरितिसन् द्विर्व इत्यादि इत्यति अकारस्येइ
त्वम् अभ्यासलोपश्च अनेनादिचतुर्थत्वं तृतीयादेरि
तिकिम् क्रोत्स्यति अधकोपे स्यति अयंघेषाधीदामिति
धस्तः उपधात्वात् वकुधमात्रस्याकिम् [illegible] स्यो
तितिकिम् देगधा इह असलंता हादेर्घः वकुधमेथ्यइ
तितस्यधः उपधात्वात् भागवत् धस्यगः सोऽभ्रादि
ध्योः वकुधमात्रस्यतृतीयादेर्घोधः घरयोः दि
स्योः लोपकृते आदिचतुर्थत्वंभवति अघोक् अगोढ़
ह् उदयदृश्यते गुहूसंवरणे उहेः स्यसनौ द्वि सि
[illegible] मजुनादिस्वाविनिर्दिलोपः दादेर्घः न
सयदादेधडाघणमः आदिचतुर्थत्वम् उपधात
तः अद्रासाद्विः गुहेः अघा मग,नन घमाहः गा
हेभीधितस्यातित्यलक्षु द्वि अभ्यासधाम्यम न

ङीतिपरस्मैपदाभावात् स्यस्तनीदि अन्वि स्वक धात्वादि
लोपः अनेनादिचतुर्थत्वम् उपधायाः तस्यमादेरुउ
पधाया इतिऊकारः होढः पदान्तेधुटांप्रथमः स्तनी
यादेरितिकिम् अलेड् लिहआस्वादने स्यस्तनीदि अन्वि
स्वक दिलोपः होढः प्रथमः उपधायाः अपधान्त
स्येतिकिम् अद्वेड् द्विषअप्रीतौ स्यस्तनीदि अन्विस्वक धा
त्वादिलोपः रहषञ्छतिषस्यडः वाविरामे इतिडः
तथोर्धश्चदधातेः डुधाञ् दानधारणयोरित्यस्मा
द्विचतुर्थत्वंभवति स्तोः परयोः तकारथकारयोश्च ध
त्से धद्धे धत्तः धत्थः धत्ते धत्से धे तस् थस् अन्वि स्वरो
मादेश्चेतिलक् तदाद्यादीनांद्विर्वे ह्रस्वः अभ्यस्तानां
माकारस्येत्यालोपः प्रथमतृतीयोपाग्वत् अनेनादि
चतुर्थत्वम् इतितत्त्वहूमावाख्यानप्रकरणं
अथयङ्लुपादःषष्ठः ९ ओं इडागमोसार्वधात
कस्यादिव्यञ्जनादेरयकारादेः धातोः परस्य
व्यञ्जनादेरसार्वधातकस्यादिः इडागमोभवति अय
कारादेः यकारादिअसार्वधातकंवर्जयित्वा भविता
भवितुम् भवितव्यम् वेदिता वेदितुम् वेदितव्यम् अ
सार्वधातकस्येतिकिम् आस्ते वस्ते व्यञ्जनादेरितिकि
म् बभूव अयकारादेरितिकिम् भूयते भूयात्
स्तुक्रमिभ्यांचपरस्मै स्तुञ् स्तवनेक्रमुपादवि
क्षेपे आभ्यांपरस्मैपदविषये आभ्यांपरस्मैपदनिमि
त्ताभ्यांपरस्य असार्वधातकस्यव्यञ्जनादेः आदिरिडा

गमोभवति प्रस्तविता प्रस्तविष्यति क्रमिता क्रमिष्यति
सार्वधातुकेचरुदादेः रुदादयः पंचधातवः ते
भ्यः परस्मिन्सार्वधातुके व्यञ्जनादौ यकारादौ आदिति
उगमोभवति चशब्दात्सार्वधातुकेच रोदिति स्वपि
ति प्राणिति श्वसिति जक्षिति ईशःसे सार्वधातुके
ईश्वरेश्वर्ये अस्मात्परस्मिन्सकारादौ सार्वधातुके
इडागमोभवति ईशिषे ईशिष्व वर्तसे पच्यस्व सेइति
किम् ईष्टे अपि लङ् ऐष्ट अत्रतिपाद्यः तवर्गस्यष्टे
तितस्य टः ईडजनोर्ध्वेच ईडजनोः ईडजनने अन
योःधशब्दे सशब्दात् सकारादौसार्वधातुकेचपरे इडा
गमोभवति ईडिध्वे ईडिध्वम् अपि लङ् अनेनइट् स्व
स्तयोःस्वरादीनांवृद्धिरादेः ऐडिध्व ऐडिष्ठ जनिध्वे ङान्द
सत्वादात्मनेपदम् द्विर्वचनोपधालोपाभावश्च अनिज्ञ
निषे व्यतिजज्ञिध्वम् व्यतिजज्ञिषे व्यतिजज्ञिष जनजन
ने कर्मव्यतिहारे आत्मनेपदम् विभातिपूर्वौ अपि लङ्
व्यादेशाति लङ् द्विर्वे अनेनइट् गमहनेत्युपधालोपः
तवर्गस्यटेतिनस्यजः सेगमःपरस्मै गम्लृगता
वित्यस्मात्परस्मैपदविषयेसकारादौ प्रत्ययेपरेइट्भव
ति जिगमिषति अगमिष्यत् गन्तुमिच्छतिसन् इट्
द्विर्वचनादिविधिः किम् संजिगंसते संगंस्यते सङ्गन्त
मिच्छति समोगम्यृच्छीत्यात्मनेपदम् हनृदन्तात्
स्ये हनहिंसागत्योरित्यस्मात् ऋकारान्ताच्चधातोः
स्यशब्देपरेइट्भवति हनिष्यति हनिष्यते करिष्यतेक

रिष्यते इत्यत्र दन्त्यादिरिति किम् यक्ष्यति   अञ्जेः सिचि
अञ्जू व्यक्तिम्रक्षणकान्तिगतिषु अस्माद्धातोः सिचि परे इट्
भवति इट ईटि इत्यस्य बाधकत्वात् आञ्जीत् आञ्जिष्टा
म् आञ्जिषुः अयमादि ताम् अन् सिच् विभाषये सिचइती
ट् इट ईटीति सिज्लोपः अनङ्स्त् अवतां स्याकारः वर्णो
वगमन इति नस्यगः   स्तुसुधूञ्भ्यः परस्मै   ष्टुञ्
स्तौ षुञ् अभिषवे धूञ् कम्पने एभ्यः सिचि परस्मैपदे परे इट् भवति अस्तावीत् अ
सावीत् अधावीत् अय दि सिच् इट् ईट् इट ईटी
ति सिज्लोपः सिचि परस्मै इति वृद्धिः परस्मा इति किम् अ
स्तोष्ट असोष्ट अधोष्ट अधविष्ट अय त सिच् धूञः प
रेइट् ग्लाः   यमिरमिनम्यादन्तानां सक् च
यम उपरमे रम क्रीडायाम् णम प्रह्वत्वे आकारान्तानां
च धातूनां सिचि परस्मैपदे परे इट् भवति तस्मात् सर्वः
सकारागमश्च अयंसीत् अयंसिष्टाम् अयंसिषुः अरं
सीत् अरंसिष्टाम् अरंसिषुः अनंसीत् अनंसिष्टाम् अ
नंसिषुः अयासीत् अयासिष्टाम् अयासिषुः या प्रापणे
अय दि ताम् अन् सिच् इट् सकारागमश्च ईट् सिज्लो
पः मस्य मनोरनुस्वारः   स्मिपूङृञ्ज्वशूकाम्बहृ
धृग्रहां सनि   स्मिङ् ईषद्धसने पूङ् पवने ऋज ग
तिस्थानार्जनयोः ऋ गतावितिवा अञ्जू व्यक्तिः अशू
व्याप्तौ कृ विक्षेपे गृ निगरणे गृह्णातेरितिवा दृङ् आद
रे धृङ् अवस्थाने प्रच्छ ज्ञीप्सायाम् एषां सनि परे इट्

भवति किंतु इवर्णादृधिश्रिडीधीङ्भ्य इति निषेधः प्राप्तः
शिविषिषति शिपविषते अरिरिषति अजिजिषति अ
शिशिषति चिकरिषति जिगरिषति दिदरिषते दिधरि
षते पिपृच्छिषति विस्मयितुमिच्छति पठितम् मर्दम्
आजितम् आचितम् करितम् गरितम् दर्तम् धर्तम्
पृच्छिषीमिषन् यदि स्वपिप्रच्छो समीति प्रच्छेः संप्र
अनेन इट् स्वरादीनां द्वितीयस्यैकस्वरस्य दि मि णि द
मिङि र्वं युङः अभ्यासस्य उवर्णस्य जानन्योरित्यत्वम्
इटो दीर्घो ग्रहेरपरोक्षायाम् ग्रहउपादाने अ
स्मात्परस्य इटो दीर्घो भवति अपरोक्षायां परोक्षायां
यइट् तस्य न भवतीत्यर्थः ग्रहीता ग्रहीतुम् ग्रहीत
व्यम् मानम् मव्यः इट् अनेन इटो दीर्घः अपरोक्षायामि
ति किम् जग्रहिथ जगृहिव जगृहिम परोक्षायाम् अ
म इट् वमयो ग्रहिश्येति निषेधः **अनिडेकस्वरादातः**
आतः आकारान्तात् एकस्वराद्धातोः परस्य थपस्य
अनिट् भवति इट् न भवतीत्यर्थः याता यास्यति एकस्व
रादिति किम् दरिद्रिता दरिद्रिष्यति दरिद्रातेरसार्व
धातुके इत्यालोपः **इवर्णादृधिश्रिडीधीङः**
इवर्णादेकस्वरात् धातोः परस्यासार्वधातुकस्य इट् न भ
वति क्रेष्यति क्ष्मः शिङ् संज्ञायाम् डीङ् विहाय
सायानो धीङ् स्वभे एतान्वर्जयित्वा चेता नेता एकस्वरा
दिति किम् दीधिता दीधीवेव्योरिवर्णयकारयोरिति इ
कारलोपः श्रियविना श्विरिहिंसार्थः आश्विश्रिडीधीङ् इ

तिकिम् स्वयिता श्रयिता डयिता श्वायिता गताः
उतोऽवृङ्क्ष्णुस्नुयुवः उकारान्तात् एकस्वराद्धा
तोः परस्य असार्वधातुकस्य इट् न भवति श्रुभि श्रुतौ क
शब्दे गुङ्लवे कुङ् शब्दे स्नुङ् प्रस्रवणे स्नुङ् तेजने एता
न्वर्जयित्वा स्तोता एकस्वरादितिकिम् ऊर्णोविता अवृ
ङ्क्ष्णुस्नुयुव इतिकिम् यविता रविता नविता सवि
ता स्नविता क्ष्णाविता **ऋतोऽवृङ्वृञः** ऋवर्णा
न्ताद्धातोः एकस्वरात्परस्य असार्वधातुकस्य इट् न भव
ति वृङ् संभक्तौ वृञ् वरणे एतौ वर्जयित्वा कर्ता हर्ता स्व
र्ता गताः एकस्वरादितिकिम् जागरिता अवृङ्वृ
ञ इतिकिम् वरिष्यते वरीष्यते वरिष्यति वरीष्यति
ऋदन्तवृङ्वृञोनतृङादिडो दीर्घो विभाषया इति वा इटो
दीर्घः **शकेः कात्** शक विभाषितेमर्षणे शक्नु
शक्नावितिवा अस्मात्परस्यासार्वधातुकस्य इट् न भव
ति कादितिककारान्तानां मध्यात् शकेरेवेत्यर्थः एवं
चात् छात् जात् दात् इत्यादिष्वज्ञेयम् शक्ता
पचिवचिसिचिरिचिविचिमुचेर्मात् डुपचष्
पाके वच भाषणे ब्रुवो वचिवा षिचिर् क्षरणे रिचिर्
विरेचने विचिर् पृथग्भावे मुच्ऌ मोचने एभ्यः परस्या
सार्वधातुकस्य इट् न भवति पक्ता वक्ता सेक्ता रेक्ता वे
क्ता मोक्ता **प्रच्छेश्छात्** प्रच्छगतेः अस्मात्परस्य
असार्वधातुकस्य इट् न भवति प्रष्टा छशोश्चेतिषः त
वर्गस्य टे इति तस्य टः **अञ्जिकाञ्जिरञ्जिभञ्जि**

भञ्जिभ्रस्जिभुजियजिरञ्जिमस्जिन्यजिसृ
जिनिजिविजिसञ्जेनीत् युजिर् योगे भुजसमा
धाविति वा रुजोभङ्गे रञ्जरागे भज सेवायाम् भञ्जोआम
मर्दने भ्रस्ज पाके भुज पालनाभ्यवहारयोः भुज कौटिल्ये
शतिवा यज देवतापूजा सन्तपरिषङ्के टुमस्जो शुद्धौ न्यज
द्गौनौ सृज विसर्गे णिजिर् शौचपोषणयोः विजिर् पृथ
ग्भावे षञ्ज सङ्गे पञ्चभ्यः परस्य आर्धधातुकस्य इट् न भ
वति योक्ता रोक्ता रङ्क्ता भक्ता भङ्क्ता भ्रष्टा भष्टा भ्रस्जेः
भ्रस्जादीनां षः इति निर्देशात् भ्रस्जादेशः भ्रष्टा इत्यत्र
स्कोः संयोगाद्योरिति सलोपः भोक्ता यष्टा परिषक्ता
मङ्क्ता त्यक्ता स्रष्टा सृजिदृशोर्झल्यमकारः भ्रस्जादीनां
षः नेक्ता वेक्ता सङ्क्ता तुदिखिदिनुदिविद्यतिवि
द्यतिविन्दतिविनत्तिछिदिभिदिपदिसदिव
दिसिकर्तिदयर्दिविदेदोत् तुद व्यथने खिद वे
दने खिदिर् संप्रेषणे छिद गात्रप्रक्षरणे विद सत्ताया
म् विद्ॢ लाभे श्नुवादेशागमोनकारः विद विचारणे स्व
प्नुयादेः पञ्चम्यादेः छिदिर् द्वैधीकरणे भिदिर् विदा पा
तृप्यातेन षद्ॢ विशरणगत्यवसादनेषु स्कन्दिर् गतिशोषणयोः हद पु
रीषोत्सर्गे अदभक्षणे विद वेदने खिद परितापे इति वा
पञ्चभ्यः परस्यार्धधातुकस्य इट् न भवति तोत्ता नोत्ता
खेत्ता खेत्ता वेत्ता वेत्स्यते छेत्ता भेत्ता पत्ता सत्ता पत्ता
स्कन्ता हन्ता अत्ता वेत्ति ज्ञानार्थे सेट् वेदिता
राधिरुधिक्रुधिक्षुधिबन्धिशुधिसिध्यतिबुधि

शुधिक्षुधिसाधेर्धात्   राधसाधसंसिद्धौ क्रुधि
श्च क्रुधकोपे व्यधव्यथनायाम् बन्धबन्धने शुधशौचे
षिधुसंराद्धौ बुधअवगमने शुधसंशुद्ध अथवा साधिक
क: एभ्य: परस्यासार्वधातुकस्यइट्नभवति राद्धा बे
द्धा क्रोद्धा बोद्धा बन्द्धा शोद्धा सेद्धा बोद्धा योद्धा स्वेद्धा
साद्धा चरूपभेभ्यइतितस्यधः अदान्तीयस्मर्थेइति
ह: सिध्यतीतियनानिर्देशात् षिधुसंराद्धाविन्न्यानि
षेधोनभवति सेधिता   हन्मन्यतेर्नात्   हन
हिंसा मनज्ञाने आभ्यांपरस्यासार्वधातुकस्यइट्नभव
ति हन्ता मन्ता मन्यतिग्रहणात् मनुअवबोधने इत्य
स्मात्तुतन्नभवतिनिषेधः मनिता   आपितपिति
पिस्वपिवपिवापिक्षिपितिशिपिलिपिलुपिसृपेः
पात्   आप्लृव्याप्तौ तपसन्तापे तिप्लृगतौ ञिष्वप्
शयने डुवपबीजसन्ताने शपआक्रोशे छुपस्पर्शे
क्षिपप्रेरणे लिपउपदेहे लुप्लृच्छेदने सृप्लृगतौ एभ्यः
परस्य असार्वधातुकस्यइट्नभवति आप्ता तप्ता ते
प्ता स्वप्ता वप्ता शप्ता छोप्ता क्षेप्ता लेप्ता लोप्ता सप्ता
यभिरभिलभिभ्यो भात्   यभविपरीतमैथुने र
भराभस्ये डुलभष् प्राप्तौ एभ्यःपरस्य असार्वधातुकस्य
इट्नभवति यब्धा रब्धा लब्धा चरूपभेभ्यइतितस्यधः
अदान्तीयस्मर्थे   यमिरमिनमिगमेर्मात्
यमउपरमे रमक्रीडायाम् णमप्रह्वत्वे गम्लृगतौ ए
भ्यःपरस्यासार्वधातुकस्यइट्नभवति यन्ता रन्ता न

त्वा गत्वा रिशिरुशिक्रुशिविशिलिशिदि
शिदृशिस्पृशिमृशिदंशोः स्यात् रिशिरु
शोर्हिंसार्थः क्रुशआह्वाने रोदने च विशप्रवेशने लि
शअल्पत्वे दिशअतिसर्जने दृशिरप्रेक्षणे स्पृशसं
स्पर्शे मृशआमर्शने दंशदशने एभ्यः परस्यसार्वधा
तुकस्यइडनभवति रेष्टा रोष्टा क्रोष्टा वेष्टा लेष्टा दे
ष्टा द्रष्टा स्प्रष्टा स्पर्ष्टा अनुदात्तस्य चर्दुपधस्यान्यतर
स्यामिति वा अकारागमः म्रष्टा मर्ष्टा दंष्टा त्विषि
तुषिकृषिश्लिषिद्विषिपिषिविषिशिषिशु
षिपुषिदुषेः स्यात् त्विषदीप्तौ तुषतुष्टौ कृष
विलेखने श्लिषआलिङ्गने द्विषअप्रीतौ पिष्लृसंचूर्णने
विष्लृव्याप्तौ शिषलृसर्वोपयोगे शुषशोषणे पुष
पुष्टौ दुषवैकृत्ये एभ्यः परस्यसार्वधातुकस्यइडनभव
ति त्वेष्टा तोष्टा क्रष्टा कर्ष्टा अन्यदकारागमः श्लेष्टा
द्वेष्टा पेष्टा वेष्टा शेष्टा शोष्टा पोष्टा दोष्टा वस
तिघसेः स्यात् वसनिवासे घस्लृअदने अदेर्घस्लृ
वा आभ्यांपरस्यसार्वधातुकस्यइडनभवति वस्ता घ
स्ता जिघत्सति अत्तुमिच्छतीत्यर्थः सन् अदेर्घस्लृ सस्यसे
सार्वधातुकेतः द्वित्वं अभ्यासकार्यम् सन्यवर्णस्येति
इत्वम् वसतीति श्तिपानिर्देशात् वसआच्छादने इत्य
स्यलुविकरणस्यनभवतीति विशेषः वसिता वस्त्रम्
दहिदिहिदुहिद्रुहिमिहिरुहिलिहिनहिवहेर्दो
मृ दहभस्मीकरणे दिहउपचये दुहप्रपूरणे मिहसेचने

ऋद्धीजज्ञप्सति लिट्श्वा स्वादने लाद्बन्धने यद्दाप
ते एभ्यः परस्यासार्वधातुकस्य इट् न भवति दित्सा दे
प्सा दाप्सा दादेर्घ इति ह्रस्वः स्वदधभेभ्य इति तस्य
धः भुटां स्तीयस्वरव्ये मेत्ता रोप्ता लेप्ता नत्रा दोग्ध
नदेर्धः धाम्बदबस्तीयो वात्रा मद्दिवद्दोदद्वतो
स्य फलथनद्वर्गलोपः धाप्स्यन् **ग्रहगुहोः स**
नि ग्रहउपादाने गुहू संवरणे अनयोः सनिपरे इ
ड्नभवति जिघृक्षति जुघुक्षति ग्रहिस्वपिप्रच्छां सनि
संप्रसारणं धकारः सनीति किम् ग्रहीता इटोदीर्घः
गुहिता गोहे इडपधायाः **उवर्णश्यादिभ्य**
श्च उवर्णान्तेभ्यः धातुभ्यः श्यादिभ्यो श्रिस्मिडित्
मान्वधदाशस्वात् एभ्यश्च सनि परे इट् न भवति उव
र्णान्तेभ्यस्तावत् रुरूषति तुतूषति युयूषति सु
सूषति स्वरान्तानां सनीति दीर्घः श्यादिभ्यः शुश्रू
षते तितिक्षते चिकित्सते मीमांसते बीभत्सते दीदांस
ते शीशांसते **भुवः सिज्लुकि** भूसत्तायामि
त्यस्य सिज्लुकि सति परस्य सार्वधातुकस्य इट् न भव
ति अभूत् अभूः इणस्थादापिबतीति सिचो लुकि सिज्लु
कीति किम् व्यत्यभविष्ट कर्तरि कर्मव्यतिहारे आत्मने
पदम् **कृसृभृवृस्तुद्रुस्रुश्रुवपवपरोक्षाया**
म् डुकृञ् करणे सृ गतौ डुभृञ् धारणपोषणयोः
भृञ् भरणे इति वा वृ इति वृञ् आवरणम् ष्टुञ् स्तुतौ
द्रु गतौ स्रु गतौ श्रु गतौ एषामेव परोक्षायां परस्याम्

इट्न भवति अन्येषामनिटामपि भवत्येव चकृव च
कृम सस्रुव सस्रुम बभ्रुव बभ्रुम ववृषे ववृढ्वे वृ
ड्ढ्वे ववृव ववृम तुष्टुव तुष्टुम दुद्रुव दुद्रुम सुस्रुव
सुस्रुम शुश्रुव शुश्रुम **ऋस्कारात्**
ऋस्कारान्ताद्धातोः थलि इट्न भवति पूर्वेणानेय
मनिषेधः जहर्थ दधर्थ सस्मर्थ ह्वृञ्छेने **कृञोः**
सुटः सुडागमसहितस्य कृञः परोक्षायामिट्न भव
ति चकृव चकृव चकृम सुडागमसहितस्य कृञः
इट्भवत्येव संचस्करिथ संचस्करिव संचस्करिम उ
न्नरत्रत्वेनाकारस्य व्यवधानादभ्यासव्यवधानेपि कात्स्
वेत्र वमयोर्वेक्षत्याद्गुणः **सम्पर्युपेभ्यः**
करोतौ भूषणे समवाये च संपरि उप एभ्यः
परस्मिन्करोतौ सुडागमो भवति भूषणे समवाये च ग
म्यमाने भूषणमलङ्करणम् समवायः सङ्घातः ट
कारग्रहणान्नोटकिनाविपर्ययः संस्करोति परिष्करोति
उपस्कुरुते समस्करोत् संचस्कारो भवतीत्यामेधिते
यायथाविधि स्यात् द्वि अट् अभ्यासस्य शिटस्तोचाघः
संपर्युपेभ्य इति किम् अनुकरोति भूषणे समवाये च
ति किम् सङ्कृतिः परिकर्म उपकारः ॥ **इति लघु**
नाम्ना ख्याते प्रकरणे इडागमपादः समाप्तः
७ **ॐ पदान्ते धंटा प्रकरणम्** पदान्ते वर्तमाना
नां धुटां प्रथमो भवति अपतन अधूत् आमाट् मजे
र्गुणे लुने मजेमाचिं: मज्जाऽदीनां तजस्यः तस्या

नेन अट्कुप्वाङ्नुम्व्यवाये इति ण्यान्नेसावर्ण्याम्बुदमुः॥
रसकारयोर्विसृष्टः ॥ पदान्ते वर्तमानयो रेफ
सकारयोर्विसृष्टो विसर्जनीयो भवति अजागः अघत्तः
पदान्ते किम् जागर्षि शास्सि ॥ **चढथभेभ्यस्त
थोर्धः** ॥ चढथभेभ्यः परयोस्तकारथकारयोः
धत्वं भवति अधः पाञ्चः परयोस्तु न भवति अदुग्ध अदु
ग्धाः अलीढ अलीढाः लवाड्ढ्ढादिढलिढ्गूढामात्म
नेपदे दन्त्ये इति स णोलुक् अदुग्ध अदुग्धाः अलब्ध अल
ब्धाः अटस्थधुटीतिसिचो लोपः चढथभेभ्य इतिकिम्
अभिन्न अभिन्नाः नयोरितिकिम् अयुक्ताताम् सेद
स्थः अथ इतिकिम् धत्तः धत्थः वत्तः तस् थस् अति
जहोत्यादेश्च ति लुक् जुहोत्यादीनां सार्वे ति द्वित्वं अभ्य
स्तानामाकारस्य लोपः नयोश्चदधातेरिति दस्य धः
षढोः कः से ॥ षकारढकारयोः कत्वं भवति सका
रे परे पक्ष्यति लेक्ष्यति पिष्लृ संचूर्णने लिह आस्वादने ष
ढोरितिकिम् भेत्स्यति सेइतिकिम् पिनष्टि लेढि
तवर्गस्य षटवर्गाट्टवर्गः ॥ षकारटवर्गाभ्यां प
रस्य तवर्गस्य टवर्गादेशो भवति षात् पेष्टा वेष्टा टव
र्गात् ईट्टे लेढि ढेढलोपो दीर्घश्चोपधायाः ढकारस्य
ढकारे परे लोपो भवति उपधायाश्च दीर्घः अलीढ अगू
ढ लिह आस्वादने गुहू संवरणे अयं नी न सरण् लवाड्ढ
दिढलिढ्गूढामितिलुक् ढोढः चढथभेभ्य इतितस्य
धः ष्टुत्वेनाधस्य ढः अनेन ढलोपः उपधायाश्च दीर्घः

सहिवहोरोदवर्णस्य ॥ सहिवहोर्धात्वोः ढलोपे
अनयोः ढलोपे कृते अवर्णस्य ओत्वं भवति सोढा वोढा
ढस्य ता अनेन अकारस्य ओत्वम् उदवोढाम् वहधा
तो उदवोढं अयं तामु लिङ् धुटश्च धटीति तिर्लोपः
ढोढे लोपः धत्वढत्वलोपाः प्रागवत् अनेन आकारस्य ओत्व
म् सहिवहोरितिकिम् गाढः गाहू विलोडने निष्ठाति
क्तः नडीस्तवीद्वुवन्धेतीडभावः धत्वढत्वादिप्रागव
त् अवर्णस्येतिकिम् ऊढः स्वपिवचीतिसंप्रसारणे
लोपो दीर्घश्चेतिदीर्घः ॥ धुटांस्तृतीयश्चतुर्थे ॥
धुटां चतुर्थे परे तृतीयो भवति दोग्धि दादेर्धः यचकप
भेष्वित्यनेन धत्वम् अनेन तृतीयः चकाद्धि बुध्यते
तस्य स्थान सावर्ण्यात्तृतीयादः ॥ अघोषेष्वशिटां
प्रथमः ॥ अशिटां शिड्वर्जितानां धुटां प्रथमो भवति
अघोषेषु परेषु अतिगमत्ति ति ति बहुवादेः परो
नघावः अनेन तः अशिटामितिकिम् पाष्ट वस्ता
अस्य वमोर्दीर्घः ॥ अस्य वकारमकारयोः परयोः
दीर्घो भवति पचावः पचामः अस्येतिकिम् इवः इमः
वमोरितिकिम् पचति ॥ स्वरान्तानां सनि ॥ स्वरा
न्तानां धातूनां सनि परे दीर्घो भवति चिचीषति बुभूष
ति चिकीर्षति स्वरान्तानामितिकिम् पिपठिषति सनीति
किम् चिनोति ॥ हनिङ्गमिङां कपधातोः ॥ हन
इङ्गामादेशस्य गम इङ्-आदेशस्य सनि परे उपधा
या दीर्घो भवति जिघांसति अधिजिगांसते हन् इङ्

इन्द्रीमिच्छति अधोलम् सन् द्विर्वे अभ्यासाच्चेति दस्यातः
शऊः यपि पूर्वः सनीतिडोर्वामिति अस्यादेशः द्वि
र्वचनादिप्राग्वत् अनेनउपधादीर्घः नकारमकारयोर
नुस्वारः **नामिनोर्वोरकुर्छोर्व्यञ्जने** व्य
ञ्जने परे योर्वोरेफवकारौ तयोः परयोः नामिनो दीर्घो
भवति अकुरच्छोः कुर्छुरकरणोत्यस्य उविकारणो
कृतगुणस्य असोकारइति उकारे कृते कुरच्छोदने
यस्य च न भवतीत्यर्थः तिष्ठीयेते मूर्यते मूर्छसायाम्
हृपालन हरणायोः वर्त्तते यथा आदन्तस्येव उतोर्छा
पयस्येवेस्तुर् अनेन दीर्घः दीव्यति दिवुक्रीडादि वि
वादेर्यन् मूर्छति हूर्छति हुर्छाकौटिल्ये अर्जामोहस
मुच्छ्राययोः आकार आदन्तवस्याभ्यर्थः नामिन इति
किम् स्मर्यते स्मृचिन्तायाम् गुणोर्तिसंयोगाद्योरिति गु
णः अव्यते अवरक्षणे योर्वोरितिकिम् भियते अकुरच्छ
रोरितिकिम् कुर्यात् कुर्यात् कृञ् कुरु सप्तमीयात् न
नादेकः करोतिरितिगुणः असोकारः समसंयोगेवेति
उविकारणालोपः व्यञ्जनेइतिकिम् किरति तुदादि क
विक्षेपे रातखतो अपि तदादेरनीतिगुणाभावः कृदव
न्तस्येर् स्वरादावितोत्र **सस्य ह्यस्तन्यां दोतः**
सकारस्य तत्वं भवति ह्यस्तन्यादिप्रत्यये परे अचकात्
अन्वशात् अनिर्भास् चकास्दीप्तौ सत्र अत्र पूर्वः
ह्यस्तादि अपि त्वक् अनेन सस्यतः व्यञ्जनादिस्यादि
ति द्विलोपः ह्यस्तन्यादीति किम् अचकासीत् अयतनीदि

मिष् इट् ईट् इटश्चेटीतिसिलोपः   अड्धातोरादि
र्ह्यस्तन्यद्यतनीक्रियातिपत्तिषु   धातोरादेर
कारागमो भवति ह्यस्तन्यद्यतनीक्रियातिपत्तिषु परा
सु अपचत् अपाक्षीत् अपक्ष्यत् अपचत अपक्त अप
क्ष्यत ह्यस्तन्यादिष्विति किम् पचति   स्वरादीनां वृ
द्धिरादेः   स्वरादीनां धातूनां ह्यस्तन्यादिषु परासु
आदेर्वृद्धिर्भवति ऐच्छत् ऐहत औषत् औहत इषु इच्छा
यां ईह चेष्टायाम् उष दाहे ऊह वितर्के ह्यस्तन्यादिति प
दम् ऐक्षीत् ऐक्षिष्यत   अस्तेरस्याकारः   आ
देरित्येव आदेर्वर्णस्य आकारो भवति ह्यस्तन्यादिषु
परासु आसीत् ह्यस्तनीदि आस्ताम् अस्तेर्दिस्योरितीट्
आपत् आटिष्यत आस्तां आसौ अद्य दि प्रभादिसंज्ञा
ए अटपटगतौ क्रियातिपत्तिः स्यात् इट्   अस्तेः
अस्तभूवीत्यस्य ह्यस्तन्यां परस्यां आदेर्वर्णस्य आकारो
भवति पूर्वेणासिद्धे अस्तेरादेरिति प्राप्तस्य आदिलोप
स्य बाधार्थं वचनम् आस्ताम् आसन् ह्यस्त नाम् अन्
अव्विखक पतेर्ये इण गतावित्यस्य योयकारस्तस्मिन्प
रे आकारआगमो भवति आयन् इणग ह्यस्त अन्
अव्विखक इणश्चेतियत्वम् अनेनाकारागमः
न माङ्मास्मयोगे   माशब्देन मास्मशब्देन च यो
गसति धातोः ह्यस्तन्यादिषु अकारागमादि यदुक्तं तन्न
भवति मापाक्षीत् मास्मपचत् माईक्षिष्ट मास्मैहत
मायोगे अट् न मास्मयोगे ह्यस्तनी न मास्मस्ताम्।

मासमयन् ग्रसन् नाम् अनू अमेनादेरिति अलोपः इ
ताक्षेतियत्वम्   **नाम्यन्तात्परोक्षाद्यतन्या**
परोक्षाशीर्धो ढः   नाम्यन्ताद्धातोः आशीः अ
द्यतनीपरोक्षासु धो यकारस्य ढत्वं भवति चेषीढ्व
म् अचोढ्वम् अस्तोढ्वम् चकृढ्वे तस्तुढ्वे विसूढ्व अस्तुढ्
ढम् ढ्वम्यत आशीः सीध्वम् अयध्वम् सिचो धकारे इ
ति सिचो लोपः अतः परोक्षाधे द्वित्वं अभ्यासकार्यम्
इणोभ्यामस्याधिकारे चोधः निमित्ताभावे नैमित्तिक
स्याप्यभावः इति टकारे निवृत्ते तथाहेवधिष्यते ना
म्यन्तादिति किम् पक्षीध्वम् अपच्ध्वम् विभिद्ध्वे आशीः
सीध्वम् अयध्वम् परोक्षा धे चवर्गस्य किरसावन्ते इति चवर्ग
स्य भिदाद्विवचनादि धातोरिति किम् कासिषीध्वम्
अत्र थाद्वर्णनाम्यन्तः आशीरादिष्विति किम् स्तधे स्तध्वम्
वते धे पच ध्वम् अनित्वत   **मजेर्मार्जिः**
मृजूष् शुद्धावित्यस्य गुणोऋकारेण पतत् मर्ज् इति रूपं तस्य
मार्ज् आदेशो भवति मार्ष्टि मार्ष्टु अमार्ट् ति त स्यसत
दि अनित्वत अतः अनेन मार्ज् मृजादीनां षत्वमिति जस्य
षः व्यञ्जनादिस्योरिति दि लोपः घस्यापदान्ते धृटां ढत्वम् :
टः मार्ष्टि मार्जिता ऊदनुबन्धत्वाद्वेट् मार्ज् इति किम्
मृष्टः वर्तमाना तस् द्वित्ववृद्धिस्योरितिगुणाभावः स
गुणाभावोवक्ष्यते मृजन्ति मार्जन्ति मृजन्तु मार्जन्तु
अगुण इति किम् मार्ज्मि मृजन्तोपदाद्वेरन् गुणो वि
ते मार्जादेशः   **धात्वादेः षः सः**   षकारस्योप

येषामादेः सकारोलक्ष्यते उपदेशोधातुपाठेषामच्चार
स्यते षिञ् ष्विद्‌सने षिदांगात्रप्रस्रवणे ष्वदआस्वादने
षुञ्‌अभिषवे षिञ्‌बंधने षचेच ष्टुञ्‌गतौ षञ्जसंगे
ष्वष्कादने ष्वर्द्धमर्द्धे षेहृगत्यर्थः ष्टगेंा उपस्गतौ
ष्ठुष्णुहिंसायाम्‌ एतेस्वरदन्त्यपरमादयोषिडपदेशा
नषादयः ष्मिंस्यैषाहृसङ्घातयोः षेहृसे ष्णसेवायाम्‌ ष्टक
स्तकप्रतिघाते षगेव्यगे संवरणे एतेस्वरदन्त्यपरमादयो
पिषोपदेशाः सोपदेशाश्चएवमन्ये तथाः भिषुक्तेः परिभा
षितम्‌ अजन्त्यपरमादयःषोपदेशाःस्मिस्विदिस्वदिस्वप
यश्च स्पृशिस्कभिस्तृस्तृसेकृस्तस्तभिस्तन्भिवर्जम्‌ उ
भयथास्यासेहृस्तकस्यकस्मातनस्वोइति तत्रषेप्रयोगे
सामयोधातवः कार्यार्थेप्रादयउपदिश्यन्ते तेषामादेः
षकारस्यसत्वंभवति सहते सेवते सिंचेवे सिञ्चति षु
षादेशासोनकारः सिंचेच निमित्तापायेतिषत्वम्‌
धातोरितिकिम्‌ षट्‌ षादेरितिकिम्‌ कषति कषहिंसा
र्थः नामधातोःष्ठिवनिरसने ष्वक्कगत्यर्थः अनयोस्सनभ
वति नसुधातोष्ठिउष्वकाविति षण्डमिच्छत्यात्मनः ष
एडीयति षीवति ष्ठिवक्कस्वाचमामनीतिदीर्घः षुक्का
ते णोनः येनादयःप्रयोगेधातवउपदेशेणादयः
याः उपसर्गादसमासेपिणोपदेशस्येति उपसर्गाद्वेका
रवरस्याणकारस्थानीयस्यनकारस्यणत्वार्थेपठ्यन्ते तेषा
मादेःणकारस्यनत्वंभवति नैषनतीगाढविह्वेषे नुम
टिममङ्गे नक्कदिंसार्थः नर्दशब्दे नाघयाञ्चायाःस्मा

ऐश्वर्येत्र नाप्यनाप्यर्थेनु नये ओमन्त्रीत्रीडार्थः नटश्रुतिम ये एतद्वर्जिताः परिभाषिताः न्तितनान्तिनाक्कमार्दिनाञ्च माधन्तु नजिनदिभ्यो न नाद्यो लोपदेशा इति नयति न मति श्रतायति श्रतमति नाम्यातोर्निषते णकारादि स्त्यात्मनःणकारी यति निमित्तात्प्रत्ययवि कारागमस्थः सिद्धवत् निमित्तात्परः सका रः प्रत्ययविकारागमस्थः प्रत्ययस्थः विकारस्थः आ गमस्थश्च षत्वं प्राप्नोति सेदिषि वाहि बिभर्षि इति प्रत्य यस्थः विकारस्थो यथा सिषेव आगमस्थो यथा पः विकरोति सर्वं पद्यं पेष्य इति सडागमः निमित्तादि ति किम् पचसि प्रत्ययविकारागमस्थ इति किम् पे माति ति अविउपापृताः शासिवसिघसीनां च शासवसघसिषां वसतिवासे घस्लृ अदने एषां सकारस्य निमित्तात्परस्य षत्वं भवति अशिषत् शिष्टः शिष्टवान् उषते उषितः उषितवान् जक्षतुः जक्षुः धातोरिदुपधायाः इति इत्वम् घसेः निष्ठायां चेति इट् सन्निवत्नीति संप्र घसेः गमहनेत्युपधालोपः अ शोषशासिशाकिनिवशाकः स्तौतीण्यन्तयोरेव षणि षतीति हन्यन्तानः सन्निषणे पूर्वमता निमित्त सन्नष्वपाले यः सकारस्तस्यैव निमित्ता त्परस्य षत्वे सनि परे षत्वं भवति नान्यस्य तुष्टु षति सुष्वापयिषतीति दीर्घः सिषेवयिषति सुष्वापयि षति स्वेष्वाष्येयजाप्नोति प्रभ्यासस्येव स्तौती

अनयोरिति किम् सिसनिषति सनिष्वसिष्वतीति स
न् प्राग्दाने सतीति किम् तिष्ठासति सुष्वपति अ
भि स्वापि वक्षांसनीतिधातोःसंव स्यायस्विष्वति स्वप्ति
ष्वतिवत् **लुग्लोपे न प्रत्ययकृतम्** लुका
लोपेन यः प्रत्ययो लुप्यते तस्मिन् यत्प्राप्तं कार्यं प्रागमं तन्न
भवति प्रत्ययलक्षणेन प्राप्तम् अङ्गः अणो लुकि कृ
तेऽप्यादिवृद्धिर्न भवति कति जसो लुकि कृते अग्नेः इरे
रुरी जसीति एत्वं न भवति नदीनाति चेक्रीयितलुकि कृ
ते च चेक्रीयितकार्यं द्विर्वचनादि भवत्येव विशेषोऽव
लक्षीति अभ्यासस्यापि रेफागमकारणात् **स्वर
विधिः स्वरो द्विर्वचननिमित्ते कृते द्विर्वचने**
द्विर्वचनस्य निमित्ते कृतादेशस्य रेषः स्वरस्य विधिः
प्राग्वत् स्यादेशे द्विर्वचने कृते सति पश्चाद्भवति पपतुः
पपुः जग्मतुः जग्मुः अत्र परोक्षत्वादालोपोपधालो
पोपधादेशस्याभीत द्यपकस्वरत्वाभावाद्द्विर्वचनं न
स्यात् आटिटत् अटपटनतौ अटनं प्राप्तुमाइत् अ
टि इति स्थिते अट टि चात् यण्त्रपरत्वादादेशस्वावि
धिः कारितलोपः स्यात् तदा द्वितीयैकस्वरस्याद्वि
र्वचनं न स्यात् स्वरविधिरिति किम् आपिप्ये अत्रप्या
यःपीपरोक्षायामिति पीभादेशो न स्वरविधिः कृजन
विधिरेव स्फायीओप्यायीवृद्धावत्रपरत्वादादेशपीभा
देशे कृते पश्चाद्द्विर्वचनम् स्वरेइति किम् जीजीयते
अत्र व्यापीरी इति कारस्य ईकारः स्वरविधिः चेक्री

यिते व्यञ्जनादावन्त्यवत्वादादेशो भवति पश्चाद्द्विर्वचनम् द्विर्वचननिमित्ते इति किम् ऊर्णुति दिद्युकीदावित् सिद्धति सन् ब्बोः स्पृटोपञ्चमे वेति वस्यञ्ज्ट सहिर्वचनस्यननिमित्तम् अतस्तस्मिन्परे इवर्णो यकिमित्तं स्वरविधित्वादेशो भवति पश्चाद्द्विर्वचनम् अनुबन्धोऽप्रयोगी यः शब्दः अप्रयोगी यस्त्वलस्यैव प्रयोगेनाकिकार्यार्थेन उपलक्षणभूत उच्चार्यते सोऽनुबन्धसंज्ञो भवति अनुबन्धसंज्ञायाः प्रयोजनं डुकृञ्करणे ड्वः डुक्वत्वाद्भिमक्रैनाति ह्ने इत्यादिषु कृत्रिमम् घ्विति धादयः घादयो ये वर्णाँ दाधौधिशिदितिसंज्ञा भवति घिसंज्ञाया प्रयोजनम् सतनिट इत्यादिषु आलिखत् अद्य दिमात् दत्वकाले संप्रसारणं यतोऽन्तस्थानिमित्ताः अन्तस्थायाः स्थाने ये द्वा निमित्तं प्रकृतिः ते भूतः इकार उकार ऋकाराः संप्रसारणसंज्ञा भवन्ति संप्रसारणसंज्ञायाः प्रयोजनम् सपरस्वरायाः संप्रसारणमन्तस्थायाः इत्यादिषु इज्यते उच्यते गृह्यते यजदेवता उपपवीज्ञ अहृउपा यजिवप्योः स्वपिवश्वियजादीनामिति यकारस्य सस्वरस्य संप्रसारणम् इकारः वकारस्य उकारः ग्रहेः ग्राहिज्यावयीति रेफस्य ऋकारः भूतिइति किम् ऊवतः ऊवः अत्र वश्यान्यन्तरस्याकिनीतिनत्वात्तराद्वये: यकारस्य वकारः परत्वात्संप्रसारणात्पूर्वं प्रवर्तते नस्यादेस

प्रसारणसंज्ञास्यात् नसंप्रसारणमित्यादिवकारस्य
संप्रसारणंनस्यात् अर्द्धेवैसन्ध्यक्षरेगुणाः
ऋवर्णो अर् इत्यत्रयः अरथाहुः तस्मात्पूर्वेयसन्ध्यक्ष
रे अवर्णाइवर्णाए उवर्णाओ इयेकारउकारौ तेगुण
संज्ञाभवन्ति गुणसंज्ञायाःप्रयोजनम् नामन्तयो
धातुविकरणयोर्गुणइत्यादिषु चेता स्तोता कर्ता
अदम्भेचवृद्धिः अथितिवर्तमानमध्येवयात्य
ज्यसंज्ञायते अथाहुः पूर्वसूत्रनिर्दिष्टादरउत्ते
सन्ध्यक्षरे एकारेऐकारेच ओकारेऔकारेचेति ऐ
कारऔकारौच वृद्धिसंज्ञाभवन्ति वृद्धिसंज्ञायाःप्रयो
जनम् वृद्धिरादैसन्धौइत्यादिषु कार्पण्यम् वैदग्ध्यम्
औचित्यम् यस्यापत्यस्येतिकात्यकादाकारस्यापि वृद्धि
संज्ञावासिद्धः इतिलघुहैमोव्याख्यानप्रक्रि
यायांप्रसादोभूमः ८ व्याख्यानप्रकरणं
समाप्तम्

नोद्भ्रयकश्मीर यन्त्रालयमेछपा लिखितंपंडित
हरीरामेणसंवत् १९२४ शुभमस्तुसर्वजगताम् ॥

